

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU BİLİM DALI**

İSLÂM AİLE HUKUKUNDA HÜRMET-İ MUSÂHERE

Hatice SAVAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Doç. Dr. Necmeddin GÜNEY**

KONYA 2022

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	HATİCE SAVAŞ		
	Numarası	18810601127		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Hukuku / Temel İslam Bilimleri		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İSLAM AİLE HUKUKUNDA HÜRMET-İ MUSAHARA			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hatice SAVAŞ

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	HATİCE SAVAŞ		
	Numarası	18810601127		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ/İSLAM HUKUKU		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. NECMEDDİN GÜNEY		
Tezin Adı	İSLÂM AİLE HUKUKUNDA HÜRMET-İ MUSÂHERE			

İSLÂM AİLE HUKUKUNDA HÜRMET-İ MUSÂHERE

İslam aile hukukundaki temel konulardan birisi olan muharremât yani kendileri ile evlenilmeleri yasak olan kişilerdir. Muharremât ifadesi kendileri ile evlenme yasağı olan kadınları ifade etmekle beraber kadın açısından bakıldığında aynı konumdaki erkekler de bu kapsamın içerisine girmektedir. Evlenme yasağı sürekli olabileceği gibi geçici de olabilir.

Tez çalışmamızda evlenme, evlilik dışı ilişki (zina) ve şehvetle bakma ya da dokunma sonucunda karşı tarafın belirli akrabaları ile evlenme engeli oluşturan “Hürmet-i Musâhere” konusu ele alınmıştır.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden meydana gelmektedir.

Giriş bölümünde konunun önemi, amacı, sınırlandırılması ve konuya dair literatür çalışmalarına yer verilmiştir.

Birinci bölümde evlilik teriminin kavramsal çerçevesi ortaya konulmuş olup bu bölümde nikâhın anlamı ve tanımı, hükmü, evliliğin kurulmasına dair şartlar, akrabalık kavramı, çeşitleri, akrabalığı oluşturan durumlar ve evlenme engelleri ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci ve son bölümde ise, “Hürmet-i Musâhere” kavramı üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda öncelikle evlenme engeli bulunan hısımlardan bahsedilmiş, sonra hürmet-i müsâhereyi meydana getiren durumlar ele alınmış, bu konudaki görüş ve delillere yer verilmiş ve daha sonra bu görüş ve deliller değerlendirilmiştir. Çalışmamız, vardığımız netice ve önerilerimizi içeren bir sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

ABSTRACT

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	HATİCE SAVAŞ		
	Student Number	18810601127		
	Department	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ/İSLAM HUKUKU		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
Supervisor	Doç. Dr. NECMEDDİN GÜNEY			

HURMAT AL-MUSAHARA IN ISLAMIC FAMILY LAW

One of the main issues in Islamic family law is muḥarramāt, which means women who are forbidden to men to get married. Although the expression of “muḥarramāt” refers to women, when viewed reverse from women's point of view, men in the same position are also included in this prohibition. The marriage impediment can be permanent or temporary.

The main subject of our thesis is "ḥurmat al-muṣāḥara", which creates an impediment of marriage for certain relatives of the other party as a result of marriage bond, adultery, lustful gazing, or touching.

Our study consists of an introduction and two parts.

In the introduction, the importance, the purpose, and the limitations of the subject, as well as the literature review are presented.

The first chapter reveals the conceptual framework of the term marriage. It also discusses the meaning and the definition of marriage, its provisions, the conditions for the establishment of marriage, the concept of kinship, its types, the situations constituting kinship and the impediments of marriage.

In the second and last part of our study, the concept of " ḥurmat al-muṣāḥara" is explained. In this context, first, the relatives that constitute marriage impediment through marital relationship were mentioned, then the situations that brought about the reverence are discussed, the opinions and proofs on this subject were given, and then these opinions and proofs are evaluated. In the conclusion section, the results and recommendations of our study are presented.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ.....	1
I- KONUNUN ÖNEMİ	1
II- KONUNUN AMACI.....	2
III- KONUNUN SINIRLANDIRILMASI	2
IV- DAHA ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR VE LİTERATÜR.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

EVİLİK, AKRABALIK VE EVLENME ENGELLERİ

I- EVİLİK.....	5
A- EVİLİĞİN TANIMI VE HÜKMÜ.....	5
B- EVİLİĞİN KURULMASI.....	9
II- AKRABALIK.....	22
A- AKRABALIĞIN TANIMI	22
B- AKRABALIĞIN TÜRLERİ	23
C- AKRABALIK OLUŞTURAN DURUMLAR	23
III- EVLENME ENGELLERİ.....	24
A- MUKAYESELİ HUKUKTA EVLENME ENGELLERİ.....	24
B- EVLENME ENGELLERİNİN HİKMETLERİ	26
C- SÜREKLİ EVLENME ENGELLERİ OLUŞTURAN DURUMLAR.....	28
D- GEÇİCİ EVLENME ENGELİ OLUŞTURAN DURUMLAR	34

İKİNCİ BÖLÜM
HÜRMET-İ MUSÂHERE

I-SIHR KELİMESİNİN ANLAMI.....	37
A. LÜGAT ANLAMI	37
B. İSTİLÂHİ ANLAMI	37
II- EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR.....	39
A- DEVAMLI EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR.....	40
B- GEÇİCİ EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR	55
C- BİRLİKTE NİKÂH ALTINDA BULUNDURULACAK MAHREMLER	64
III- HÜRMET-İ MUSÂHERENİN OLUŞMASINI SAĞLAYAN SEBEPLER	65
A- SAHİH NİKÂH	65
B- MİLK-İ YEMİN SURETİYLE HÜRMET-İ MUSÂHERENİN MEYDANA GELMESİ	65
C- FASİT NİKÂH.....	66
D- ŞÜPHE İLE GERÇEKLEŞEN İLİŞKİNİN HÜRMET-İ MUSÂHEREYE ETKİSİ.....	69
E- KADININ KOCASININ MENİSİNİ KENDİ CİNSEL ORGANININ İÇİNE AKITMASININ HÜRMET-İ MUSÂHEREYE ETKİSİ	70
F- ZİNA.....	70
G- LİVÂTANIN ve ANAL İLİŞKİNİN HÜRMET-İ MUSÂHEREYE ETKİSİ	83
H- ÖLÜ İLE CİNSEL İLİŞKİNİN HÜRMET-İ MUSÂHEREYE ETKİSİ.....	86
I- CİNSEL İLİŞKİYE ZEMİN HAZIRLAYAN FİİLLERİN HÜRMET-İ MUSÂHERE OLUŞTURMASI	86
J- HALVET	95
K- GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	97
SONUÇ	100
BİBLİYOGRAFYA	103

KISALTMALAR

AÜİFY	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
b.	: (İki özel isim arasında) İbn/bin (oğlu)
bkz	: Bakınız
bnt.	: Kızı
C.	: cilt
c.c.	: Celle Celâluh
<i>DİA</i>	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicri
HAK.	: Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesi
hk.	: hakkında
Hz.	: Hazreti
Haz.	: Hazırlayan, Hazırlayanlar
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
MÜİFVY	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
md.	: Madde
Mt.	: Matbaa
NEÜİFD	: Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
ö.	: Ölüm tarihi
r.a.	: Radıyallâhu anh
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
s.	: Sayfa
ss	: Sıralı sayfa
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

sy.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVY	:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
The	Tahric eden
Thk.	:Tahkik eden
TMK	: Türk Medeni Kanunu
Trc.	:Tercüme eden
ty.	: Basım tarihi yok
vb.	: ve benzerleri
vd.	: ve devamı
yy.	: yayım yeri yok

ÖNSÖZ

Kökü insanlık tarihi kadar eski olan aile, var olduğu günden beri toplumun en temel taşı olmuştur. Aile, “evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik”¹ olarak tanımlanabilmektedir. Aile toplumun sürekliliği açısından en temel unsurdur. Millî varlığın, örf, âdet ve ahlâk gibi millî haslet ve değerlerin korunarak devamının sağlanması sağlam bir aile yapısına bağlıdır. Zarûrât- ı dîniyyenin unsurlarından biri neslin korunmasıdır bu da yine aile kurumunun sağlam temeller üzerine inşâsıyla mümkündür.

İslâm hukuku da diğer sistemlerde olduğu gibi aileye oldukça önem vermiş, bunu da Kur’ân-ı Kerîm’de ve sünnette ailenin korunmasına ve sürekliliğine yönelik olarak gerek ahlâki gerek hukuki yönü olan pek çok kural koyarak ortaya koymuştur.

Hukuken aile içindeki şahısların karşılıklı münasebetlerini, hak ve görevlerini düzenleyen kısmına "aile hukuku" denir. Buna göre aile hukuku evliliğin meydana gelmesi ile bunun neticeleri, çocuklar ile ana -babanın münasebetleri gibi hususları düzenlemektedir.

İslâm’da evlenme engelleri konusu İslâm’ın aile hukukunda ele aldığı önemli konulardandır. Kimlerle nikâhlanıp kimlerle nikâhlanılmayacağı ayet ve hadislerde detaylı bir biçimde belirtilmiştir. Bu evlenme engellerinin bir kısmı kan hısımlığına dayanırken diğer bir kısmı süt hısımlığı ve sıhriyet hısımlığına dayanır. Bu kapsamda sıhriyet konusu, evlenme engeli meydana getirmesi açısından önem taşımaktadır. Özellikle de kişinin aile ve sosyal çevresinin, akrabalık ilişki ve sorumluluklarının tespiti ve bunların sınırlarının belirlenmesi noktasında aile hukukunun önemli bir bölümünü teşkil etmektedir.

Bu çalışmamızda genel olarak İslâm aile hukukunda devamlı evlenme engellerinden biri olan sıhriyet sebebiyle meydana gelen evlenme engelini diğer bir ifadeyle hürmet-i musâherenin hangi şartlarda meydana geldiği ve hükümleri incelenmiştir. “Hürmet-i Musâhere” konusu İslâm hukuku merkezli ele alınmakla birlikte günümüz hukukunda da yer alan düzenlemelerle de yeri geldikçe çok kısa mukayese yapılmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili güncel problemlere de imkânlar ölçüsünde değinilmiştir.

Çalışmamız kısa bir giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Girişte konunun amacı, önemi ve sınırlandırılması üzerinde durulmuştur.

¹ Türkçe Sözlük, “Aile”, *TDK*, 1/31.

Konu öncelikle kavramsal çerçevede ele alınmıştır. İlk bölümde evlilik ve akrabalık konuları üzerinde durulmuş olup bu konuların, hürmet-i musâhereye olan etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise hürmet-i musâhere sonucunu doğuran durumlar ile mezheplerin bu konu hakkındaki görüşleri ve delilleri ortaya konulmuştur. Bu kapsamda görüşlere göre ortaya çıkan hükümler değerlendirilmiştir.

Hürmet-i musâhere ile ilgili mevcut görüşleri ortaya koymak suretiyle mukayese yapmak ve bir sonuca ulaşmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Ayrıca bu konuya dair farkındalığı arttırmak, günlük hayatta çevremizde sıkça yaşanan önemsenmeyen bazı olayların çok önemli hukuki sonuçlar doğurabileceği konusunda araştırmacıları bilgilendirmek ve literatüre bu anlamda katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın yapılmasında, gerek konu seçiminde ve gerekse kaynaklara ulaşmada yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Orhan ÇEKER Bey'e, yüksek lisans çalışmalarına uzunca bir süre ara verip af ile tekrar kayıt yaptırdıktan sonra danışmanlığımı üstlenen ve aynı şekilde konunun şekillendirilmesinde ve çalışmanın tamamlanmasında çok değerli katkılar sunan danışmanım Doç. Dr. Necmeddin GÜNEY Bey'e ve tez jürisinde yer alarak değerli eleştiri ve fikirleri ile katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Ülker Bey'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmama pek çok noktada değerli fikirleri, literatüre ilişkin yönlendirmeleri ve zengin kütüphanesini kullanımına sunması sebebi ile babam Mehmet SAVAŞ'a, çalışmanın tamamlanması için beni devamlı teşvik eden, kaynaklara ulaşmamda ve çalışmanın biçimlendirilmesinde katkılar sunan sevgili eşim Abdurrahman SAVAŞ'a; hayatımın her aşamasında her daim desteğini, emeğini ve dualarını üzerimde hissettiğim sevgili annem Gülnur DÖLEKÇAP'a yine dualarıyla, sevecenliğiyle ve ev hayatıma dair işlerde yardımlarıyla bana zaman kazandıran diğer annem Elmas SAVAŞ'a ve de yoğun çalışma zamanlarımda yeterince ilgilenemediğim buna rağmen bu durumdan hiçbir zaman şikayet etmeyen küçücük olmalarına rağmen büyük bir insan olgunluğuyla beni anlayan kuzularım Ayşe ve Mehmet'e de teşekkürü borç bilirim.

Çalışmamızın bu konuya ilgi duyanlara faydalı olması dileğiyle...

Başarı yalnız Allah'tandır. O' da her şeyi hakkıyla bilendir...

Hatice SAVAŞ

Konya-2022

GİRİŞ

I- KONUNUN ÖNEMİ

İlk insan Hz. Adem'in yaratılışındaki hikmetlerden birisi de tüm nimetlerin yer aldığı cennette olmasına rağmen yalnızlık çekmesi ve kendisine kendi cinsinden huzur bulacağı bir eş istemesidir. Bu talebin sonucunda Hz. Havva yaratılmış ve tabiri caizse ilk aile kurulmuştur. Daha sonra imtihanlarla dolu dünya hayatı başlamış ve insanoğlu yine ilk cinayetini bu aile içerisinde işlemiştir.

İnsanların çoğalmasından sonra medeniyetler oluşmuş ve bu medeniyetler içerisindeki en önemli yapı taşını cennette kurulan "aile" meydana getirmiştir. Gerek dinler ve gerekse insanlar, kendilerine ilham ve ihsan edilen ahlâk düşüncesi ile bu yapı taşını korumaya ve çeşitli kurallar ile geliştirmeye çalışmışlardır. Aile adı verilen bu kurumun oluşmasında hem dinden hem ahlâktan hem de daha sonra ortaya çıkan hukuk kurallarından oluşan önemli çerçeveler bulunmaktadır. Toplumda oluşan örf, âdet ve görgü kuralları da aile hayatını düzenleyen kurallar içerisinde önemli yer tutar. Bu çerçevelerin aşılması hem hukuka hem ahlâka hem de din kurallarına aykırılık oluşturabilmekte, aynı zamanda toplumu da etkilemektedir.

Bu yapı taşının oluşmasında bir erkek ve bir kadının nikâh olarak isimlendirilen bir hukuki işlem ile bir araya gelmeleri rol oynamaktadır. Bunun yanında nişan ve söz olarak ifade edilen ilk aşamalar da gerek hukuki ve gerekse dinî/ahlâki yönleri olan törenlerdir. Dolayısı ile aslında aile nikâh işleminden önce oluşmaya başlayan bir kurumdur. Bu nedenle ilk aşamalarda da belirli kurallara riayet etmek başlayan sürecin tamamlanması için oldukça önemlidir. Evliliğin kurulmasından önceki bu aşamalarda da konumuz açısından dikkat edilmesi gereken önemli kurallar bulunmaktadır.

Evliliğin kurulması için pek çok hukuk ve dinde olduğu gibi İslâm dininde de taraflar arasında belirli yasakların oluşmamış olması gerekir. Evlenecek kişiler arasında belirli dereceye kadar olan kan hısımlığı bu evliliğin kurulmasına engel oluşturur. Evliliğin kurulmasından sonra da eşler arasında oluşan bu bağ, yeni evlenme engelleri meydana getirir. Eş adaylarının sözlülük ve nişanlılık aşamalarında resmi nikâh öncesi dini nikâh yapmaları sonucunda da dinî açıdan bu yasaklar oluşur. Daha

sonra resmi nikâhın gerçekleşmemesi neticesinde görünmeyen ve hatta bilinmeyen bu evlenme engelleri, daha sonra ortaya çıkan evlilikler açısından önem arz edebilmektedir.

İşte evlenme ile meydana gelen bu yasaklar ile bazı durumlarda evlenme olmaksızın meydana gelen cinsel birleşmelerden meydana gelen evlenme engellerinin incelenmesi oldukça önem taşımaktadır.

II- KONUNUN AMACI

Konunun amacı evlenme ile meydana gelen akrabalık ilişkileri, bunların meydana getirdiği evlenme engellerinin incelenmesinin yanı sıra evlilik olmadan meydana gelen cinsel birleşmeler sonucunda evlenme engellerinin oluşup oluşmadığı, ayrıca cinsel birleşme dışında evlenme engeli oluşturan başka durum ve fiillerin olup olmadığının araştırılmasıdır. Aynı şekilde evlilik dışında başka sebeplerle meydana gelen evlenme engellerinin incelenmesi de bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu kapsamda öncelikle aile olarak isimlendirilen toplumun en temel yapı taşının kurulmasının şartları ile bu şartlara uyulmaksızın kurulan evliliklerin hukuki durumları ve sonuçları konumuzu ilgilendirdiği yönlerden gerekli olduğu kadar incelenmiştir. Asıl konumuz evlenme engelleri olmadığından ayrıntıya girilmemiştir.

Kişiler arasında oluşan evlenme ve evlilik olmadan meydana gelen evlenme engellerinin sebeplerinin araştırılması ve bunun hem mevcut evliliğe etkisi hem de yeni kurulacak evliliklere etkisinin incelenmesi bu çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın içerisinde yeri geldikçe eski hukuklar ile halen yürürlükte olan Türk medeni hukuku içerisindeki düzenlemelere de çok kısa ve gerektiği kadar değinilmiştir.

III- KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Çalışmamızın asıl konusu hürmet-i musâhere olmakla birlikte bu konunun ilgili olduğu bazı konulara da değinmek gerekmektedir. Bu sebeple öncelikle evlilik ve evliliğin kuruluşuna ilişkin temel konular üzerinde durulmuştur. Daha sonra evlilik kurulurken meydana gelen eksikliklerin oluşan evliliğe etkisi kısaca incelenmiştir.

Kurulan evlilik ile meydana gelen akrabalık ilişkilerine de bu kapsamda yer verilmiştir.

Evliliğin meydana gelmesine engel olan sürekli ve geçici evlenme engelleri üzerinde de durularak konu ile ilgili yönleri açıklanmaya çalışılmıştır. İlk bölümde incelenen bu konulardan sonra ikinci bölümde hürmet-i musâhere konusu üzerine yoğunlaşmış ve hürmet-i musâhere doğuran işlemler, eylemler ve durumlar ayrı ayrı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İslâm hukukunda evlilik yanında cinsel ilişkiyi meşrulaştıran diğer bir kurum da cariyelik olmakla birlikte artık bu kurumun uygulaması kalmadığından konunun cariyelik ile ilgili bölümlerine ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. Bununla birlikte konu bütünlüğünün sağlanması, hukuk literatüründe yer alan delillerin ve hükümlerin anlaşılması açısından yeri geldikçe çok kısa değinilmiştir.

IV- DAHA ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR VE LİTERATÜR

Konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalardan bazıları ve literatür içerisindeki konu ile doğrudan ilgili olan diğer çalışmalar şunlardır:

2000 yılında KTÜ Rize İlahiyat Fakültesi'nde Mustafa Kalender tarafından yapılan “İslâm Hukukunda Hısımlık Ve Oluşturduğu Evlenme Engelleri” isimli yüksek lisans tezi incelenmiştir.

Aynı şekilde yine 2010 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Gülşah Çiğdem Yabanova tarafından yapılan “İslâm Aile Hukukunda Evlilikten Doğan Akrabalık Ve Hükümleri” isimli yüksek lisans tezi de incelenmiştir.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalardan birisi de Emrullah Dumlu tarafından kaleme alınan “Hürmet-i Müsâhere ve İlgili Bazı Meseleler” isimli makale olup bu çalışma da incelenmiştir.

Doç. Dr. Şamil Dağcı tarafından yazılan ve iki bölüm halinde yayınlanan “İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I (Sürekli Evlenme Engelleri)” ile “İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri –II (Geçici Evlenme Engelleri)” isimli çalışma incelenmiştir.

Konu ile yakından ilgili bir diğer çalışma da Ali Kumaş ve Muharrem Yılmaz tarafından yapılan “Sihriyetin Oluşmasında Zinanın Etkisi” isimli çalışmadır.

İncelenen bir başka alışma Ahmet Aydın’ın “İslam Aile Hukukunda Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması” isimli makalesidir.

“Sahih Halvetin Nikâh Akdinin Hükümlerine Etkisi” adlı Recep Özdemir’in kaleme aldığı makale de konumuzla ilgili olup incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EVİLİK, AKRABALIK VE EVLENME ENGELLERİ

I- EVİLİK

A- EVİLİĞİN TANIMI VE HÜKMÜ

1- EVİLİĞİN TANIMI

Dünyadaki tüm toplumların temel yapı taşı ailedir. Aile de evlilik yoluyla kurulur. Evlilik, farklı cinsiyetten iki kişi arasında yapılan, taraflara birlikte yaşama ve birbirlerine yardımcı olma gibi bazı hak ve görevler yükleyen bir aile hukuku sözleşmesidir². İslâm hukukunda evliliği, evliliğin kurulması için yapılan sözleşmeyi ve evlilik ilgili konuları ifade etmek için, “nikâh” sözcüğü kullanılmaktadır. Nikâh bir yönüyle sözleşme (akit) bir başka yönüyle de ibadettir. Bunun dışında “zevac” kökünden türeyen Arapça kelimeler de evlilikle ilgili konuları ifade etmek için kullanılmaktadır.³

2- NİKÂH KELİMESİNİN ANLAMLARI

a. Lügat Anlamı

Karı ile kocayı bir arada topladığı için evlenme anlamında kullanılan nikâh kelimesi Arapça نكح fiilinden bir mastar olup, çeşitli mânâları taşımakla beraber; lügatte “bir yere toplamak, eklemek, iki şeyi bir araya getirmek, katmak, evlenme, evlilik, cinsel ilişki” anlamlarına gelmektedir.⁴ Arap kültüründe bir konuyu istişare etmek ve tartışmalar sonrasında ortaya çıkacak sonucu beklemeyi ifade eden bir atasözü olarak ve kelime anlamı olarak da yaban eşeği ile dişi eşeğin çiftleştirilmesini ve sonrasında ortaya çıkacak neslin beklenmesi anlamında “فسنري الفرا انحننا” şeklinde

² Paçacı, “Evlenme ve Boşanma”, s. 62-64; Feyzioğlu, **Aile Hukuku**, s. 83.

³ Atar, “Nikâh”, *DİA*, 33/112; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 45.

⁴ Atar, “Nikâh”, *DİA*, 33/112; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 149; Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 157.

kullanılmaktadır.⁵ Birbirlerine meyleden, dalları birbirlerine katılan ağaçlar için de birbirlerine nikâhlandılar ifadesi kullanılır.⁶

b. Istulâhi Anlamı

Nikâh bir İslâm hukuku terimi olarak, birbirleri ile evlenmelerine hukuki açıdan bir engel bulunmayan bir erkek ile bir kadının, sürekli bir birliktelik sağlamak ve aralarındaki yakınlaşmayı meşru hale getirmek amacıyla şahitler huzurunda yaptıkları akit olarak tanımlanabilir.⁷ Nikâh akdi bunların sonucunda da taraflara birbirlerine karşı hak ve sorumluluklar veren rızai bir akittir.⁸

Nikâh akdinin oluşabilmesi için bazı şartların bulunması gerekir. Aşağıda da ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere öncelikle cinsiyetleri ayrı olan iki kişi gereklidir. Ayrıca bunlar arasında evlenme engelinin de bulunmaması gerekir. Yine bu birlikteliğin kural olarak süreklilik temeli üzerine kurulması gerekir. Geçici birliktelik yaşamak için yapılan akitler geçerli bir nikâh olarak nitelendirilemez.⁹

Kur'an-ı Kerîm'de nikâh kelimesi ve ondan türeyen kelimeler evlenme akdini ifade etmek üzere on dokuz âyette geçmektedir.¹⁰

Nikâh kelimesi Arapça'da hem akit anlamında hem de cinsel ilişki anlamında kullanımı bulunan bir kelimedir.¹¹ Cevherî nikâhın cinsel ilişki bazen de evlilik akdi anlamında kullanılan bir kelime olduğunu, Nesefî de Kur'an'da nikâh lafzının her iki anlamda da kullanıldığını ifade etmiştir.¹² Bazen de nikâh kelimesi hem akit hem

⁵ Cassâs, **Ahkâmü'l-Kur'ân**, 2/141.

⁶ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/200.

⁷ Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 20; Aydın, **Osmanlı Aile Hukuku**, s. 51.

⁸ Atar, "Nikâh", *DİA*, 33/112; Döndüren, **Aile Hukuku**, s. 149; Yaman Ahmet, **İslam Aile Hukuku**, s. 25; Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 157; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 45.

⁹ Atar, "Nikâh", *DİA*, 33/112.

¹⁰ Atar, "Nikâh", *DİA*, 33/112.

¹¹ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/200.

¹² Zeydân, **el-Mufassal**, 6/10.

hadis-i şerifinde¹⁸ evlenmeyi şiddetle tavsiye etmiştir. Bu tavsiye ve emirler doğrultusunda İslâm hukukçuları evlenmenin hükmü konusunda çeşitli görüşleri ileri sürmüşlerdir. Bu kapsamda bazı kişiler açısından evliliğin farz-ı ayn, bazı kişiler açısından farzı kifaye, bazı kişiler açısından mendup ve mübah olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁹ Nisâ sûresindeki “... beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Haksızlık etmekten korkarsanız tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan câriye ile yetinin; bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.”²⁰ ve “İçinizden evli olmayanları, köle ve câriyeleriniz arasından da elverişli olanları evlendirin.”²¹ âyeti kerîmelerinin zahirinden evlenmenin buna gücü yetenler için farzı ayn olduğu, neslin devamının sağlanması açısından ise farzı kifaye olduğu ifade edilmektedir.²² İbn Hazm ise “Ey gençler topluluğu, Aranızdan evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek gözü haramdan korumak ve iffeti muhafaza etmek için en iyi yoldur”²³ mealindeki hadis-i şeriften hareketle evlenmenin mali ve cinsel açıdan evliliğe gücü yetenler için farz olduğunu, Nisâ sûresinin 3. ayetinin ise evlilik sayısının sınırlanması ifade ettiğini belirtmektedir²⁴

Evlenmediği zaman zinaya düşme tehlikesi bulunmayan ve eşinin mehri ile nafakasını temin etmesinde bir zorluk olmayan kişinin evlenmesi Hanefilere göre sünnet-i müekkededir. Şâfiîler ise bunu mübah olarak nitelendirmişlerdir. Evlenmediği zaman zinaya düşme tehlikesi bulunan kişinin evlenmesi ise vaciptir. Bu tehlike kesinlik derecesine çıkarsa evlenmenin hükmü de farz olarak ortaya çıkar. Evlendiği zaman eşine eziyet edeceğinden korkulan kişi için evlilik tahrimen mekruh olup, bu tehlike kesinlik derecesine çıkarsa evlilik de haram olur.²⁵

¹⁸ Buhari, “Nikâh” 1; Nesâî, “Nikâh” 4.

¹⁹ Mevsilî, **el-İhtiyâr**, 3/82; Şelebî, **Ahkâmü'l-Usra fi'l- İslâm**, s. 59; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 50.

²⁰ Nisa, 4/3.

²¹ Nisa, 4/32.

²² Şelebî, **Ahkâmü'l-Usra fi'l- İslâm**, s. 61-62.

²³ Buhari, “Nikâh” 2; Müslim, “Nikâh” 1.

²⁴ İbn Hazm, **el-Muhallâ**, 9/440-441.

²⁵ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 50-51.

B- EVLİLİĞİN KURULMASI

1- GENEL OLARAK

Evlilik, nikâh olarak isimlendirilen ve şahitler huzurunda yapılan bir akit olması özelliği dışında diğer akitlerden önemli bir farklılığı olmayan bir akittir.²⁶ Bu itibar ile nikâh akdinin kurulması ve kendisinden beklenen hukuki neticeleri doğurabilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartlar önemleri ve eksiklikleri durumunda akdin sonucuna etkileri açısından farklı başlıklar altında toplanabilir. Bunlar nikâh akdinin rükünleri, in'ikâdının şartları, sıhhatinin şartları, nefazının şartları ve lüzumunun şartları olarak tasnif edilebilir.²⁷

2- NİKÂH AKDİNİN UNSURLARI (RÜKÜNLERİ)

Evlenmenin gerçekleşebilmesi için mutlaka bulunması gerekli olan unsurlara rükün adı verilir. Bu unsurların bulunmaması durumunda nikâh akdi oluşmaz. Bu itibarla bir evliliğin oluşması için mutlaka bulunması gereken unsurlar olarak irade beyanları ve taraflar zikredilmektedir.²⁸

a- İrade Beyanları

İrade beyanları genel olarak bir akdin kurulması için o akdin taraflarının akdi kurmaya yönelik beyanlarını ifade eder. Evlilik bir akit olması hasebiyle iki taraflı bir hukuki işlemdir. İki taraflı hukuki işlemlerin kurulması karşılıklı olarak irade beyanlarının açıklanmasına ve bunların birbirleri ile uyumlu olmasına bağlıdır. Bu irade beyanlarından zaman itibarı ile önce olanına icap adı verilir. Zaman itibarı ile daha sonra olan ve icabın içeriği ile uyuşarak akdin kurulması sonucunu doğuran beyana ise kabul adı verilir.²⁹ Literatürde sîğa olarak isimlendirilen irade beyanları,

²⁶ Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 51.

²⁷ Bu tasnifler için bkz. Savaş, *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, s. 54.

²⁸ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, s. 35.

²⁹ Ayapdın, "İrade Beyanı", *DİA*, 22/387.

doğrudan akit meclisinde yapılan sözlü beyanlar şeklinde olabileceği gibi taraflardan birisinin yazılı olarak yaptığı beyanın akit meclisinde okunması şeklinde de gerçekleşebilir.³⁰

Türk Medeni Hukuku açısından da evliliğin gerçekleşmesi tarafların yetkili memur önündeki evlenmeyi kabul ettiklerine ilişkin olumlu ve sözlü beyanları ile gerçekleşir. Tarafların irade beyanlarını bizzat kendilerinin açıklaması ve bu beyanların sözlü olması gerekir. Eşlerden ikincisinin irade beyanını açıklaması ile evlilik kurulur. Bundan sonraki imza ve yetkili memurun tarafları karı koca ilan etmesine ilişkin hususlar prosedür ile ilgili olup bu konulardaki eksiklikler evliliğin kurulmasına etki etmez.³¹

b- Taraflar

Evliliğin geçerli bir şekilde kurulabilmesinden öte bir evliliğin meydana gelebilmesinin diğer kurucu unsuru taraflardır. Taraflardan kastedilen herhangi iki kişi değil evlenmeyi arzu eden bir erkek ve bir kadındır.³² Dolayısıyla iki erkek ya da iki kadın arasında hiçbir şekilde evlilik akdi kurulamaz. Cinsiyetleri farklı iki kişi olması şartı, Türk Medeni Hukuku açısından da evlenmenin kurucu unsurları arasında sayılmaktadır.³³ Bazı Avrupa ülkelerindeki aynı cinsiyetteki kişiler arasında gerçekleştirilen hayat ortaklığı sözleşmesi, bu anlamda bir evlilik değildir ve İslâm hukuku açısından da bir evlilik olarak nitelendirilemez.

3- NİKÂH AKDİNİN ŞARTLARI

Nikâh akdinin şartları, gereklilikleri ve nikâh akdine etkileri göz önünde bulundurularak çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Bunlar nikâh akdinin in'ikâdının şartları, sıhhatinin şartları, nefazının şartları ve lüzumunun şartlarıdır.

³⁰ Şelebî, *Ahkâmü'l-Usra fi'l- İslâm*, s.97 vd.

³¹ Dural /Öğüz / Gümüş, *Aile Hukuku*, s. 62 vd; Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, s. 102 vd; Velidedeoğlu, *Aile Hukuku*, s. 84-86; Hatemi, / Serozan, *Aile Hukuku*, s. 75 vd.

³² Atar, "Nikâh", *DİA*, 33/114; Şelebî, *Ahkâmü'l-Usra fi'l- İslâm*, s. 93.

³³ Hatemi / Serozan, *Aile Hukuku*, s. 84; Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, s. 108.

a- Nikâhın İn'ikâdının Şartları

Nikâh akdinin in'ikâdının şartları denilince rükünlerini tamamlayan ve onlarda bulunması gereken bazı ek unsurlar kastedilmektedir. Bu itibarla in'ikâdının şartlarının oluşmaması diğer bir açıdan rükünlerinin eksik olması anlamına gelir ki bu da aynı sonuçların doğmasına neden olur.

Nikâh akdinin in'ikâdının şartlarını taraflara ve sığaya yani irade beyanlarına ilişkin olanlar şeklinde iki ana guruba ayırmak mümkündür.

aa) Taraflara İlişkin Şartlar

Taraflara ilişkin şartların başında evlenme ehliyeti gelmektedir. Tam fiil ehliyetine sahip olanlar açısından sorun yoktur. Bunlar temyiz kudretine sahip olup baliğ olan kişilerdir. Hanefilere göre bu kişilerin erkek ya da kadın olması farklı sonuçlar doğurmaz. Bununla birlikte diğer mezhepler kadınların bizzat kendilerinin evlenme ehliyetine sahip olmadıklarını ifade etmektedirler.³⁴

Aile Hukuku Kararnamesine göre kızlar 9 yaşını erkekler de 12 yaşını tamamlamadıkça kimse tarafından evlendirilemezler. Erkekler 18 yaşını kızlar da 17 yaşını tamamlayınca bizzat kendileri evlenebilirler. Aradaki yaş grubunda ise kanuni temsilcilerinin rızası gerekir.³⁵

Roma hukukunda evlilik yaşı imparatorluk döneminde tartışmalara neden olmuş, önceleri daha küçük yaşlarda evliliklere rastlanmakla birlikte İmparator Iustinianus tarafından erkek çocuklar için 14, kız çocukları için ise 12 yaş olarak belirlenmiştir. Evlilik yaşının Roma hukukunda da günümüzdeki düzenlemelere göre küçük olması, aynen İslâm hukukundaki gibi ergenliğe ulaşmakla kişilerin ergin olduklarının kabul edilmesi gerekçesi ile izah edilebilir.³⁶ Ayrıca eski dönemlerde erkek sayısının kadın sayısına oranla daha fazla olması ve eski hukuk döneminde

³⁴ Yaman, **İslam Aile Hukuku**, s. 31; Yabanova, **Evlilikten Doğan Akrabalık**, s. 26.

³⁵ Savaş, **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, s 57.

³⁶ Gönenç, **Roma Hukukunda Kadın**, s. 94 vd; Serim, **Roma Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler**, s. 42 vd.

ortalama yaşam süresinin 30 yıl civarında olması da erken evlenmenin genel kabul görmesinde önemli bir sebep olarak gösterilmektedir.³⁷

Türk hukuku açısından evlenme yaşı TMK ile olağanüstü durumlar için hakimın izni ile 16, kanuni temsilcinin izni ile 17 ve kişilerin kendi rıza ve beyanları ile 18 yaşın tamamlanması olarak belirlenmiştir. Yaş sınırları için eski düzenlemelerin aksine kadın ve erkek için herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Bununla birlikte 1926 yılında Medeni Kanunun kabulü sırasında erkek için 18 ve kadın için 17 yaşın tamamlanması, evliliğin yapılabilmesi için şart olarak aranmaktaydı. Bununla birlikte eski dönemdeki uygulamalardan kaynaklanan ve bu yaş beklenilmeden gerçekleşen imam nikâhlı birliktelikler nedeniyle, Medeni Kanunun evlenme yaşına ilişkin uygulanmasında sıkıntılar yaşanmıştır. Bunun sonucunda 1938 yılında Medeni Kanunun 88. maddesi, 3453 sayılı kanunla değiştirilmiş ve evlenme yaşı erkekler için 17, kadınlar için 15 yaşına kadar indirilmiştir, olağanüstü durumların varlığı halinde hakimın izni ile 14 yaşın tamamlanması ile evliliğe izin verilmiştir.³⁸ Bu durum 15 yaşın bir kadın için evlenme yaşı olarak çok küçük olduğu ayrıca erkek ve kadınlar açısından ayrı ayrı yaşların düzenlenmesinin kadın erkek eşitliğine aykırı olduğu gerekçesi ile 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu'nda değiştirilmiştir.³⁹

İslâm hukukunda evlilik akdi veli tarafından yapılabileceği gibi vekalet yoluyla üçüncü bir kişi tarafından da yapılabilir.⁴⁰

İslâm hukukunun aksine Türk hukuku, evlenecek tarafların irade beyanlarının resmi memur huzurunda bizzat kendileri tarafından açıklanmasını aramaktadır. Bu husus evliliğin kurucu unsurları arasına yer alır. Evlenecek kişilerin irade beyanları temsilci aracılığı ile açıklanmışsa evlilik meydana gelmez.⁴¹ Buradaki hükümsüzlük

³⁷ Serim, **Roma Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler**, s. 43.

³⁸ Velidedeoğlu, **Aile Hukuku**, s. 49-50; Tekinay, **Aile Hukuku**, s. 70.

³⁹ Kılıçoğlu, **Aile Hukuku**, s. 46.

⁴⁰ Cin, **İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, s. 91.

⁴¹ Tekinay, **Türk Aile Hukuku**, s. 109; Dural / Öğüz / Gümüş, **Aile Hukuku**, s. 77.

yokluktur. Mutlak butlandan da daha ağır bir yaptırım olan yoklukta hiçbir hukuki sonuç doğmaz.⁴²

İslâm hukukunda nikâh akdi, yetkisiz temsilcinin evlendirme yetkisi olmamasına rağmen bir başkası için yapılabilir. Fuzûlî olarak isimlendirilen yetkisiz temsilcinin yaptığı akit, kendisi için akit yapılan kişinin onay vermesi ile geçerli hale gelir. Kendisi için yetki vermediği halde nikâh akdi yapılan kişi, yetkisiz temsilci öldükten sonra da bu akde icazet verebilir.⁴³

bb) İrade Beyanlarına (Sığaya) İlişkin Şartlar

Nikâh akdinin kurulmasında kullanılan irade beyanlarının da bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bunlardan bir kısmı irade beyanının yapılış şekline ilişkindir. Diğer bir kısmı ise irade beyanlarının kalıbı ile ilgilidir. Yine irade beyanlarının içeriği yani irade beyanlarının uyuşması da sığa ile ilgili diğer bir şarttır. Ayrıca irade beyanlarında meclis birliği de olmalıdır.

Nikâh akdinin oluşmasında kullanılan irade beyanları, herhangi bir dilde olabilir. Mutlaka tarafların anadilinde olması gerekmez. Ancak tarafların bu dili bilmesi ve anlaması en azından nikâh ile ilgili ifadeleri anlamaları aranmalıdır. İcap ve kabul beyanları sözlü olabileceği gibi yazılı da olabilir. Konuşamayanların herkesçe anlaşılabilir işaretleri de beyan olarak yeterlidir.⁴⁴

Burada üzerinde durulması gereken diğer önemli bir husus da hezl olarak ifade edilen ve Türk hukukunda şaka beyanı olarak da bilinen irade açıklamalarıdır. Hz. Peygamberin üç konuda yapılan beyanların ciddi de olsa şaka da olsa hukuki sonuç doğuracaklarına ilişkin hadis-i gereğince şaka olarak yapılan evlenme beyanları hukuki sonuç doğurur.⁴⁵ Aynı sonucun Türk hukuku için de geçerli olduğu ifade edilebilir. Nitekim hukuku oluşturan kaynakları farklı olmasına karşın her iki hukuk

⁴² Dural /Öğüz / Gümüş, **Aile Hukuku**, s. 77-78.

⁴³ Cin, **İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, s. 95.

⁴⁴ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/88.

⁴⁵ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/98.

sisteminde de bu konuda benzer hükümlerin bulunması, hukuk sistemlerinin aile hukukuna verdikleri önemi göstermesi açısından dikkat çekicidir.⁴⁶

İrade beyanlarına ilişkin diğer bir şart da işin mahiyetinde çıkmaktadır. Bu da beyanların uyuşmasıdır. İrade beyanlarının içerikleri uyuşmamışsa akit kurulmaz.

İrade beyanlarına ilişkin diğer önemli bir unsur da akit meclisidir. Akit meclisinden maksat tarafların irade beyanlarının yapıldığı fiziki meclisten daha çok hazır olan kişiler ile hazır olmayan kişiler arasında gerçekleşen nikâh akdinin yapılmasıdır.

Taraflar hazır iseler icabın yapılmasının ardından kabul beyanı ile birlikte akit kurulur. Bununla birlikte taraflar arasında icabın yapılmasından sonra kabul beyanı yapılmaya kadar araya fasılanın girmemesi gerekir. Diğer bir ifade ile yapılan icabın bağlayıcılığını devamını engelleyecek derecede konu değişmemelidir. Bu noktada hangi eylemlerin ve konuşmaların fasıla oluşturacağı ve akit meclisini bozacağına ilişkin kesin bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Bu konuda yerel örf ve bakmak ve konunun değişip değişmediğini buna göre belirlemek en iyi çözüm olarak ifade edilmektedir.⁴⁷

İrade beyanlarının şarta bağlı olarak yapılması, şart gerçekleşmedikçe beyanların hüküm doğurmasını engeller.

b- Nikâh Akdinin Sıhhatinin Şartları

Gerçekleşen nikâh akdinin hukuki neticelerini doğurması için yapılan akit, sıhhat şartlarını haiz olmalıdır. Bu şartlar şahitler, irade beyanlarının fesada uğramamış olması, taraflar arasında evlenme engelini bulunmaması ve nikâh akdinin süreli olmamasıdır.

⁴⁶ Bu konuda bkz. Feyzioğlu, **Aile Hukuku**, s. 127-130; Akıntürk / Ateş Karaman, **Aile Hukuku**, s. 212-214.

⁴⁷ Şa'ban, **Ahvâli'sh- Şahsiyye**, s. 101.

aa) Şahitler

Nikâh akdinin diğer akitlerden ayrıldığı ön önemli husus şahitler huzurunda yapılıyor olmasıdır. Diğer akitlerde şahitler huzurunda yapılma şartı olmamasına karşın nikâh akdinin yapılmasında şahitler bulunmalıdır.⁴⁸ Aynı özellik Türk Medeni Kanunu açısından yapılan evliliklerde de dikkati çekmektedir. Nikâhta şahitlerin aranması, evlilik temeline dayalı birlikteliklerin zinadan ayrılmasını sağlamaya yöneliktir. Bu amaçla evlilikte aleniyeti sağlamak için şahitler huzurunda yapılması aranmıştır.⁴⁹

bb) İradelerin Fesada Uğramamış Olması

İradelerin fesada uğramamış olmasından kasıt irade beyanının cebir ve ikrah altında olmamasıdır. Hanefîler dışındaki İslâm hukukçuları, kişinin iradesinin cebir ile fesada uğramış olması durumunda bu akdin geçersiz olacağını belirtmişlerdir. Buna karşın Hanefî hukukçular, kişinin iradesi zorlanmış olsa rızası bulunmasa da seçim yapma imkanı devam etmektedir. Bu sebeple ikrah altında yapılan nikâh akitleri geçerli sayılmıştır. Bu görüşün Osmanlı uygulamasında kız kaçırma sonucunda zorla nikâh kıyılmasına imkan sağlaması açısından bazı mahzurlu sonuçlarının olduğu söylenebilir.⁵⁰

cc) Evlenme Engelinin Olmaması

Kesin ve sürekli olarak bir evlenme engelinin bulunması durumunda nikâhın in'ikad şartlarında bir eksiklik var demektir. Buradaki evlenme engelinin bulunmaması şartı, kesin ve sürekli olmayan evlenme engellerinin bulunmaması anlamındadır. Bu kapsamda bain talak ile sona ermiş bir evlilikte iddet bekleyen bir kadın ile evlenilmesi durumunda nikâh akdinin sıhhat şartlarında eksiklik olduğu ve bunun da evliliğin fesadına neden olacağı ifade edilmektedir.⁵¹

⁴⁸ Atar, "Nikâh", *DİA*, 33/116; Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 51.

⁴⁹ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, 2/89.

⁵⁰ Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 77-78.

⁵¹ Şelebî, *Ahkâmü'l-Uşra fi'l- İslâm*, s. 130 vd.

4- GEÇERLİLİK BAKIMINDAN EVLENME AKDİNİN TÜRLERİ

Evlenme akdi, geçerli olup geçerli olmaması bakımından sahîh evlilik, fasit evlilik, batıl evlilik, mevkuf evlilik ve gayrî lazım evlilik olarak sınıflandırılır.⁵² Evlenme akdinin unsur (rükün), kuruluş (in'ikad) , geçerlilik (sıhhat), yürürlük (nefaz) .ve bağlayıcılık (lüzüm) şartlarının tam veya eksik olması akdin sonuçlarını ve hukuki niteliğini etkiler.⁵³ Evlenme akdinde var olan eksiklik ya da eksiklikler bazı durumlarda telafi edilmez, bazı durumlarda daha sonra telafi edilebilir, bazı durumlarda ancak akdin yenilenmesiyle telafisi mümkündür.

a- Sahîh Evlilik

Unsur, kuruluş ve geçerlilik şartlarında eksiklik bulunmayan evlenme akdidir.⁵⁴ “Aslen ve vasfen meşru olan evlenme” şeklinde tarifi de yapılmaktadır.⁵⁵ Sıhhat hukuki geçerliliğin ifade edilme durumudur. Sahîh evlilikle eşlerin birbirine helal olması, kadının mehir ve nafakaya hak kazanması, veraset hükümleri, sıhri hısımlığın meydana gelmesi, çocuğun dünyaya gelmesi halinde baba açısından nesebin sabit olması gibi evliliğin bütün hukuki neticelerini doğurur.⁵⁶ Mevkuf evlenme de hak sahibinin icazetiyle, gayri lazım evliliklerde de buluş ve kefaet muhayyerliğine sahip olunan nikâh akitlerinde kendi lehine gayri lazım olduğu şahıs feshetmedikçe evlenme akdi sahîh evliliğe dönüşür.⁵⁷

⁵² Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 199-215; Yaman, **İslam Aile Hukuku**, s. 43-45; Aydın, **İslâm-Osmanlı Aile Hukuku**, s. 28-31; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 244-247.

⁵³ Aydın, **İslâm-Osmanlı Aile Hukuku**, s. 29; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 244; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 106.

⁵⁴ Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 199; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 106; Savaş, **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, s. 87; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 131; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 244; Kahveci, **İslam Aile Hukuku**, s. 121.

⁵⁵ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 106.

⁵⁶ Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 199; Yaman, **İslam Hukuku**, s. 43; Kahveci, **İslam Aile Hukuku**, s. 121; Aydın, **İslâm-Osmanlı Aile Hukuku**, s. 30; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 131.

⁵⁷ Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 244.

b- Fasit Evlilik

Taşıması gerekirken taşımadığı şartlar sebebiyle bütün müçtehitlerce geçerli kabul edilmeyen batıl olarak kabul edilirken, bazılarına göre sahih, bazılarına göre gayri sahih kabul edilen yani şartlar konusunda görüş farklılıkları bulunan evlilikler fasittir.⁵⁸ Hanefîler ve modern müelliflerin bir kısmı kuruluş şartları tam fakat geçerlilik şartları eksik olan evlilikleri fasit evlilik olarak nitelemişlerdir.⁵⁹ Hanefîlere göre vasıf eksikliği akdi fasit kılar, çünkü vasıflar akitteki unsurları tamamlar. Akitteki vasfa dair fesad giderilirse akit sahih akde dönüşür.⁶⁰

Sahihi nikâh şartları taşımayan nikâh, taşımadığı şartlar sebebiyle bütün müçtehidlerce kabul edilmiyorsa batıldır; şartları üzerinde ihtilaf varsa bazılarına göre sahih bazılarına göre gayri sahih kabul ediliyorsa fasit nikâhtır.⁶¹

İbadetlerde butlan ve fesat müçtehitlerce eş anlamlı kullanılmakla beraber ticari ve medeni muamelelerde Hanefîler butlan ve fesad ayırımına gitmişlerdir.⁶² Hanefîlerde akitte esasa dair bir eksiklik bulunduğu anda nikâh batıl, değilse fasit sayılmakta⁶³ ve bunların sonucunda da farklı hukuki neticeler doğmaktadır. Hanefîlerin haramlığı konusunda şüphe olmayan bir evlenme çeşidini teknik anlamda fasit nikâh kategorisinde değerlendirdikleri görülmektedir.⁶⁴ Ebu Hanife'ye göre şeklen geçerli bir akit mevcutsa şartlar bulunmasa bile akit batıl değil, fasittir. Fakat akdin esasıyla ilgili bir eksiklik bulunması durumunda nikâh batıldır.⁶⁵ Batıl ve fasit

⁵⁸ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 3/277.

⁵⁹ Günay, **Evlenme Akdinde Batıl –Fasit Ayrımı**, s. 20; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 245; Savaş, **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, s. 89.

⁶⁰ Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 100.

⁶¹ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/279; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 245.

⁶² Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 204; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 132; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 108.

⁶³ Günay, **Evlenme Akdinde Batıl –Fasit Ayrımı**, s. 20.

⁶⁴ Günay, “Evlenme Engelleri II: Örneklem Tahlilleri”, s. 250.

⁶⁵ Savaş, **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, s. 87-88.

ayrımında da çok net sınırlar çizildiği de söylenememektedir.⁶⁶ Bundan dolayı kaynaklarda da birbiriyle çelişen değerlendirmeler bulunmaktadır.⁶⁷

Cinsel ilişkiden önce fasit nikâh hüküm doğurmaz. Fasit nikâhta cinsel ilişki yaşanmışsa mehir belirlenmişse mehri müsemma ve misilden az olan, belirlenmemişse mehri misil verilir; en az altı ay, en fazla bir yıl hicri yıl içinde çocuk dünyaya gelirse nesep babadan sabit olur, sıhri hısımlık meydana gelir, kadına iddet beklemek gerekir. Zina şüphesinden dolayı had gerekmez. Ölüm durumunda taraflar birbirlerine mirasçı olmazlar. Fasit nikâhta tarafların derhal ayrılmaları gerekir veya şahitsiz nikâhta şahitler önünde yeniden nikâh kıyılması ve süreli gerçekleştirilen nikâhlarda süre şartı kaldırılması gibi fasit kılan unsurların ortadan kaldırılması eksikliğin giderilmesi gerekir. Aksi takdirde evliliğe devam etmeleri caiz değildir. Kendileri ayrılmazlarsa hakim kararıyla araları tefrik edilir.⁶⁸ Bu ayrılık boşanma olmadığı için boşanma hakları eksilmez.⁶⁹ Hakim ayırdıktan sonra eski eşler arasında bir cinsel ilişki yaşanırsa bu birliktelik zina olarak nitelendirilir had cezasını gerektirir.⁷⁰

c-Batıl Evlilik

Evlenme akdinin unsur veya kuruluş şartları eksik olan evlilik türüdür.⁷¹ Müslüman bir erkeğin müslüman veya ehli kitap dışındakilerle evlenmesi, müslüman bir kadının müslüman olmayan biriyle evlenmesi, akıl hastası veya temyiz gücüne

⁶⁶ Günay, **Evlenme Akdinde Batıl-Fasid Ayrımı**, s. 31; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 204; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 132; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 107.

⁶⁷ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 107.

⁶⁸ Koçak /Dalgın/ Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 167; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 207; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 245; Savaş, **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, s. 89; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 109-110.

⁶⁹ Koçak /Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 167; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 108-109.

⁷⁰ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 109.

⁷¹ Koçak /Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 167-168; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 206; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 246; Savaş, **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, s. 88; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 110.

sahip olmayan kimsenin evliliği, evli bir kadınla bilerek evlenmek, gelecek zaman sığasıyla yapılan evlilik vb. evlilikler batıl evliliklerdendir.⁷²

Batıl evliliklerde akdin esasına dair şartlarda eksiklik bulunması sebebiyle telafisi yoktur. Hukuken yok hükmündedir hiç olmamış gibidir. Batıl evlilik cinsel ilişki olsun ya da olmasın hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Taraflar arasındaki cinsel ilişkinin varlığı, uzun süreli beraberlikler, tarafların ortak çocuklarının ve aile düzenlerinin bulunmasının hüküm açısından etkisi ve önemi yoktur. Tarafların kendiliğinden derhal ayrılmaları gerekir, kendileri ayrılmazsa hakim kararıyla cebren ayrılırlar.⁷³

Batıl evlilikte evliliğin hiçbir hukuki sonucu gerçekleşmez. Bu kapsamda cinsel ilişki helal değildir, taraflar arasında mirasçılık cereyan etmez, sıhri hısımlık meydana gelmez, kadına mehir ve nafaka verilmez, iddet gerekmez.⁷⁴ Fakat Hanefî ve Mâlikîler kadının bir hayız süresi beklemesini daha uygun görürler. Bunun dışında kadına “ukr” olarak isimlendirilen bir miktar para ödenir. Ukr miktar olarak mehri misilden azdır.⁷⁵ Bununla birlikte ukr’un mehri misil kadar da olabileceği ifade edilmektedir.⁷⁶

Batıl evlilikte tarafların cinsel ilişkiye girmesinin helal olmadığını haram olduğunu belirtmiştik fakat cinsel ilişki yaşanmışsa böyle bir durumda had mi tazir cezası mı uygulanacağı alimler arasında tartışma konusu olmuştur. Cumhur ulema had cezasının uygulanması yönünde görüş beyan etmişlerdir.⁷⁷ Fakat böyle bir durumda Ebu Hanife’ye göre akit şüphesinden dolayı bu ilişkiye zina denilmez bu nedenle had de uygulanmaz. Burada cinsel ilişkinin varlığı akdi klasik butlandan ayırmış, fasid

⁷² Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 167-168; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 206; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 246; Savaş, **Evlenmenin Hükümsüzlüğü**, s. 88; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 110; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 131.

⁷³ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 3/278.

⁷⁴ Atar, “Nikâh”, *DİA*, 33/117.

⁷⁵ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 111.

⁷⁶ Atar, “Nikâh”, *DİA*, 33/117.

⁷⁷ Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 133.

akde benzer bir özellik kazandırmıştır.⁷⁸ Batıl evlilikte, fasit nikâhtaki cinsel birleşme sonrasındaki hükümler geçersizdir. Hanefîler gayri meşru birleşmenin de sahipsiz evlilikteki gibi sıhri hısımlıktan doğan evlenme engeli meydana getireceği görüşündedirler.⁷⁹

Batıl evlilikte birliktelik olması durumunda nesep sabit olmaz ancak Ebu Hanife mahremle yapılan evliliklerde de çocuğun zarar görmemesi için nesepinin babadan sabit olması gerektiği görüşündedir. Bu nedenle nikâhı batıl olarak değerlendirmeyiz, fasit olarak değerlendiririz. Ayrıca kadına ortalama mehrin verilmesini söyler.⁸⁰ İmameyn ise evlenme engeli bulunan kadınlarla evlenmeyi batıl görmüştür. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde de bu görüş tercih edilmiştir.⁸¹ Her ne kadar HAK'da batıl /fasid ayrımında tercih edilen görüş Ebu Hanifenin görüşü olsa da kararnamenin Hanefî mezhebi ölçütlerine uyduğu söylenemez.

Şii Ca'feriyye mezhebi mut'a nikâhını mubah görürken, sahâbenin çoğunluğu ve dört mezhebe göre Mut'a nikâhı haramdır ve batıl evlilik olarak değerlendirilir.⁸² Mut'a nikâhı evlenmeleri konusunda yasak bulunmayan bir kadın ve erkeğin belirlenmiş bir süre ve miktar karşılığında birbirlerinden cinsel olarak faydalandıkları nikâh şeklidir.⁸³ Mut'a nikâhı Şii Zeydî mezhebi tarafından da meşru kabul edilmemiştir.⁸⁴

⁷⁸ Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 134.

⁷⁹ Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 207.

⁸⁰ Yaman, **İslam Aile Hukuku**, s. 45.

⁸¹ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/278; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 207-208; Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 168; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 111; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 24; Kahveci, **İslam Aile Hukuku**, s. 161; Yaman, **İslam Aile Hukuku**, s. 45.

⁸² Dönmez, "Müt'a", *DİA*, 32/176.

⁸³ Dönmez, "Müt'a", *DİA*, 32/176.

⁸⁴ Yaman, **İslam Aile Hukuku**, s. 45; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 113.

d- Mevkuf Evlilik

Mevkuf akit geçerlilik kazanması başkasının izin ve onayına bağlı olan akitler⁸⁵ olup kuruluş ve geçerlilik şartlarında eksiklik olmayan yürürlük kazanması için başkasının onayı gereken akitlerdir.⁸⁶ Yetkisi ve söz hakkı olmadığı halde başkaları adına bir kimse nikâh akdi yapacak olursa bu akdin bir hüküm ortaya koyması için hak sahibi olan kimsenin icazeti gereklidir. Bu durumda akit bu akde icazet verecek kişinin icazetine bağlı olarak mün'akittir. İcazet öncesi fasit nikâh hükümlerine tabi olup cinsel ilişki yaşanmadan akit reddedilirse hiçbir hukuki sonucu yoktur.⁸⁷ İcazet verildikten sonra sahih evliliğin hükümleri geçerli olur. İcazet verilmeden sahih nikâh akdinin hükümleri geçerli olmaz. Fuzûlînin yapmış olduğu nikâh akdi mevkuf bir nikâh akdidir.⁸⁸

e- Gayri Lazım Evlilik

Diğer şartlarında bir eksiklik bulunmamakla beraber bağlayıcılık şartlarında eksiklik bulunan evliliktir.⁸⁹ Bu tür akitlerde kendisi lehine akdi feshetme imkanı bulunan taraf bu hakkını kullanabilir. Bu hak haksızlığa uğramayı, suistimal ve aldanmayı önlemeye yöneliktir. Kendisinde bulûğ ve kefaet muhayyerliği bulunan akitler gayri lazım akitlerdir.⁹⁰ Örneğin evlenme konusunda tam ehliyet sahibi bir kız

⁸⁵ Kahveci, **İslam Aile Hukuku**, s. 162.

⁸⁶ Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 247; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 111.

⁸⁷ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 111-112.

⁸⁸ Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 263.

⁸⁹ Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 214; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 247; Aydın, **İslam–Osmanlı Aile Hukuku**, s. 31, Kahveci, **İslam Aile Hukuku**, s. 163.

⁹⁰ Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 264.

denği olmayan biriyle evlenirse Hanefîlere göre velinin akdi feshetme hakkı bulunmaktadır.⁹¹

Gayri lazım evlilikte fesih hakkını cinsel ilişki öncesinde ve sonrasında kullanmanın ortaya çıkaracağı hükümler farklıdır. Feshin cinsel ilişki öncesi yapılması hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Cinsel ilişki sonrasında yapılan fesh ise iddet, hürmet-i musâhere, nesep ve mehri misil gerektirir. Kadının hamile kalması durumunda doğacak çocuğun menfaati göz önünde bulundurularak fesih hakkı kullanılamaz.⁹² Fasit nikâhta gebelik durumunun ayrılmaya engel bir etkisi bulunmayıp taraflar ayrılırken gayri lazım nikâhta fesih hakkının kullanılmaması evliliğin devamını sağlamaktadır. Boşama, muhalea, zihar, îlâ, nafaka ve miras gibi sahih evlilikten doğan sonuçlar gayri lazım ve mevkuf evliliklerde ortaya çıkmaz.⁹³

II- AKRABALIK

A- AKRABALIĞIN TANIMI

Arapçada yaklaşmak ve yakınlaşmak anlamına gelen قرب fiilinden türetilen akraba kelimesi, yakın anlamındaki karib kelimesinin çoğuludur. Hem yer ve mekan açısından yakınlığı hem de zaman açısından yakınlığı ifade eden karib kelimesi kişiler arasındaki nesep açısından oluşan yakınlığı da ifade etmektedir. Bu kelime ile eş anlamlı olarak kullanılan zül kurba ve zül karabe kelimeleri de literatürde bulunmaktadır.⁹⁴

Halk arasında hısım anlamında da kullanılan akraba kelimesi alt soy ve üst soy kan hısımları ile üçüncü ve hatta dördüncü dereceye kadar olan yan soy kan hısımları arasındaki yakınlığı ifade etmek için de kullanılmaktadır. Bu anlamda anne baba, dede

⁹¹ Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 264; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 247; Kahveci, **İslam Aile Hukuku**, s. 31.

⁹² Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 214; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 247; Aydın, **İslam–Osmanlı Aile Hukuku**, s. 31; Kahveci, **İslam Aile Hukuku**, s. 163.

⁹³ Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 215.

⁹⁴ Akyüz, “Akraba”, *DİA*, 2/285-286.

nine, çocuk ve torun, amca hala teyze ve amca ile bunların çocukları akraba dendiğinde ilk akla gelen kişileri oluşturmaktadır.⁹⁵

Bir İslâm hukuku terimi olarak akraba kelimesi, nesep ve süt emme yoluyla ya da evlenme suretiyle kişiler arasında meydana gelen yakınlığı ifade etmektedir. Bu bağ ile birbirlerine yaklaşan kişilere akraba adı verilmekte aralarında çok önemli hukuki ilişkiler kurulmaktadır. Tüm bu hak ve sorumluluklardan oluşan hukuka akrabalık hukuku adı verilir.⁹⁶

B- AKRABALIĞIN TÜRLERİ

Akrabalık ilişkisinin kurulmasını sağlayan sebepler ve bunun sonucunda ortaya çıkan akrabalık türleri farklı olduğu gibi meydana gelen bu akrabalık türlerinin de farklı sonuçları bulunmaktadır. Konumuz açısından akrabalık ilişkisinin en önemli sonucu kişiler arasında oluşturduğu evlenme engelidir.

C- AKRABALIK OLUŞTURAN DURUMLAR

Kişiler arasında akrabalık oluşturan durumlar çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Her şeyden önce akrabalık ilişkisi öncelikle doğumdan meydana gelir. Buna nesep akrabalığı adı da verilmektedir. Günümüz hukukunda bu akrabalık türünün adı kan hısımlığıdır.⁹⁷

Diğer bir akrabalık oluşturan durum evlenmedir. Kişiler arasında evlenme ile meydana gelen akrabalık ilişkisinin niteliği diğerlerinden biraz farklıdır. Bu akrabalık aslında eşler arasında akdi ilişkiye dayanmaktadır .

Süt akrabalığı da kişiler arasında sürekli bir akrabalık ilişkisi oluşturan bir akrabalık kaynağıdır.

Konumuz açısından akrabalık ilişkisinin en önemli sonucu kişiler arasında oluşturduğu evlenme engelidir.

⁹⁵ Kalender, **Hısımlık ve Oluşturduğu Evlenme Engelleri**, s. 2.

⁹⁶ Akyüz, "Akraba", *DİA*, 2/286.

⁹⁷ Oğuzman, / Seliçi, / Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, s. 140-141.

III- EVLENME ENGELLERİ

Batı'da *empechements de mariage* kavramıyla ifade edilen evlenme engelleri İslâm hukukunda *muharremât* kavramıyla ifade edilmektedir. Muharremât, kendisiyle evlenilmesi yasak olan kan, süt, sıhri hısımlar için kullanılmaktadır.⁹⁸ Bu şekilde aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve evlenmeleri belli dereceye kadar yasak olan kişilerden her birine de mahrem adı verilir.⁹⁹ Kur'an ve sünnette belirtilen evlenme yasakları İslâm'ın aileye verdiği önemin bir göstergesidir.

A- MUKAYESELİ HUKUKTA EVLENME ENGELLERİ

Neredeyse gerek ilâhi gerek beşerî kaynaklı olsun bütün dinlerde ve hukuk sistemlerinde belli derecelerdeki yakınlar arasında evlenme meşru kılınmamış, bu yakınlık tarafların evlenmelerine engel olarak görülmüştür. Fakat bazı eski toplumlarda şu an evlilik engeli olarak değerlendirdiğimiz bazı durumların engel olarak görülmediği ve evliliklerin gerçekleştirildiğine rastlanılmaktadır. Örneğin; eski İran Hukukunda çok eşlilik ve kardeşle evlenme hatta ana-oğul evliliği evlilik engeli olarak görülmemiştir.¹⁰⁰ Mısır ve Isparta'da da kardeşlerin birbirleriyle evlenmelerine ve anayla oğul evliliğine rastlanmaktaydı.¹⁰¹

Yahudilikte geçici ve sürekli evlenme engelleri bulunmaktadır. İsrail hukukunda kan ve sıhri hısımlıkta bazı derecelere kadar evlenme yasaklanmıştır.¹⁰² Yahudilikte kişinin yeğeni ve yeğenin çocuklarıyla evliliği yasaklanmamıştır.¹⁰³ Yahudilikte baba bir kardeşlerin evlenmesi konusunda da bir yasaklama bulunmamaktadır.¹⁰⁴ *Levililer* 18.Bab'ta kimlerle evlenilmeyeceği belirtilmiştir. Bu kişiler şunlardır: Anne, büyükanne, üvey anne, kızlar, torunlar ve üvey kızlar, hala ve

⁹⁸ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/256.

⁹⁹ Ögüt, "Mahrem", *DİA*, 27/388; Atar, "Muharremât", *DİA*, 31/6; Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/313.

¹⁰⁰ Karaman, *İslam Hukuk Tarihi*, s. 29.

¹⁰¹ Cin, **İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, s. 101.

¹⁰² Karaman, **İslam Hukuk Tarihi**, s. 41.

¹⁰³ Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s. 186; Şahin, "Yahudi ve Hıristiyanlarda Nikâh Algısı", s. 126.

¹⁰⁴ Şahin, "Yahudi ve Hıristiyanlarda Nikâh Algısı", s. 126.

teyze, amcanın karısı, oğlun/torunun karısı, kardeşinin karısı ve kayınvalidesi ile evlenemez (Levirat kuralı hariç bu kurala göre yenge-kayın evliliğidir. Yahudilikte yenge ve kayın evlenmesi yasak iken ölen eşin adını devam ettirmek için yenge eşinin kardeşiyle evlenmek zorundadır.) Önceleri iki kız kardeşle evlenmek mümkün iken sonradan bu hüküm neshedilmiştir.¹⁰⁵ İki kız kardeşle aynı anda ya da biriyle evliliğin boşanma ile sona erdiği durumlarda ölüm olmadıkça diğeriyle evlenilmez.¹⁰⁶

Hıristiyanlıkta Yeni Ahit'te evlenme engelleriyle ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Fakat kilise hukuku evlenme engellerine dair düzenlemeler ortaya koymuştur. Bu düzenlemelerden bazıları belli bir dereceye kadar akrabalık, suç, geçirilen önemli hastalıklar gibi sebeplerle evlenmenin yasaklanmasıdır. Hıristiyanlıkta nesep ve sıhriyet hısımlığından doğan evlenme yasakları bulunmaktadır. Sıhriyetten doğan evlenme engelleri evlilik sona erdikten sonra da devam etmektedir. Bazı yerlerde bununla ilgili yasakların devamı evliliğin sona erme şekline bağlıdır.¹⁰⁷

Kilise hukukunda zina yapan kişiler zina yaptığı kişilerin alt soyunun ve üst soyunun ikinci derecesine kadar hısımlarıyla evlenemez. Diğer bir ifadeyle bir kadının; kızının, torununun, annesinin, ninesinin zina ettiği bir erkekle; bir erkeğin de babasının, dedesinin, oğlunun ve torununun zina ettiği kadınla evlenmesi yasaklanmıştır. Günümüzde bu yasak birçok ülkede uygulanmamaktadır.¹⁰⁸

Kilise hukukunda İslâm'daki süt hısımlığına benzer manevi bir hısımlık denilebilecek vaftiz geleneğinden bahsedilebilir. Bu vaftiz ana-baba ve vaftiz edilen çocuk arasında evlenme engeli meydana getirmektedir. Jüstisyenin koymuş olduğu bu yasak başlangıçta vaftiz ana –baba ve vaftiz çocuk arasındayken sonrasında vaftiz çocuğun usulü arasında da evlenme engeli meydana getirmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 178.

¹⁰⁶ Ünal, “Yahudilikte Evlilik Anlayışı”, s. 676 -677.

¹⁰⁷ Ünal, “Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı”, s. 285.

¹⁰⁸ Ünal, “Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı”,s. 286.

¹⁰⁹ Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 171.

Cahiliye döneminde de evlenme yasakları bulunmaktaydı. Analarla, kızlarla, teyze, halalarla ve evlatlığın karısıyla evlenmek yasaktı. Yine süt akrabalığı Cahiliye döneminde de evlenme engeli oluşturan durumlardandı.¹¹⁰

İslâm'a göre evlenme engelleri kaynağını Kur'an ve sünnetten almaktadır.¹¹¹ Bu konudaki evlenme engellerinin kaynağını oluşturan âyet ve hadislerle aşağıda ilgili konularda yer verilmiştir.

İslâm hukukunda evlenme engellerinden bir kısmı kalıcı olup süreklilik arz eder ve ortadan kalkmaz. Bunun tabii sonucu olarak aralarında bu tür bir akrabalık ilişkisi bulunan kişiler birbirleri ile evlenemezler. Bir kısmı ise birtakım durumlardan dolayı o durum ortadan kalkıncaya kadar geçici bir evlenme engeli ortaya çıkarır. Evlenmeye engel durum ortadan kalkınca evlenme yasağı da ortadan kalkar. Bu şekilde ortadan kalkabilen evlenme engeli, sürekli olmayan diğer bir ifade ile geçici evlenme engelidir.

B- EVLENME ENGELLERİNİN HİKMETLERİ

Evlenme engelleri dinsel, bireysel, toplumsal, ahlaksal, sağlıksal vb. yapının korunmasına yönelik devamlı ve geçici yasaklamalardır.¹¹² Nesep ve hısımlık yoluyla akraba olanlar arasında evlenmenin yasaklanmasına dâir önemli iki sebep ileri sürülür. Birincisi maddî sebeptir: İkinci sebep, manevî ve ahlâkîdir. Bu yasaklamalardaki hikmetler şunlardır:

1- Aralarında kan bağı olan kimseler birbirlerine sevgi, saygı ve merhamet duyguları taşırlar. Örneğin kişinin kendi annesiyle evlenerek bu duyguların değişmesi son derece çirkin, iğrenç diye nitelendirilebilecek bir durumdur ve temiz fitrata aykırıdır. İnsanın doğuştan taşıdığı bu temiz fitrata sahip olanlar annesi, ninesi, kız kardeşi, halası, kızı, yeğenleri vb. yakınları ile evlenmeyi istemesi düşünülemez.

¹¹⁰ Karaman, **İslam Hukuk Tarihi**, s. 47; Demircan, "Cahiliye ile İslâm Nikâh Uygulamaları", s. 36-37.

¹¹¹ Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 142.

¹¹² Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/256; Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 143.

Dolayısıyla bu yasaklama başta bahsettiğimiz yüce duyguların korunmasını ve zedelenmemesini sağlamaktadır.¹¹³

2 Sağlıklı ailelerle toplumun bekası garanti altına alınmaktadır. .Yakın akraba evliliği sonucunda ortak genetik taşıyan bireyler hastalıklara neden olabilecek faktörleri de taşımaktadırlar.¹¹⁴ Akraba olan kadın ile erkeğe veraset yoluyla (kromozom ve gen aracılığıyla) intikal eden çeşitli kabiliyetler ve manevî özellikler birbirine çok benzediğinden bunların birleşmesiyle meydana gelecek çocuklarda zihinsel ve bedensel engeller ortaya çıkabilmektedir. Bu faktörler de akraba evliliklerinde engelli bireylerin dünyaya gelme riskini arttırmaktadır.¹¹⁵

3- Evlenme engeli akrabalık bağlarının korunmasına yöneliktir. Evlilikte eşler arasında çeşitli sebeplerle anlaşmazlıklar, tartışmaların vb. durumların yaşanması olağandır. Bunların sonucunda da gerginlikler yaşanabilmektedir. Yaşanan bu gerginlikler bazen eşler arasında kalmayıp eşlerin yakınlarının da tartışmalara müdahil olmasıyla artmaktadır. Bu da akrabalık bağının zarar görmesine neden olmaktadır.¹¹⁶

4- Erkekle aynı zamanda evli olan kadınlar arasında birbirlerine karşı kin, kıskançlık, düşmanlık duyguları bulunur. Bu duygular akrabalar arasında yaşandığında daha kötüdür.¹¹⁷ Ayrıca kadının yakın akrabasıyla evlenilmesi onuruna dokunur. Bazı kişiler arasındaki evlenme yasakları, insan neslini ve tarafların evlilikten doğan haklarını korumayı, insan onurunun zedelenmesine izin vermeyerek mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamayı sağlamaktadır.¹¹⁸ Akraba olmaları açısından birbirlerine saygı göstermeleri icap eden şahıslar evlenince bu hürmet ortadan kalkar. Bu da insan anlayışına, insan tabiatına ve ahlâkına aykırıdır.

¹¹³ Zeydân, **el-Mufasssal**, 6/206; Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/257; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 67.

¹¹⁴ Kalender, **Hısımlık ve Oluşturduğu Evlenme Engelleri**, s. 18.

¹¹⁵ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/131.

¹¹⁶ Zeydân, **el-Mufasssal**, 6/206; Ebû Zehra, **el-Ahvâlü-Ş Şahsiyye**, s.68.

¹¹⁷ Dihlevî, **Hüccetullâhi'l-Bâliğa**, 2/411.

¹¹⁸ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/257, Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 67.

5-Akrabalık bağlarını kuvvetlendirerek toplumda yardımlaşma ve dayanışmanın artmasına katkıda bulunur.¹¹⁹

6- Süt akrabalığıyla çeşitli sebeplerle anne sütü emme imkanı bulamayacak çocukların çocuğun fiziksel, bedensel ve ruhsal gelişimi için süt anneliğinin meşru olması hem süt anneliğine teşviki sağlamış hem de çocukların sağlıklı bireyler olmalarına olanak tanımıştır.¹²⁰ Anne sütü çocuğun gelişmesi, büyümesi ve sağlıklı bir yetişkin olması açısından önem taşır. Süt anne, bebeğin bedensel büyüme ve gelişiminde önemli bir konuma sahiptir. Bebek süt emerek açlıktan ve ölümden kurtulur. Süt anne bir nevi anne, süt annenin çocukları da bir nevi kardeş olmuştur.¹²¹ Dolayısıyla kişinin süt annesi ve süt kardeşleriyle evliliği kişinin kendi anne ve kardeşleriyle evliliği gibi çirkin bir durumdur. Bu nedenle süt akrabalığı da devamlı evlenme engelleri arasında bulunmaktadır.

C- SÜREKLİ EVLENME ENGELLERİ OLUŞTURAN DURUMLAR

Mahrem terimi kapsamındaki devamlı evlenme engelleri “el muharremâtü'l müebbede” ismiyle de ifade edilmektedir.¹²² Bu evlenme engeli geçici bir engel olmayıp, süreklidir.

Sürekli evlenme engellerinin farklı tasnifleri yapılabilir olmakla beraber konumuz açısından akraba yönünden ele alınacaktır. Akraba yönünden evlenme yasaklarını da kan hısımlığı, sıhri hısımlık ve süt hısımlığı olarak üç başlık altında toplamak mümkündür.¹²³

¹¹⁹ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/257.

¹²⁰ Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/91, Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**,1/ 257; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 67.

¹²¹ Dihlevî, **Hüccetullâhi'l-Bâliğa**, 2/411.

¹²² Atar, “Muharremat”, *DİA*, 31/6.

¹²³ Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 169; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 58; Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 146; Yaman, **İslam Aile Hukuku**, s. 35-36; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 68 vd.

1. Kan Hısımlığı

Sürekli evlenme engeli oluşturan durumlar öncelikle kan hısımlığından meydana gelmektedir. Bir kişinin kendi soyundan geldiği kişiler ile arasında meydana gelen hısımlık usul fûrû hısımlığı olarak isimlendirilir. Eski Medeni Kanun'da aynen kullanılan bu kavram yerine yeni TMK'da alt soy, üst soy hısımlığı kavramı kullanılmaktadır.¹²⁴

Kişinin usulü ve fûrûu ne kadar yukarı çıkılırsa çıkılsın ve ne kadar aşağı inilirse inilsin mutlak surette evlenme engeli oluşturur.

Kan hısımlığından kaynaklanan evlenme engeline Kur'an -ı Kerîm'deki şu âyet delil teşkil etmektedir.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَالْأَخَوَاتُ الْأَخْتِ¹²⁵.....

“Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerin kızları, kız kardeşlerin kızlarıile evlenmeniz size haram kılındı.

Konu ile ilgili ayete baktığımızda şu kimselerle evlenmenin ebediyen yasaklığı anlaşılmaktadır:

1. Kişinin usulü: Kadın açısından bakıldığında babası, anne ve babaları tarafından ne kadar yukarıya çıkılırsa çıkılsın dedeleri; erkek açısından bakıldığında annesi ne kadar yukarıya çıkılırsa çıkılsın anne ve baba tarafından nineleri.

2. Kişinin fûrûu: Kadın açısından bakıldığında oğlu ne kadar aşağıya inilirse inilsin oğul ve kızın oğulları (erkek torunları); erkek açısından bakıldığında kızı ne kadar aşağıya inilirse inilsin oğul ve kızın kızları (kız torunları).

3. Anne-babanın fûrûu ve bunların çocukları: Kadın açısından erkek kardeşleri ; erkek açısından kız kardeşleri ve bunların çocukları yeğenleri.

¹²⁴ Oğuzman, / Seliçi, / Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, s. 140-141.

¹²⁵ Nisâ, 4/23

4. Dede ve ninenin birinci derece fûrûu: Kadın açısından dayı ve amca, erkek açısından hala ve teyze.

Dördüncü grupta yasaklananların fûrûuyla evlenmek yani ikinci derece ve sonrası, yasak kapsamına girmez. Yani teyze, hala, amca ve dayı çocuklarıyla evlilik haram değildir.

Hukuk-ı Aile Kararnâmesi’de “Bir erkek ile beynlerinde karâbet-i nesebiyye bulunan zîrahm mahrem kadınların nikâhı müebbeden memnudur. Bu kadınlar dört sınıftır: Birincisi erkeğin validesi ve ceddeleri; ikincisi kız evlad ve ahfâdı; üçüncüsü ale’l –ıtlâk kız kardeşleri ve kardeşlerinin kız evlad ve ahfâdı; dördüncüsü ale’l ıtlak ammeleri ve teyzeleridir” şeklinde kanunlaştırmıştır.¹²⁶

Türk Medeni Hukukuna göre ise evlenme engelleri TMK md. 129 vd belirtilmiştir. Hısımlık kenar başlığını taşıyan 129. maddeye göre üst soy ile alt soy arasında, kardeşler arasında, amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında sürekli bir evlenme engeli bulunmaktadır.

Üst soy ve alt soy arasındaki evlenme engelinde herhangi bir derece söz konusu değildir. Diğer bir ifade ile bir kişi, büyük anne ya da büyük babaları ile evlenemeyeceği gibi torunu ve torununun torunu ile de evlenemez. Kardeşler arasındaki evlenme engeli ise hem tam hem de yarım kan (anne veya baba bir kardeş) kardeşleri kapsamaktadır.¹²⁷

Kan hısımları arasında üçüncü dereceye kadar yan soy hısımları arasındaki evlenme yasağı kapsamına hala, amca, teyze ve dayı girmektedir. Bunların çocukları ise dördüncü dereceden yan soy kan hısmı sınıfına girdiğinden aralarında evlenme yasağı bulunmamaktadır. TMK’nın kaynağını teşkil eden İsviçre Medeni Kanununda hala, amca, teyze ve dayı ile yeğen arasında evlenme yasağı bulunurken son zamanlarda yapılan bir değişiklik ile bu yasak kaldırılmıştır.¹²⁸

¹²⁶ HAK, md 17.

¹²⁷ Kılıçoğlu, **Aile Hukuku**, s. 55.

¹²⁸ Kılıçoğlu, **Aile Hukuku**, s. 55.

2. Sihri Hısımlık

Sihriyet eşlerin hısımlarını belli bir dereceye kadar birbirine bağlayan bir bağıdır. Bunun sonucu olarak aralarında kan ve süt bağı bulunmayan kadının akrabaları erkeklerle, erkeğin akrabaları kadınla akraba olabilmektedir.

Kur'an-ı Kerîm'de evlilikten doğan hısımlıkla ilgili de evlenme yasağı bulunmaktadır.¹²⁹ Konu tezimizin konusu olması sebebiyle burada detaya girmeyip bir sonraki bölümde incelenecektir.

Türk Medeni Kanununun 129. maddesinin ikinci bendinde kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile eşlerden biri ile diğerinin üst soyu ve alt soyu arasında evlenmenin yasak olduğu ifade edilmiştir.

3. Süt Hısımlığı

İslâm hukukunda dünyaya gelen bir çocuk çeşitli sebeplerden dolayı annesinin dışında bir kadından süt emmişse o çocuk ve onu emziren kadın ve ailesi arasında süt hısımlığı oluşmaktadır.¹³⁰ İslâm alimleri süt hısımlığının oluşabilmesi için bir takım şartların gerekliliğini ileri sürerler. Bu şartlar şunlardır:

1.Çocuğun belli bir yaşa kadar süt emmesidir. Süt emme yaşı konusunda İslâm âlimleri farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Hanefî, Şâfiî, Hanbelî ve diğer müçtehitlerden çoğunluğunun kabul ettiği görüşe göre süt emme yaşı ilk iki yıl olarak belirtilmiştir.¹³¹ Ebu Hanife'ye göre bu süre otuz aydır.¹³² Hesaplama ise hicri takvim esas alınır.¹³³

2-Süt emme miktarı da süt hısımlığının oluşmasında İslâm hukukçuları tarafından farklı değerlendirilmiştir. Hanefî ve Mâlikîler süt hısımlığının oluşması noktasında

¹²⁹ Nisâ, 4/22-23.

¹³⁰ Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 60; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 73; Koçak /Dalgın / Şahin, **İslam Hukuku**, s. 149.

¹³¹ Çeker, "Süt Akrabalığı", s. 347; Yaman, "Süt Akrabalığı" s. 60, Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 171; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 76.

¹³² Çeker, "Süt Akrabalığı", s. 60.

¹³³ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 76.

nassı mutlak olarak değerlendirmiş bir kez emmeyi yeterli görmüşken¹³⁴ Şâfiî, Hanbelî ve Zahiri hukukçuları beş kez emmeyle kayıtlamışlardır.¹³⁵

3-Süt emziren kadınla ilgili bir takım şartların bulunmasını süt hısımlığı için gerekli görmüşlerdir. Kadının yaşı ve diri veya ölü olması ile ilgili ihtilaflar bulunmakla beraber süt emzirenin kadın olması konusunda ittifak bulunmaktadır.¹³⁶

Süt sebebiyle ortaya çıkan yasak sadece emen açısından değerlendirilir. Süt çocuğun neseben akrabalarıyla emziren taraf arasında bir evlenme yasağı bulunmaz.¹³⁷

Süt hısımlığının veraset, nafaka, şahitlik yapma gibi konularda etkisi yoktur.¹³⁸

Süt hısımlığı emen ve onu emziren kadının belirlenmiş akrabaları arasında sürekli bir evlenme engeli ortaya çıkarmaktadır. Bu konudaki yasaklamaya Kur'an-ı Kerim'de Nisâ Sûresinde 23. âyette rastlamaktayız.

الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتِكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ¹³⁹ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ

“.....Sizi emziren anneleriniz, sütbacılarınızsize haram kılındı” âyete bakıldığında süt akrabalığından doğan evlenme engelini ayrıntıları verilmemiş olup bu yasağın kapsamı Rasulüllah (s.a.v.) tarafından sünnette izah edilmiştir.¹⁴⁰

¹³⁴ Yaman, “Süt Akrabalığı”, s. 61

¹³⁵ Çeker, “Süt Akrabalığı”, s. 349; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 78.

¹³⁶ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 76.

¹³⁷ Çeker, **İslâm Hukukunda Akitler**, s. 259; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 75.

¹³⁸ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 74.

¹³⁹ Nisâ, 4/23.

¹⁴⁰ Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 149.

“Nesepten haram olanlar süttten de haram olur”¹⁴¹ hadis-i şerîfi bu konuda kaideleştirilmiştir.¹⁴² Bu hadis-i şerîf süt emmeden doğan sıhriyetin evlenme engeli oluşturmada da delil olmuştur.¹⁴³

Neseben ve sıhren haram olanlar süt yönüyle düşünülüp süttten de haram olurlar. Buna göre süt hısımlığında evlenilmesi yasak kimseler şunlardır.¹⁴⁴

1-Süt usulü: Süt anne baba ve süt nineler ve dedeler.

2-Süt fûrûu: Süt kız, süt oğlan ve süt torunlar.

3-Süt anne va babanın fûrûu: Süt anne ve babanın neseben ve süt emzirmeden çocukları yani kardeşler.

Hz. Aişe, Said b.Müseyyeb, İbrahim en-Nehai, Abdullah b. Ömer ve Dâvûd ez-Zâhirî süt babadan kaynaklı evlenme engelini meydana gelmeyeceği süt emen - emziren arasında bir ilişki olduğu görüşündedirler. Bu görüşe göre süt kız, süt babaya haram olmaz.¹⁴⁵

4-Süt dede ve ninelerin birinci derece fûrûu: Süt hala, süt amca, süt teyze ve süt dayı.

5-Eşin süt usulü: Eşinin süt annesi- babası, dede ve nineleri.

6-Eşin süt fûrûu : Eşinin daha önceki evlilikleri esnasında emzirmiş olduğu süt çocukları ve onların alt soyu

7-Süt usulün eşleri :Süt anne –babanın eşleri

8-Süt fûruun eşleri : Süt gelinler, süt damatlar.

¹⁴¹ Buhari, “Nikâh” 20; Müslim, “Radâ” 1.

¹⁴² Çeker, “Süt Akralığı”, s. 353; Yaman, “Süt Akralığı”, s. 62, Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 74.

¹⁴³ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/243.

¹⁴⁴ Yaman, “Süt Akralığı”, s. 62-63; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 64-65.

¹⁴⁵ Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 64-65.

İbn Teymiyye süt emmeden musâherenin meydana gelmeyeceği görüşündedir.¹⁴⁶

Yukarıda ifade edilen nesep , süt ve sihri hısımlıktan doğan evlenme engelleri dışında liân da İslâm alimlerinin çoğunluğuna göre sürekli evlenme engelleri arasında sayılmaktadır. Liân ya da mülâane, karısına zina isnadında bulunan erkeğin iddiasını ispatlayamayıp hakimin huzurunda dörder kez doğru söylediğine, kadının da kocasının yalan söylediğine dair yemin etmeleri ve lanetleşmeleri ile hakimin aralarını ayırmasıdır.¹⁴⁷

Süt hısımlığı Türk hukuku açısından herhangi bir evlenme engeli oluşturmaz. Medeni Kanunun kabulü sırasında İslam hukuku ve yerleşik uygulamanın etkisi ile Medeni Kanuna bir evlenme engeli olarak eklenmiş olmakla birlikte kanun yürürlüğe girmeden önce bu hüküm kaldırılmıştır.¹⁴⁸

D- GEÇİCİ EVLENME ENGELİ OLUŞTURAN DURUMLAR

Evlenme engelleri bazı durumlarda sürekli olmayıp geçici bir durumun varlığından kaynaklanmaktadır. Engel olan durum ortadan kalkınca evlenme yasağı da ortadan kalkar.

Geçici evlenme engellerine sebep olan durumlar şunlardır:¹⁴⁹

1-Din farkı

Din farkının evliliğe engel oluşturması kadın ve erkek açısından ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Müslüman erkek ancak Müslüman veya ehli kitap (Yahudi ve

¹⁴⁶ Ruhaybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, 5/91; Zeydân, *el-Mufasssal*, 6/243.

¹⁴⁷ Yaman / Çalış, *İslam Hukuku*, s. 241; Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, s. 263.

¹⁴⁸ Feyzioglu, *Aile Hukuku*, s. 115; Hatemi / Serozan, *Aile Hukuku*, s. 121-122.

¹⁴⁹ Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 172; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, s. 66; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 81 vd; Yaman / Çalış, *İslam Hukuku*, s. 241.

Hıristiyan) bir kadınla evlenebilir.¹⁵⁰ Bunun dışındakilerle (Müşrik, Budist, Zerdüş vb) evlenemez.¹⁵¹ Müslüman bir kadın da ancak Müslüman bir erkekle evlenir.¹⁵²

2- Kadının Evli Olması

İslâmda kabul edilen çok eşlilik erkekler içindir. Kadın için çok eşlilik düşünülmez. Dolayısıyla evli olan bir kadın, evliliği devam ettiği müddetçe başkasıyla evlenemez.¹⁵³

3- Erkeğin Dört Kadın İle Evli Olması:

Çok eşlilik erkek için aynı anda en fazla dört kadınla evlilikle sınırlandırılmış olsa da tavsiye ve teşvik edilen tek eşliktir.¹⁵⁴ Dört eşle evli olan bir erkek, bu evliliklerden en az birisi ölüm, boşama gibi nedenlerle sona ermedikçe yeni bir evlilik yapamaz.¹⁵⁵ Diğer bir deyişle erkek, beşinci kadını nikâhlayamaz. Hz. Peygamberin (s.a.v.) evlilikleri bu yasaklamanın dışındadır.¹⁵⁶

4-İddet Bekleme

Boşanma, ölüm gibi evliliğin sona erdiği durumlarda kadının yeniden evlenebilmesi için beklemek zorunda olduğu süre olan iddet, geçici boşanma engellerindendir.¹⁵⁷ İddet evliliğin sona ermesi durumunda doğacak çocuğun nesebinin belirlenmesi ve kadına yeni evlilik kararı vermeden sağlıklı düşünmesi için gereklidir. İddet süresi dolan kadın bir başkasıyla evlenir. Son boşama değilse eşiyile yeniden evlenmesi için iddet beklemesi gerekmez.¹⁵⁸

¹⁵⁰ Mâide, 5/5.

¹⁵¹ Bakara, 2/221.

¹⁵² Mumtehine, 60/10; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-sanâ'i'**, 3/429; Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 3/377; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 241.

¹⁵³ Nisâ, 4/24; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 178.

¹⁵⁴ Nisâ, 4/3; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 84.

¹⁵⁵ Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 84; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 242.

¹⁵⁶ Ahzâb, 33/50; Döndüren, **Aile İlmihali**; s. 177; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 85.

¹⁵⁷ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/262.

¹⁵⁸ Koçak /Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 143;Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 243.

5- Üçüncü Defa Boşanma Sebebiyle Gerçekleşen Evlenme Engeli:

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ¹⁵⁹.

İslâm hukukunda kocaya karısını en fazla üç defa boşama hakkı tanınmıştır. Üç defa boşanan kadın, boşandığı kocasıyla yeniden evlenebilmek için bir başkasıyla evlenmesi ve cinsel ilişki yaşaması gerekir. Bu duruma şer'i tahlil adı verilir. Evliliğin ölüm ve boşama gibi bir nedenle sonlanması durumunda kadın iddetini tamamladıktan sonra onu üç defa boşayan eski eşiyle yeniden evlenebilir.¹⁶⁰

6-Sihri Civar Hısımlığı Nedeniyle Oluşan Evlenme Engeli:

Bir erkeğin aynı anda eşiyle ve eşinin belirli akrabalarını nikâh altında bulunduramamasıdır.¹⁶¹ Bu konu da tezimizin konusu olması sebebiyle burada bu kadarla iktifa edilip bir sonraki bölümde detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

¹⁵⁹ Bakara, 2/230.

¹⁶⁰ Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 139; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 174.

¹⁶¹ Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku, 1/262; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 178; Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 261.

İKİNCİ BÖLÜM

HÜRMET-İ MUSÂHERE

I-SIHR KELİMESİNİN ANLAMI

A. LÜGAT ANLAMI

Sıhr sözcüğü Arapça صهر fiilinden türetilmiş bir isim olup çoğulu “eshâr” ve “suharâ”dır. Suharâ şeklindeki çoğulu az kullanılmaktadır. Sözlükte kelime anlamı olarak eritmek, yaklaştırmak ve karıştırmak gibi anlamlar gelmektedir.¹⁶²

B. ISTİLÂHİ ANLAMI

Sıhr; eşlerden her biri ile diğerinin akrabaları arasında evlenme yoluyla kurulan hukuki bir bağı ifade etmektedir.¹⁶³ Bu hukukî bağ, karı- kocadan birisi ile diğer eşin kan hısımları arasındaki akrabalıktır. Bir ailenin kızının gelin alınmasıyla meydana gelen damatlık, kayınvalidelik, kayınpederlik gibi hısımlıktır ki buna "sıhriyyet" adı da verilir.¹⁶⁴ Kelime anlamındaki eritmek ve yaklaştırmak anlamları hem eşleri hem de iki aileyi birbirine yaklaştırdığı ve kaynaştırdığı için burada da bulunmaktadır. İstilâhi anlamı ile sıhri (evlenmeden doğan) akrabalık, hısımlık,¹⁶⁵ kadının ailesi,¹⁶⁶ kadın tarafından akrabalar, kadın veya erkeğin kayınpederi veya akrabaları anlamlarına da gelmektedir.¹⁶⁷

Kur'an-ı Kerîm'de iki yerde sıhr kökünden türemiş kelimeler bulunmaktadır. Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: "Sudan (meniden) bir insan yaratıp onu nesep ve sıhriyet (kan ve evlilik bağından doğan) yakınlığa dönüştüren O'dur. Rabbinin her şeye

¹⁶² İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, “s-h,-r”, 4/ 472; Aktan, “Sıhriyyet”, *DİA*, 37/111.

¹⁶³ İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, “s-h,-r”, 4/ 472-473.

¹⁶⁴ Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 2/9.

¹⁶⁵ İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, “s-h,-r”, 4/ 471.

¹⁶⁶ Cevheri, *es Sıhah*, 2/717.

¹⁶⁷ Aktan, “Sıhriyyet”, *DİA*, 37/111.

gücü yeter"¹⁶⁸. Bu âyeti kerîmede sıhr kelimesi evlenmeden doğan hısımlık anlamında kullanılmıştır.¹⁶⁹

Musâhere, sıhr kökünden türetilen ve mufâale kalıbından mastar olup; evlilik ile meydana gelen akrabalık demektir.¹⁷⁰ Sıhriyet kelimesi de aynı anlamda kullanılmaktadır. Bununla birlikte sıhriyet kelimesinin daha çok geçerli evlilikler sonucunda meydana gelen akrabalık ilişkisini, musâhere kelimesinin ise özellikle hürmet-i musâhere terkibi ile birlikte evlilik dışında zina ve dokunma veya bakma gibi nedenlerle meydana gelen evlenme engelini ifade etmek için kullanıldığı da ifade edilebilir. Dil bilginlerinin bir kısmına göre sadece erkek ile evlendiği kadının akrabaları arasındaki hısımlığı ifade ederken diğer bir kısmına göre ise eşlerden birinin diğerinin akrabaları arasında evlenme ile oluşan hısımlığı ifade etmektedir¹⁷¹. Özellikle kelimenin mufâale kalıbından kaynaklanan işteş yapısı, karşılıklı olarak bu akrabalığın oluştuğu şeklindeki anlamı kuvvetlendirmektedir.

Hürmet-i musâhere “yasaklık, “haramlık” anlamındaki “hürmet” ve “sıhr” kökünden türeyen musâhere kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla meydana gelmiş bir terkiptir.¹⁷² Bu kavram, evlilikten doğan akrabalık sebebiyle meydana gelen haramlık ve evlenme engeli demektir¹⁷³ ki bu durum nikâhın sıhhatine engeldir. Nikâh, evli eşler arasında mahremiyete sebep olan haramlıklar meydana getirir.¹⁷⁴ Eşin annesi, babası gibi bütün zîrahim olarak ifade edilen kan hısımlarının (nesebi akrabalarının) mahrem olması anlamına gelir¹⁷⁵.

Nikâhla meydana gelen bu hısımlık doğumla meydana gelen hısımlık gibi güçlüdür. Bu nedenle evlenme ile eşlerin belirli akrabaları ile diğer eş arasında geçici

¹⁶⁸ Furkan, 25/54.

¹⁶⁹ Aktan, “Sıhriyet”, *DİA*, 37/111.

¹⁷⁰ Beyati, *AhvaliŞ Şahsiyye*, s. 538.

¹⁷¹ İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, “s-h-r”, 4/ 471; Aktan, “Sıhriyet”, *DİA*, 37/111.

¹⁷² Dumlu, “Hürmet-i Müsahere”, 189.

¹⁷³ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, s. 58.

¹⁷⁴ Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, s. 250.

¹⁷⁵ Aktan, “Sıhriyet”, *DİA*, 37/111.

ya da sürekli evlenme engeli oluşmaktadır. İşte bu evlenme engelini ve bu evlenmenin haram olduğunu ifade etmek üzere hürmet-i musâhere kavramı kullanılmaktadır.¹⁷⁶

II- EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR

Bir önceki bölümde “Evlenme Engelleri” bahsinde ele almadığımız ve açıklamasını buraya bıraktığımız evlilikten doğan evlenme engelleri, bu başlık altında ele alınıp detaylı bir şekilde incelenecektir.

Evlilikten meydana gelen hısımlıkta kişinin evlenmesi yasak olan sıhri akrabaları Kur’an-ı Kerîm’de şu şekilde belirtilmiştir.

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا¹⁷⁷

“ Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir edepsizliktir, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur”.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا¹⁷⁸

“.....eşlerinizin anneleri, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığımda) kızlarınızı almanızda size bir sakınca yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir”

¹⁷⁶ Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 148; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 59.

¹⁷⁷ Nisâ, 4/22.

¹⁷⁸ Nisâ, 4/23.

Evlenme ile oluşan hısımlık (musâhere, kayın hısımlığı) sebebiyle yasaklananlar devamlı evlenme engeli bulunan hısımlar ve geçici evlenme engeli bulunan hısımlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

A- DEVAMLIL EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR

Sihriyet sebebiyle haram olan kadınlar, eşin neseben veya süt yönünden belirli derecedeki yakın hısımlarıdır. Sihriyet nedeniyle haram olanlar; nesep yönüyle haram oldukları gibi süttten de haram olurlar.¹⁷⁹ Örneğin; bir erkek karısının neseben annesiyle evlenemediği gibi süt annesiyle de evlenemez.

Sihri hısımlık sonucunda meydana gelen evlenme engeli alt soy ve üst soy doğrultusunda, yani dikey olarak oluşan bir engeldir. Dolayısıyla kişi ile eşinin sihri alt soyu ve üst soyu arasında sürekli bir evlenme engeli doğar. Buna karşılık eşin yan soy hısımları ile kendisi arasında böyle bir evlenme engeli doğmaz.

Kur'an'da âyetlere bakıldığında örneklemeler erkek üzerinden olsa da kadın için de düşünüldüğünde hükümler aynen kadına da uygulanabilir yani kadın için de geçerlidir. Örneğin erkekler için üvey anne ve ninelerle evlenmek yasaklanmışsa, kadınlar için üvey baba ve dedelerle evlenmek yasaklanmıştır. Erkeğin geliniyle evlenmesi haramdır, kadının da damadıyla evlenmesi haramdır. Üvey kızla annesiyle zifaktan sonra erkeğe evlenmek nasıl haramsa üvey oğulla babasıyla zifaktan sonra kadının da evlenmesi haramdır.

Yukarıdaki ayetlerden hareketle hürmet-i musâhere sebebiyle erkek esas alındığında şu dört grup kadınla evlenmek ebediyen yasaklanmıştır.¹⁸⁰

1-Usulün Eşleri: Üvey Anneler (Analıklar)

Kur'an-ı Kerim kişilerin; kendi anneleri dışında babalarının yapmış oldukları diğer evliliklerindeki eşleriyle evliliği yasaklamıştır.¹⁸¹ Kastedilen kişinin kendi usulü

¹⁷⁹ Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 2/93.

¹⁸⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l -Müctehid*, 4/257.

¹⁸¹ Nisâ, 4/22.

değildir ki kişinin kendi usulüyle hısımlığı nesepten ileri gelmektedir. Âyette belirtilen üvey annelerle evliliğin haram kılınmasıdır. Kur'an-ı Kerîmde babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin buyrulmaktadır. Bu ayetin Arapça ifadesinde geçen baba kelimesi mecaz şeklinde ilanihaye dedeleri yani tüm erkek üst soyu ifade etmektedir.

¹⁸² Dolayısıyla her ne kadar âyette lafız olarak sadece babadan bahsedilmiş olsa da bu yasak, dedelerin eşlerini de kapsamaktadır. Baba veya ne kadar yukarıya çıkılırsa çıkılısın dedelerin eşleri yani üvey anne ve üvey nineler de bu âyette belirtildiği gibi kişiye ebediyen haramdır.¹⁸³ Dedelerin eşlerinin de haram olduğuna dair icma bulunmaktadır. Bu konuda İbn Kudame'nin “ Bu konuda alimler arasında bildiğimiz bir ihtilaf yoktur.” dediği nakledilmiştir.¹⁸⁴ Bu anne ve ninelerin kişiye yakın veya uzak olmasının, mirasçı olup olmamasının, kan hısımlığından veya süt hısımlığından olmasının önemi yoktur. Nesep ilişkisi hangisine dayanırsa dayansın bunlarla evlenmek haramdır. Bu durum sadece baba ve dede tarafından düşünülmez. Kadınların evlenmesi durumunda buna karşılık gelen derecedeki annelerin ve ninelerin eşlerini (üvey baba/üvey dedeler) de kapsar. Usul dediğimiz baba, anne, dede ve nineler;

¹⁸² Serahsî; **el-Mebsût**, 4/201; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/219; Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/132

¹⁸³ Kâsânî, **Bedâ'i'u's-sanâ'i'**, 3/423; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/290; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/219; Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7 /132; Ebû Zehra, **el- Ahvâlü-ş Şahsiyye**, s. 67; Bilmen, **Istilahatı Fikhiyye Kamusu**, 2/ 92; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 170; Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 251; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 60; Koçak /Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 148.

¹⁸⁴ İbn Kudâme, **Muğni**, 7/475; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/219.

kişinin kendi usulü dışındaki eşleriyle cinsel ilişkide bulunmasa da bu evlenme engeli nikâh akdiyle oluşur.¹⁸⁵ Âyette cinsel ilişkiye dair bir kayıt bulunmamaktadır.

Cahiliye Araplarında çok rastlanmasa da üvey anne ile evlenilebiliyordu. Bu nikâha yapılan işin çirkinliğinden dolayı iğrenme, nefret anlamına gelen makt adı veriliyordu. Bu nikâha dayzen nikâhı adı da verilmekteydi. Bu evlenme şekline göre koca öldüğünde karısı miras olarak ölen kocanın başka kadından oğluna geçirdi. Birkaç tane oğlu olması durumunda büyük oğlan hak sahibi olurdu. O dilerse evlenirdi ya da isteyen başka birisiyle mehir karşılığında evlendirirdi. Oğlanın küçük olması durumunda büyümesi beklenir, üvey anne de bu süreçte bekletilir, sonrasında oğlan neyi dilerse o yapılırdı. Kadının kendi üzerinde söz hakkı yoktu. Ölen kocanın erkek çocuğu yoksa bu durumda üvey anne kocanın kardeşi ya da asabede başka bir erkek akrabaya miras olarak kalırdı. Kadın fidyesini ödemesi durumunda serbest bırakılırdı.¹⁸⁶

Kur'an-Kerîm'de bu durumun çirkinliği şu şekilde bildirilmiştir:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا¹⁸⁷

Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir edepsizliktir, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.

Geçmişte yapılan bu nikâhın bir sorumluluk yüklediği belirtilmekle beraber, âyetten sonra bu evlilik hükümsüzdür ve feshedilmesi gerekir.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/290; Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/132.

¹⁸⁶ Demircan, "Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh", s. 35 ; Acarlıoğlu, "Câhiliye'den İslâm'a Evlenme", s. 114-115 ; Cin, **İslam ve Aile Hukukunda Evlenme**, s. 33; Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 251-252.

¹⁸⁷ Nisâ, 4/22.

¹⁸⁸ Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 212.

Bir kişi analığının annesiyle evlenebilir. Babasının eşi olması sebebiyle analığıyla yani üvey annesiyle arasında evlenme engeli bulunurken üvey annesinin annesi yabancı konumundadır. Bu nedenle evlenmek caizdir.

2- Karının Usulü: Karının Anneleri (Kayınvalideler) ve Nineleri

Erkekler için, eşlerinin anneleriyle evlenmenin haramlığı Kur'an-ı Kerîm'de şöyle bildirilmiştir:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ¹⁸⁹

“Eşlerinizin anaları size haram kılındı.”

“Anneler” kelimesi mecaz olarak nineleri de kapsamına alması sebebiyle anne ve baba tarafından nesep ya da süt yoluyla ilanihaye nineler ve ebeler de yasaklamaya dahildir.¹⁹⁰ Nikâhlanan karının annesi yani kayınvalide ve karının ne kadar yukarıya çıkılırsa çıkılsın nineleri kocaya ebediyen haramdır.¹⁹¹ Haram kılınan karının annesinden kasıt öz annesidir. Kadının üvey annesi olması sebebi ile üvey kayınvalideler konumundaki kişiler bu kapsama girmez. Dolayısıyla üvey kayın validelerle evlenmek caizdir.¹⁹²

Kişinin karılarının anne ve ninelerinin haramlığının mutlak nikâh akdinin gerçekleşmesi ile mi yoksa karısıyla cinsel birleşme yaşaması şartıyla mı olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.¹⁹³ Bu konudaki belirtilen görüş farklılıkları müçtehidlerin ayetin ilgili kısımlarındaki değişik nahivsel irablarından kaynaklanmaktadır.¹⁹⁴ Bu konudaki görüşleri şöyle özetlemek mümkündür:

¹⁸⁹ Nisâ, 4/23.

¹⁹⁰ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-Râik*, 3/165; Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 2/43; Ruhaybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, 5/90; Zeydân, *el-Mufasssal*, 6/208; Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, s. 251.

¹⁹¹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 3/411; Zeydân, *el-Mufasssal*, 6/209; Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, s. 251; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, s. 72.

¹⁹² Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, s. 251.

¹⁹³ Zeydân, *el-Mufasssal*, 6/209; Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, s. 251; Dağcı, “İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 200-201.

¹⁹⁴ Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, s. 251.

a-Mücerred Nikâh Karının Usulünü Haram Kılar Görüşü

Abdullah b. Mes'ud, İbn Ömer, İbn Abbas, Câbir, ve İmran b. Huseyn ve tâbiînden pek çok kişiden sadece nikâh akdiyle karının usulünün haram olduğuna dair görüş nakledilmiştir.¹⁹⁵

Hanefîler dışında da Mâlikî, Şafiî, Hanbelîlerin büyük çoğunluğunu oluşturduğu İslâm hukukçularına göre evlenme engelinin oluşması için eşle cinsel birlikteliğin gerçekleşmiş olması gerekmez.¹⁹⁶ Mutlak nikâhın gerçekleşmesi ile, hem kayınvalide ve hem de onun annesi ile koca arasında bir evlenme engeli doğar.¹⁹⁷ Caferîlerin iki görüşünden meşhur olanına göre evlenme engeli için sadece nikâh akdini yeterli görürler.¹⁹⁸ Zeydîlere göre de mücerred nikah akdinden sonra cinsel ilişki olmasa da kadının usulü erkeğe haram olur, ancak fûrûunun haram olması için cinsel ilişki gereklidir. Nikahın sahih ya da fasid olması arasında da fark yoktur¹⁹⁹.

Mücerred nikâh akdiyle karının usulünün haram kılındığı görüşünü savunanların ileri sürdükleri delillerden bazıları şunlardır:

I-Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen “Kim bir kadınla evlenirse, cinsel ilişki olsun veya olmasın evlendiği kadının annesi o kimseye haram olur. Eğer cinsel ilişki olmuşsa, evlendiği kadının kızı da kendisine haram olur.”²⁰⁰ hadisi kayınvalidenin nikâh akdiyle haram kılındığına dair delilleridir.²⁰¹

II-Bu görüşü savunanların ileri sürdükleri bir diğer delil ise âyette karının usulüyle evlenme yasaklamasının bulunması için kişinin karısıyla cinsel birleşmesine

¹⁹⁵ İbn Kudame, **Muğni**, 7/472; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/209.

¹⁹⁶ Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, 4/144; Ruhaybânî, **Metâlibu Uli'n-Nuhâ**, 5/90; Kadri Paşa, **El Ahvalü-Şahsiyye**, md. 23, s. 87.

¹⁹⁷ Derdîr, **eş-Şerh'us-sagîr**, 2/403; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/209; Dağcı, “İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 201; Aydın, “Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, s. 231.

¹⁹⁸ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/209.

¹⁹⁹ İbn-i Miftah, **Şerhul Ezhâr**, 2/27-28.

²⁰⁰ Ebû Dâvûd, “Nikâh” 6.

²⁰¹ Serahsî, **el-Mebsût**, .4 /199; Dağcı, “İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 201.

dair kayıt bulunmamasıdır,²⁰² âyetteki “birleştiğiniz” ibaresinin ortak terkip olarak kullanılmadığı ifadeye en yakın üvey kızlara sıfat olduğundan hareketle görüşlerini temellendirirler. Âyetteki ikinci nisâiküm ifadesi harfi cer’le mecrur olup , birinci nisâiküm ifadesi de başındaki muzaftan dolayı mecrurdur. Böylece âmil değişmiş olup , sonraki öncekine tabi olmaz, dolayısıyla aralarında bağlantı bulunmaz.²⁰³

III-Amr b. Şuayb’ın; babası ve dedesinin Rasûlullah’tan naklettiği, ”Kim bir kadınla evlenirse zifaktan önce kadını boşarsa kadının kızıyla evlenmesinde sakınca yoktur. O kadının annesiyle evlenmesi helal olmaz.” rivayetidir.²⁰⁴

IV- Kâsânî bir adamın bir kadınla yaptığı nikâhta cinsel birleşme bulunmasa da adamla kadının annesi arasında evlenme engeli oluştuğunu ifade ederken; cinsel birleşmenin sebebinin nikâh akdi olduğunu ve ihtiyaten nikâh akdinin (sebeup) cinsel birleşme(müsebbeb) konumunda değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁰⁵ Bunu ise ilgili âyetteki zifafa girilmeyen eşin kızıyla evlenmede bir yasaklık bulunmadığı yasaklığın birleşme bulunması durumunda ortaya çıkacağı ifadesi üzerinden delillendirmiştir.²⁰⁶

b- Zifaf Karının Usulünü Haram Kılar Görüşü

Hz. Ali’den de karısıyla cinsel ilişkiye girmesiyle kayınvalidesi haram olur görüşü nakledilmiştir.²⁰⁷ Hz. Ali, İbn-i Abbas, İkrime Mücahid, Abdullah b. Zübeyr²⁰⁸ Bişr el-Merisî, İbn Şücâ’ el-Belhî ve Dâvûd ez-Zâhirî²⁰⁹ kayınvalide ve eşin

²⁰² Şirbînî, **Muğni’l-Muhtâc**, 4/291; Zeydân, **el-Mufasssal**, 6/210.

²⁰³ Şirbînî, **Muğni’l-Muhtâc**, 4/291.

²⁰⁴ İbn Kudame, **Muğni**, 7/472; Ruhaybânî, **Metâlibu Uli’n-Nuhâ**, 5/90; Zeydân, **el-Mufasssal**, 6/210, (Taberi’nin hadisi zayıf gördüğü belirtilmekle beraber hadisin anlamına uygun sahâbeden fetvalar verilmiştir.)

²⁰⁵ Kâsânî, **Bedâ’i’u’s-sanâ’i**, 3/411-412.

²⁰⁶ Aydın, “Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, s. 231.

²⁰⁷ İbn Kudame, **Muğni**, 7/472; Zeydân, **el-Mufasssal**, 6/209.

²⁰⁸ Zeydân, **el-Mufasssal**, 6/209.

²⁰⁹ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/199; Kâsânî, **Bedâ’i’u’s-sanâ’i**, 3/413; Dağcı, “İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 201.

nineleriyle evlenme engelinin oluşması için eşle cinsel ilişkiye girilmesi gerektiğini savunan İslâm hukukçularındandır.²¹⁰ Bu görüşü savunanlara göre nikâh akdiyle hürmet-i musâhere oluşmaz.

Kayınvalideyle evlenme engelinin oluşması için kızıyla cinsel ilişkiye girilmesi şartına bağlayanlar ise görüşlerini âyette kullanılan “birleştiniz” ifadesinin kayınvalideler ve üvey kızlara her ikisine birden sıfat olmasıyla temellendirmişlerdir.²¹¹ Ayrıca kıza kıyas etmek suretiyle de cinsel ilişkiye girilmesi şartını ileri sürmüşlerdir.²¹²

c- Zeyd B. Sâbit’in Görüşü

Zeyd b. Sâbit karının usulüyle evlenmenin haramlığı konusunda cinsel ilişkiye girme şartını ölüm ve boşama durumuna göre değerlendirmektedir. O’na göre bu konuda hüküm vermede ölüm ve boşama farklıdır.²¹³ Ölüm cinsel ilişkiyle aynı makamda ikame edilir.²¹⁴ Ölümün olması durumunda tam mehir tahakkuk edeceği için nikâh tamamlanmış kabul edilir ve bu da cinsel ilişki mesabesindedir.²¹⁵ Zeyd b. Sâbit’ten karısını cinsel ilişkiden önce boşarsa kayınvalide haram olmaz, karısı cinsel ilişkiden önce ölürse kayınvalide haram olur şeklinde görüşler nakledilmiştir.²¹⁶ Zeyd b. Sâbit’e “Bir adam bir kadınla evlendikten sonra yaklaşmadan onu boşadı. Bu adama boşadığı kadının anası helal olur mu? diye sorulması üzerine Zeyd b. Sâbit (r.a): “Hayır (kayınvalidesi sayılır), asla caiz olmaz. Bu hususta hiçbir şart yoktur. Şart yalnız üvey kızlar hakkındadır” dediği Yahya b.Said tarafından rivayet edilmiştir.²¹⁷

²¹⁰ Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 201; Zebîdî, **Tecriid-i Sarih**, 11/278.

²¹¹ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/210; Aydın, “Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, s. 231.

²¹² Zeydân, **el-Mufassal**, 6/210.

²¹³ Kâsânî, **Bedâ’i’u’s-sanâ’i’**, 3/413; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/211.

²¹⁴ İbn Kudame, **Muğni**, 7/472; el- Cevziyye , **Zâdu’l-Meâd**, 5/227; Serahsî, **el-Mebsût**, 4/200; Zeydân, **el-Mufassal**, 6 /211.

²¹⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/200.

²¹⁶ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/211.

²¹⁷ İmam Malik, **Muvatta**, 3/32.

Zeyd b. Sâbit'in karısının üst soyuyla evlenmenin haram olması için sadece nikâh akdinin yeterli olduğuna dair bir görüşünün de bulunduğu rivayet edilmektedir.²¹⁸

d- Kayınvalideyle Cinsel İlişkiye Dair Meseleler ve Hükümleri

Bir erkek kayınvalidesiyle cinsel beraberlik yaşarsa karısı kendisine ebediyen haram olur. Karısı da kayınvalidesi de babasına, oğluna, kendisine ebediyen haramdır. Bu nesep ve süt akrabalığından doğan evlenme engeli gibi ebedi bir haramlığı gerektirir. Bu durum nikâhla başlangıçta evlenme engelini nasıl meydana getiriyorsa evliliğin devamında da başlangıçtaki haramlık gibidir.²¹⁹

Bir kişi bir kadınla evlense onunla cinsel ilişki yaşamadan boşanması durumunda da o kadının annesiyle evlenmesinin yasaklığı hakkında İmam Malik birden fazla raviden şu rivayeti nakleder: Abdullah b. Mesud Kufe'de iken "Bir kimse nikâhladığı kıza dokunmadan boşarsa onun annesiyle evlenebilir mi? diye sorulması üzerine "Evet caizdir " dedikten sonra Medine'ye gidince meseleyi başka sahâbîlere sorduğunda "Hayır caiz olmaz. Şart yalnız üvey kızlar hakkındadır." diye cevap alınca Kufe'ye döndüğünde evine gitmeden fetva verdiği adama gidip boşadığı kızın annesiyle evlenmesinin caiz olmadığını söyleyip karısından ayrılmasını söyledi.²²⁰

İmam Malik'e göre de bir adam kayınvalidesini nikâhlayıp onunla cinsel ilişkide bulunursa karısı ebediyen kendisine haramdır. Hem kayınvalidesi hem karısı ebediyen haram olmuştur. Ayrıca kayınvalidesi adamın kendisinden başka babasına ve oğullarına da ebediyen haram olur. O kadının başka kızları varsa o kızlar da karısı da kendisine ebediyen haram olur. Eğer nikâhladığı kayınvalidesiyle cinsel ilişki yaşamadıysa kayınvalidesini boşar. Karısı da kendisine haram olmaz.²²¹

²¹⁸ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/211.

²¹⁹ Serahsî, **el-Mebsût**, 4 /208; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/224.

²²⁰ İmam Malik, **Muvatta**, 3/33.

²²¹ İmam Malik, **Muvatta**, 3/33.

3. Fûrunun Eşleri: Çocuk ve Torunların Eşleri (Gelinler)

Bir kişinin fûrûnu oluşturan çocuklarının ve torunlarının; kaçınıcı dereceden olursa olsun eşleriyle evlenmek haramdır. Kur'an-ı Kerîm'de fûrûnunun eşiyile evlenmenin haramlığı şu şekilde ifade edilmiştir.²²²

"Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşlerisize haram kılındı." Âyeti kerîmede her ne kadar oğullar kelimesi geçiyor olsa da bu kelime mecazen oğulun oğlunu yani torunu da kapsamaktadır.²²³

Kişinin karısı, kendisine helal kılınması sebebiyle helali olarak isimlendirilmiştir.²²⁴ Âyette ifade edilen yasaklama, kişinin öz oğullarının halilelerinin yani öz oğulların eşlerinin yasaklanmasıdır. Yine yukarıda da ifade edildiği gibi oğullar ifadesi torunları da kapsadığından, aynı şekilde torunların eşleri de haram kılınma konusunda oğulların eşleri gibi kabul edilmişlerdir.²²⁵ Bir kişi ne oğlunun ne de torunlarının eşi ile evlenemez. Bu yasak ne kadar aşağı inilirse inilsin aynı şekilde devam eder.

Mücerred nikâh akdiyle gelinler kayınbabaya haram olur, cinsel ilişkiye girme şartı yoktur.²²⁶

Süt gelinin de, nesep açısından kişinin kendi gelini gibi kabul edilip edilmeyeceği; bunun sonucu olarak da süt baba ile süt gelin arasında bir evlenme yasağının meydana gelip gelmeyeceği sorunu üzerinde durulmuştur. "Nesep ile haram olan her şey süt emme ile de haram olur" hadisinden hareket eden dört imam ve onların

²²² Nisâ, 4/23.

²²³ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/201; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/218.

²²⁴ Ruhaybânî, **Metâlibu Uli'n-Nuhâ**, 5/90.

²²⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/200; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/217; Dağcı, "İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri", s. 212-213.

²²⁶ Kâsânî, **Bedâ'i'u's-sanâ'i'**, 3/419; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/290; Ebû Zehra, **el-Ahvâlî-Şahsiyye**, s. 69; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/218; Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/133; Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/92; Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/259; Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 213; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 70; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 239; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 60.

görüşünde olan İslam hukukçuları süt çocuğun eşi ile de evlenme engeli oluştuğunu kabul etmişlerdir.²²⁷ İbn Teymiyye gibi onlarla aynı görüşte olmayanlar ise süt oğlun eşi ya da cariyesiyle süt baba arasında haramlığın meydana gelmeyeceği çünkü süt oğlun süt babanın sulbünden sayılmayacağı tıpkı nasıl ki evlatlığın eş ve cariyesini kapsam dışında bıraktığı gibi süt oğlun eş ve cariyesini de kapsam dışında bıraktığı görüşündedir. “Nesepten haram olan süttten de haram olur” hadisini de , süt sebebiyle meydana gelen haramlığın neseb yoluyla meydana gelen haramlığa bina edildiği bu hadisin nesepten haram olanları kapsadığı, sıhriyetin ise bu kapsamda sayılmayacağı ve bahsedilen baba, oğul eş veya cariyelerinin haramlığının neseben değil evlilikten kaynaklanmasıyla izah etmişlerdir.²²⁸

Üvey oğlun ve üvey kızın eşleri (üvey gelinler- üvey damatlar) âyetin kapsamının dışındadır. Üvey gelinlerle evlenmek haram değildir.²²⁹ Çünkü üvey gelinin kocası üvey oğlan ya da üvey damadın karısı üvey kız kişinin kendi sulbünden değildir.

Kan hısımlığı, sıhri hısımlık ve süttten kaynaklanan evlenme engellerinin muharremât âyetiyle sınırlandırılması, kişiler arasında doğrudan veya dolaylı olarak var olan biyolojik ve tabii bağın önemini ifade etmektedir.²³⁰ Bunun dışında bu âyetin, alt soyun eşleri ile evlenme yasağı getiren "Kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın eşleri.." bölümü, öz evladın eşiyle evlenme yasağını ifade etmek için yasağın kendi sulbünden gelmeyen üvey evlat gibi evlatlık ile arasında da herhangi bir evlenme engelinin bulunmadığını ifade etmek içindir.²³¹ Bu nedenle evlatlığın karısıyla evlilik haram değildir.

²²⁷ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/200; İbn Nüceym, **el-Bahrü’r-Râik**, 3/167; Ruhaybânî, **Metâlibu Uli’n-Nuhâ**, 5/91; Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 213.

²²⁸ el- Cevziyye, **Zâdü’l Mead**, 5/230; Ruhaybânî, **Metâlibu Uli’n-Nuhâ**, 5/91.

²²⁹ Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 71.

²³⁰ Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 213.

²³¹ el- Cevziyye, **Zâdü’l Mead**, 5/230; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/218; Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 213; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 71; Ebû Zehra, **el-Ahvâlü-ş Şahsiyye**, s.69.

Peygamberimiz evlatlığı Hz. Zeyd b. Harise ‘nin boşadığı Hz. Zeynep bnt. Cahş’ı iddetini tamamladıktan sonra nikâhlanmıştır.²³² Kur'an-ı Kerîmde yer alan “ ... Zeyd onunla evlenip ayrıldıktan sonra müminlere, evlâtlıklarının -kendileriyle beraber olup ayrıldıkları- eşleriyle evlenmeleri hususunda bir sıkıntı gelmesin diye seni o kadınla evlendirdik.”²³³ âyeti evlat edinilen kişinin eşiyle evlenilmesinde bir yasaklamanın bulunmadığını ortaya koymaktadır Boşama ve ölüm gibi durumlarda dul kalan evlat edinilen kişinin eşi ile nikâhlanmak yasaklanmamıştır.

Babaların gelinlerle, oğulların da üvey anneyle evlenme yasağının hikmeti her ikisinde de boşama gerçekleştiğinde oğul veya baba pişmanlık yaşayıp tekrar boşadığı eşleriyle evlenmeyi düşünebilir. Böyle bir durumda baba veya oğul tarafında yasaklanan kişiyle evlenme düşüncesi oluşacak olursa diğerinde öbürüne karşı kin ve düşmanlık duygusu gelişebilir. Bu da akrabalık bağının zedelenmesi belki de yok olması demektir. Akrabalık bağını koparmak haramdır. Bu evlilik engelleri de akrabalık bağlarının zarar görmesini önlemeye yöneliktir.²³⁴

Türk hukukunda evlatlık ilişkisinin evliliğe etkisi yakın zamanda üzerinde önemli değişiklikler gerçekleşen bir husustur. Eski Medeni Kanun, md. 92/b.3’de evlatlık ilişkisini sadece evlatlık ile evlat edinen ve bunlarda biri ile diğerinin eşi arasında evlenme engeli olarak düzenlemişti. Ayrıca bu evlenme engeli de kesin olmayan bir engel olarak kabul edilmişti. Diğer bir ifade ile taraflar arasında evlenme engelinin varlığına rağmen her nasılsa evlenme gerçekleşmişse evlilik geçersiz olarak kabul edilmiyor, sadece evlatlık ilişkisi ortadan kalkıyordu. Bu durumun Eski Medeni Kanunda evlatlık ilişkisinin bir aile hukuku sözleşmesi olarak düzenlenmesi ve bu nedenle ortadan kalkabilen bir ilişki mahiyetinde olmasından kaynaklandığı söylenebilir²³⁵.

²³² Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 213; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 171; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 71.

²³³ Ahzâb, 33/37.

²³⁴ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/218; Bilmen, **Istilahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/98.

²³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ruhi, Ahmet Cemal, **Evlat Edinme**, s. 19 vd; **Kızır**, “Evlat Edinme”, s. 154 vd.

Türk Medeni Kanunu evlat edinme işlemini mahkeme kararı ile gerçekleşen ve tabî soybağına oldukça yaklaşan bir şekilde düzenlemiştir. Bunun sonucu olarak evlatlık ilişkisi kesin ve sürekli bir evlenme engeli haline dönüşmüştür. Ayrıca yeni düzenlemede evlatlık ilişkisi sebebi ile ortaya çıkan evlenme yasağı da genişletilmiştir. TMK md. 129 b.3’de evlat edinen ile evlatlık arasında evlenme yasaklandığı gibi taraflardan her biri ile diğerinin alt soyu arasında da evlenme aynı şekilde yasaklanmıştır. Bu durumda eski düzenlemeden farklı olarak evlatlık ile evlat edinen ya da bunlardan biri ile diğerini alt soyu arasında gerçekleşen evlenme mutlak butlan ile batıldır.

4. Karının fūrûu

Nikâhlanan kadının başka adamdan olan üvey kızı (rebibe) kocaya, annesiyle cinsel ilişki yaşanmasıyla birlikte ebediyen haram olur.²³⁶ Cinsel ilişki şartı hususunda icma bulunmaktadır, ayetle sabittir.

Buradaki üvey kız ifadesi, kendisi ile nikahlanılan kadının nesepten veya süttten, yakın veya uzak, mirasçı olsun ya da olmasın tüm alt soyunu ifade eder.²³⁷

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّتِي
دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

“.....kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarınızı almanızda size bir sakınca yoktur.”²³⁸

Caferîlere göre cinsel ilişki olsun ya da olmasın gerek kızlarla gerek anneleriyle yapılan salt nikâh akdi evlenme engeli meydana getirir.²³⁹

²³⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/291; Ebû Zehra, *el-Ahvâlü-ş Şahsiyye*, s. 69; Kadri Paşa, *el-Ahvâlü-ş Şahsiyye*, md. 23, s. 87.

²³⁷ Ruhaybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, 5/93;

²³⁸ Nisâ, 4/23.

²³⁹ Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 203.

Âyeti kerîmede geçen evlerinizde bulunan üvey kızlarınız sizlere haram kılındı ifadesi ile, kızların mutlaka evde annelerinin yanında mı bulunması gerektiği yoksa başka bir yerde bulunması da evde bulunması gibi kabul edilip edilmeyeceği konusu da tartışılmıştır.²⁴⁰

Rebâib, "üvey kızlar" anlamına gelmekte olup "rebîbe" kelimesinin çoğuludur. Kendileri ile cinsel ilişkiye girilmiş eşlerin önceki evliliklerinden olan kızları anlamına gelir ki bunlar çoğunlukla üvey babalarının yanlarında bulduklarından ve onların eğitim ve terbiyesinde yetiştiklerinden dolayı kendilerine bu isim verilmiştir.²⁴¹ Kızın annenin yanında bulunması o güne ait sosyolojik bir durum olmakla beraber, zifafa girme gibi bir kayıt özellikle belirtilmişken bu durumun özellikle belirtilmiş olmaması âyetin mutlak anlamda annenin yanında olsun ya da olmasın üvey kızlarla evlenmenin zifaf gerçekleşmişse yasaklandığına mutlaka annenin kocasının evinde kalacak diye bir zorunluluğunun bulunmadığına delalet eder.²⁴² Hz.Ömer, İbn Mesud ve İslâm alimlerinin çoğunluğunun görüşü bu yöndedir.²⁴³

Zâhiriler; kişinin evinde bulunmadığı ve annesiyle cinsel ilişkiye girilmediği müddetçe bu iki şart gerçekleşmedikçe karısının başka kocadan olan kızıyla evlenmesi haram olmaz kanaatindedirler.²⁴⁴

İlk üç grupta yaygın görüş zifaf olmaksızın mücerred nikâh akdi yapılmasıyla ebediyen haramlık meydana gelirken, dördüncü grupta sadece nikâhla ebediyen haramlık meydana gelmez, cinsel birleşmenin yaşanmış olması gerekir. Annenin ölümü ve boşanması gibi sebeplerle nikâh akdi sona erdiğinde cinsel ilişki

²⁴⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 4/257.

²⁴¹ Zeydân, *el-Mufassal*, 6/213; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu*, 7/133; Ebû Zehra, *el-Ahvâlü-ş Şahsiyye*, s.69.

²⁴² Serahsî, *el-Mebsût*, 4/200; Ruhaybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, 5/93; Zeydân, *el-Mufassal*, 6/214; Ebû Zehra, *el-Ahvâlü-ş Şahsiyye*, s. 69; Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 203.

²⁴³ Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 203.

²⁴⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 9/527; Zeydân, *el-Mufassal*, 6/214.

yaşanmamışsa üvey kız kişiye helaldir.²⁴⁵ Fakat bu konuda Zeyd b. Sabit ölüm ve boşamayı farklı görmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi ona göre ölüm cinsel ilişki mesabesinde olduğundan karının ölmesi durumunda rebibe babalığına haram olur.²⁴⁶

Bu konudaki Arapça fıkıh eserlerindeki kural “Nikâh anaları, zifaf kızları haram kılar” şeklindedir.²⁴⁷ İbaredeki kızlar ifadesi öz kızla beraber mecazen ilanihaye aşıya kadar kızın kızlarını da kapsamaktadır.

Üvey kızla evlenme yasağı, anne ile zifafa girilmediği sürece geçici bir evlenme engeli iken zifaktan sonra sürekli bir evlenme engeli haline gelir. Anneyle cinsel ilişki gerçekleştikten sonra boşama ve ölüm gibi evliliği sona erdiren durumlar olsa da üvey kızla evlenme engeli devam eder.²⁴⁸ Eşin süt fürûda aynı hükme tabidir.

Üvey oğlun kızıyla evlenmek İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel’e göre ve başka hukukçulara göre haramdır.²⁴⁹

Türk hukukunda salt nikah akdi ile taraflar arasında usul ve fürûlarını kapsayan bir evlenme engeli meydana gelir. Bu engelin meydana gelişinde gerek eşin kızı gerekse annesi ile evlenme yasağının meydana gelmesi açısından herhangi bir fark olmadığı gibi cinsel ilişkinin gerçekleşmesine de gerek bulunmamaktadır. Bu düzenleme, özellikle muhafazakar çevrelerde eşlerin birbirlerini görmeden evlenmelerinin söz konusu olabileceği, erkeğin yanlışlıkla evlenmek istediği kızın annesi ile evlenmiş olması durumunda artık kızı ile evlenmesinin mümkün olmadığı gerekçesi ile eleştirilmektedir. Bu düzenleme karşısında İslam hukukunun erkeğin, gerdeğe girmeden önce farketmediği bu yanlışlığı evliliği iptal ettirerek evlendiği kadının

²⁴⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/200; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/215-216; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 239.

²⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz s. 45.

²⁴⁷ İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5/304; Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 203; Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 149; Yaman / Çalış, **İslam Hukuku**, s. 239; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 60.

²⁴⁸ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/200.

²⁴⁹ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/291; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/214.

kızı ile evlenebilmesine imkan tanıyan hükmünün “son derece” adil olduğu ifade edilmektedir.²⁵⁰

5- Bir Adamın Ana İle Kızı Aynı Anda Nikâh Altında Bulundurmasıyla İlgili Hükümler

Bir kadınla kızını bir nikâhta toplamak haramdır.²⁵¹ Çünkü doğum yakınlığı en güçlü yakınlıktır. Zaten eşin usulü ve eşin fûruûyla evlenme engeli sürekli bir engeldir.

Bir adam ana ve kız ile nikâhlanır ikisiyle de cinsel ilişkide bulunursa ikisi de o erkeğe ebediyen haramdır. Her ikisine mehir gerekir. Koca öldüğü zaman mirasçı olamazlar.²⁵²

Koca önce biriyle sonra diğeriyle evlenirse ikinci nikâhın gerçekleşmesiyle ikisi de kendisine ebediyen haram olur. Koca ölürse mirasçı olamazlar.²⁵³

Koca anne ve iki kızıyla nikâhlansa her biriyle de cinsel birleşme yaşasa ve sonra da vefat ederse cinsel ilişkiye girme sırası bilinmezse kızlar mehri müsemma ve misilden az olanı alırlar. Anneye kıyasen 1, 25 mehir, istihsanen bir mehir vardır. Çünkü sahîh bir nikâh yoktur mehir almaları da cinsel ilişki sebebiyledir. Kocanın mirasına anne ve kızları varis olmazlar. Çünkü kızlarla ilişki anneyi ebediyen haram kılmaktadır. Anne ve kızları üç hayız süresi iddet bekler.²⁵⁴

Anneyle zifafa girmemiş kızlardan en az birisiyle ilişki yaşamışsa anne yarım mehir alır, anneye iddet gerekmez. Kızlardan ilişki kurulan mehri müsemma ve mehri misilden az olanı hak eder. İddet beklemesi gerekir.²⁵⁵

Hürmet-i musâherenin sabit olması demek bir eylem ve fiil sonrasında tarafların yukarıda sayılan kimselerle evlenmelerinin ebediyen yasaklanması

²⁵⁰ Tekinay, **Aile Hukuku**, s. 84; Hatemi / Serozan, **Aile Hukuku**, s. 121.

²⁵¹ Ceziri, **Kitabu'l- Fıkh ale'l- Mezâhibi'l Erbaa**, 4/69.

²⁵² Ceziri, **Kitabu'l- Fıkh ale'l- Mezâhibi'l Erbaa**, 4/69.

²⁵³ Ceziri, **Kitabu'l- Fıkh ale'l- Mezâhibi'l Erbaa**, 4/69.

²⁵⁴ Serahsî, **el-Mebsût**, 5/171.

²⁵⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, 5/172.

demektir. Herhangi bir sebeple eşler arasında hürmet-i musâherenin tek başına varlığı aralarındaki nikâh akdini ortadan kaldırmaz, tarafların kendiliğinden ayrılmaları bunu yapmıyorlarsa hakim kararıyla evliliğin sona erdirilmesi gerekir. Böyle bir durumda ayrılmadan cinsel beraberlik yaşanmışsa taraflara had gerekmez çünkü zinanın hürmet-i musâhereye sebebiyeti ihtilafli bir konudur. Zinaya hükmedilmez böyle olunca had cezası gerekmez. Bu ilişkiden doğacak çocuğun nesebi sabit olur. Kadına mehri misil gerekir. Kadının iddet beklemesi gerekir. İddeti bitmeden bir başkasıyla evlenemez.²⁵⁶

Türk hukuku açısından da eşin üst soy ve alt soyu ile evlenmek yasaklanmıştır. Taraflar arasındaki evlilik ilişkisi sona ermiş olsa bile evlenme engeli sona ermez. Dolayısıyla burada sürekli bir evlenme engeli bulunmaktadır.²⁵⁷

B- GEÇİCİ EVLENME ENGELİ BULUNAN HISIMLAR

Bir adam eşiyile aynı anda eşinin kız kardeşi, halası, teyzesi ve yeğeniyle nikâhlanamaz ve bu sayılan kişiler eş zamanlı olarak bir erkeğin eşleri olamaz.²⁵⁸ Kur'an-ı Kerîm'de iki kız kardeşi aynı anda nikâhında bulundurmamak yasaklanmıştır.²⁵⁹ Yasaklanan durum eşin kız kardeşiyle evlenmek değil eşle evli bulunan süre içerisinde diğeriyle de evli olmaktır. Ayrıca halası veya teyzesi üzerine bir kadının nikâhlanamayacağını Ebû Hureyre (r.a) Hz. Peygamber'den nakletmiştir.²⁶⁰ Böylece Kur'an-ı Kerîm'de sadece kız kardeşlerin aynı anda nikâh altında bulunamayacağıyla belirtilen çerçeve; Rasûlullah tarafından hala ve teyzeye de yeğenin aynı anda nikâh altında bulunmamasının ifade edilmesiyle genişlemiştir. Bu konu birden fazla evliliklerdeki evlenme yasağıyla ilgili bir konu olmakla beraber klasik fıkıh kitaplarında "el-cem" başlığı altında da kendine yer edinmiştir.²⁶¹

²⁵⁶ Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s.191.

²⁵⁷ Kılıçoğlu, **Aile Hukuku**, s. 56; Akıntürk / Ateş Karaman, **Aile Hukuku**, s. 75.

²⁵⁸ Kudûrî, **Muhtasaru'l-Kudûrî**, s. 145; Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/262; Çeker, **İslam Hukukunda Akitler**, s. 261; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 178.

²⁵⁹ Nisâ, 4/23.

²⁶⁰ Buhari "Nikâh" 67; İmam Mâlik, **Muvatta** 3/31.

²⁶¹ Dağcı, "İslam Aile Hukukunda (Geçici) Evlenme Engelleri II", s. 45.

İslâm hukukçuları kocanın karısıyla aynı anda hangi derecedeki hısımlarıyla evlenemeyeceğini şu şekilde kaideleştirerek ifade etmişlerdir: İki kadından her biri erkek olarak düşünüldüğünde diğeriyle nikâhlanamıyorsa bu iki kadınla aynı anda evlenilmez.²⁶² Buna göre baldız (eşin kız kardeşi), eşin halası ve teyzesi, eşin yeğeni kocanın sıhri civar akrabalarıdır. Bunları koca eşiyile aynı anda nikâhlayamaz. Bunlarla evliliğin haramlığı karısıyla evliliğin sona ermesiyle ortadan kalkar.²⁶³

Nesepten hangi kişiler arasında sıhri civar evlenme engeli varsa aynı kişilerin karşılığındaki süt akrabaları için de sıhri civar evlenme engeli bulunur.²⁶⁴ Örneğin bir kişi eşinin kız kardeşiyle aynı anda nikâhlanamazsa eşinin süt kardeşini de eşiyile aynı nikâh altında bulunduramaz.

Bu yasaklamadaki illet İslâm dininin çok önem verdiği akrabalık bağlarını korumak, oluşacak kıskançlık, kin, nefret, rekabet ve düşmanlıktan akrabalık bağlarının zarar görmesini engellemek, eşin kız kardeşiyle aynı anda evli bulunup onun onurunu rencide etmemektir.²⁶⁵

1- Kadının Kız Kardeşleriyle Aynı Anda Nikâhlanma Yasağı

Kadının kız kardeşi denilince sahîh nikâhla evlendiği kadının anne-baba bir veya babadan ya da anneden hür ya da cariye, neseben ya da süt sebebiyle kız kardeşleri anlaşılakta olup günlük yaşantıda baldız olarak ifade edilmektedir. Kız kardeşliğin neseben ya da emzirmeden dolayı olması, hür ya da cariye olmaları, anne-baba bir veya babadan ya da anneden kardeş olmaları arasında fark bulunmamaktadır.²⁶⁶

²⁶² Kudûrî, **Muhtasar'ul-Kudûrî**, s. 145; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/279; Erdebilî, **el-Envar**, 64; Çeker, **İslâm Hukukunda Akitler**, s. 260; Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 146; Yaman / Çalış, **İslâm Hukuku**, s. 242-243; Çolak, **İslâm Hukuku**, s. 87.

²⁶³ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/279; Çeker, **İslâm Hukukunda Akitler**, s. 260; Koçak / Dalgın / Şahin, **İslâm Hukuku**, s. 146; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 86.

²⁶⁴ Çeker, **İslâm Hukukunda Akitler**, s. 261; Acar, **İslâm Aile Hukuku**, s. 101.

²⁶⁵ Dağcı, "İslâm Aile Hukukunda (Geçici) Evlenme Engelleri II", s. 45; Döndüren, **Aile İlmihali**, s. 178.

²⁶⁶ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/279; Çolak, **İslâm Aile Hukuku**, s. 87.

Aynı anda kız kardeşlerin bir adamın nikâhında bulunmaları haram kılınmıştır.²⁶⁷ İslâm öncesinde iki kız kardeşin aynı anda aynı kişi tarafından nikâh altında bulundurulmasına dair uygulamaların mevcut olduğuna ilgili ayetin devamındaki “...ancak geçen geçmiştir” ifadesi işaret etmektedir.

حرمت عليكم.....وأن تجمعوا بين الأختين إلا ما قد سلف إن الله كان غفورا
رحيماً²⁶⁸

“.....İki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı, ancak geçen geçmiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”

Ümmü Seleme'den rivayet edildiğine göre Ümmü Habibe Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Ümmü Habibe'nin kız kardeşine karşı evlenme isteği olup olmadığını sorar. Rasûlullah'ta bunu gerçekten isteyip istemediğini sorar. Ümmü Habibe'de Rasûlullah'ın tek eşinin kendisi olmadığını en çok hayırda ortak olmasını istediği kişinin kız kardeşi olduğunu belirtir. Bunun üzerine Rasûlullah baldızının kendisine helal olmadığını belirtir.²⁶⁹

Aynı şekilde cariyelik yoluyla iki cariye kardeşle ilişkide bulunulması da yasaktır.

Hiz. Osman'a cariye olan iki kız kardeşle efendisinin evlilik hayatı (karı-koca hayatı) yaşayıp yaşayamayacağı soruldu. Hiz. Osman'da cariyelerle karı koca hayatı yaşamayı bir âyetin helal, diğere bir âyetinse haram kıldığını ve bunu kendisinin uygun görmediğini belirtti.²⁷⁰ Hiz.Osman'ın helal kılan âyetten kastı Nisâ Sûresi 24.âyettir. Bir önceki âyette haram kılınanlar sayıldıktan sonra bu âyette “Elinizin altındaki cariyeleriniz müstesna ...” şeklindeki ifade cariyelerle ilgili mutlak bir ifadedir. Cariye kız kardeşlerin cem'inin yasaklanmasıyla ilgili bir kayıt bulunmamaktadır.²⁷¹

²⁶⁷ Nisâ, 4/23.

²⁶⁸ Nisâ, 4/23.

²⁶⁹ Zebîdî, **Tecrid-i Sarih**, 11/271, Sünen-i Ebû Dâvûd, 8 /83.

²⁷⁰ İmam Malik, **Muvatta**, 3/41; el-Cevziyye, **Zâdül Mead**, 5/231.

²⁷¹ İmam Malik, **Muvatta**, 3/41.

Hanefîler bu rivayetle ilgili hükümlerin çelişmesi durumunda haram olan yönünde görüşlerini tercih etmektedirler.

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kimse için, suyunu (menisini) iki kız kardeşin rahminde toplaması helal olmaz”²⁷² hadisi de yukarıdaki görüşü desteklemektedir.

Feyruz ed-Deylemî (r.a.) Cahiliye döneminde evlendiği iki kız kardeş nikâhı altındayken Müslüman olur ve Rasûlullah’a durumunu izah eder. Rasûlullah’ta ona cevaben ikisinden birisini boşamasını söyler.²⁷³ Bu hadis iki kardeşin birlikte aynı anda nikâh altında bulundurulamayacağına delalet eder.

2- İki Kız Kardeşin Aynı Anda Nikâhlanması (Cem Edilmesi) İle İlgili Hükümler

Bir erkeğin iki kız kardeşi aynı anda cem edemeyeceği konusu Kur’an’da açıkça belirtilmiş olmasından dolayı bu konuda İslâm hukukçuları arasında bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Bu cem ya ikisiyle aynı anda nikâhlanmak ya da birisiyle evliliği devam ederken onun üzerine diğeriyle nikâhlanmak suretiyle meydana gelmektedir. Her iki şekle de batıl /fasit hükmü uygulanmaktadır. Hanefîler ve diğer mezheplerin hüküm açısından nikâhın geçersiz olduğu görüşünde bir sonuç farkı bulunmamakla beraber Hanefîlerin fasit olarak ifade ettikleri durumu diğer hukukçular eksikliğin mahiyeti ne olursa olsun batılla fasiti aynı anlamda kullanmalarından kaynaklanmaktadır.

Hanefîlere göre yukarıda yaptığımız açıklamadan hareketle bir erkek iki kız kardeşi bir akitle aynı anda nikâhlanmışsa ikisinin evliliği de fasittir. Her ikisinin nikâhı da geçersizdir. Bu akitlerin ikisi de sahih nikâh akdine dönüşmez veya biri sahih kabul edilmez. Çünkü birinin evliliği diğeriyle evliliğinden üstün değildir.²⁷⁴ Erkek ve evlendiği kadınlar derhal ayrılmalıdır. Eğer cinsel ilişki yaşanmadıysa kadınlara mehir gerekmez, iddet beklemezler. Halvet yaşanmışsa da durum değişmez. Halvet-i sahiha

²⁷² Serahsî, **el-Mebsût**, 4/201; Mevsilî, **el-İhtiyâr**, 3/86.

²⁷³ Sünen-i İbni Mace “Nikâh” 39.İbni Mace’de iki senetle rivayet edilmiştir.

²⁷⁴ Mevsilî, **el-İhtiyâr**, 3/86, Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/163; Zeydân, **el-Mufassal**, 6 /284.

cinsel ilişki hükmünde değildir. Fasit evlilik cinsel ilişkiden önce hüküm meydana getirmez.²⁷⁵

Kadınlar cinsel ilişki söz konusuysa mehri misil ve mehri müsammadan az olana hak kazanır. Mehir belirlenmemişse mehri misil alır. İddet beklemeleri gerekir.²⁷⁶ Kadınlar hamile kalmışsa çocuk en az altı ay ve en geç bir yıl içinde doğmuşsa nesep sabit olur.

Mâlikîlere göre bilmeden bu evlilik gerçekleşmişse şüphe sebebiyle had cezası düşer. Nesep sabit olur babaya çocuğun nafakasını temin eder aralarında mirasçılık cereyan eder.²⁷⁷

Eğer kız kardeşlerden biriyle diğerinden önce nikâhlandıysa birincinin nikâhı sahih, ikincinin nikâhı fasittir/batıldır. Birinci nikâh sahihtir çünkü o nikâh yapıldığı zaman ortada bir cem bulunmamaktaydı. Bu durumda ikincinin nikâhı derhal feshedilir. Çünkü cem ikincinin nikâhlanmasıyla meydana gelmiştir. Koca ve ikinci nikâhlanan kız derhal ayrılmalıdır, cinsel ilişki yaşanmamışsa iddet ve mehir lazım gelmez. İlişki yaşanmışsa mehri müsemma ve mehri misilden az olanı verilir. Şüpheden dolayı had sakıt olur, kadının iddet beklemesi gerekir. Hamile kalmışsa çocuğun nesebi sabit olur. İddet bitmeden ilk eşiyile cinsel ilişki de bulunamaz. Çünkü cinsel ilişkide bulunmak iki kız kardeşi cem etmek demektir.²⁷⁸

Birbirlerinden habersiz iki kız kardeşi bir akitle nikâhlarsa ve hangisinin akdinin önce olduğu bilinmezse derhal araları ayrılır. Her ikisinin nikâhı da geçersizdir. Hangisinin olduğu bilinmemekle beraber birinin nikâhı kesinlikle batıldır. Her ikisi de kendisinin ilk eş olduğunu iddia eder ama ispatlayamazsa her birine mehrin yarısı verilir. Sahih nikâhta verilmesi gereken mehir ikisine bölüştürülür.²⁷⁹

²⁷⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu*, 7/163; Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 206.

²⁷⁶ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, s.101.

²⁷⁷ Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 206.

²⁷⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu*, 7/163.

²⁷⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu*, 7/163.

Cumhura göre iki kardeşi bir akitle cem etmekle nikâhları batıl olur. Sırayla ise ikincisi batıldır.²⁸⁰

İlk eşi boşama ya da eşin ölümü gibi evliliğin sona erdiği durumlarda ikinciyle evliliğin caiz olduğu konusunda icma bulunmaktadır. Karının ölümü durumunda kız kardeşi veya benzer mahremle evlenmek için adamın bir süre beklemesi gerekmez. Boşama cinsel ilişkiden önce olursa iddet gerekmeksizin eşin kız kardeşi ve mahremleriyle evlenmesi caizdir.²⁸¹

Eğer eşin ric'i talakla boşanması suretiyle kız kardeşi ya da benzer akraba ile evlenmesi için boşanan eşin iddet beklemesi konusunda ittifak bulunmaktadır. Kadın iddet beklerken eşinin kadının kız kardeşi ya da benzer hükme sahip akrabasıyla evlenmesi caiz değildir.²⁸²

Boşama ric'i talak değil de bâin talakla olmuşsa eşin kız kardeşiyle nikâhlanabilmek için iddet beklenip beklenilmemesi hususunda ihtilaf bulunmaktadır. Hz. Ali, İbn Abbas, Zeyd b. Sabit, Said b. el Müseyyeb, Mücahid, Nehai, Sevrî ve Hanefîler ve Hanbelîler iddet beklemesi gerektiği görüşünderken, Şâfiîler ve Mâlikîler artık bâin talakla boşanan kadında eski eşin bir eseri bulunmadığı için kocasının iddet beklemesine gerek olmadığı görüşündedirler.²⁸³

Gerek ric'i talakta gerek bâin talakta iddet beklerken kadın ölse ya da mürted olup darül harbe gitse adam bu kadının kız kardeşiyle evlenebilir. Kadının mürted olması ölümü gibi değerlendirilir. Mürted ölü hükmündedir. Kadın tekrar Müslüman

²⁸⁰ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/164.

²⁸¹ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/164; Kadri Paşa, **el -Ahvalü-ş Şahsiyye**, md. 26, s. 106.

²⁸² Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/164; Kadri Paşa, **El Ahvalü-ş Şahsiyye**, md. 26, s. 106..

²⁸³ Kudûrî, **Muhtasar'ul-Kudûri**, s. 145; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/299; Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/164.

olarak dönerse kız kardeşiyle evlenme konusundaki hükümlerde Hanefî mezhebinde Ebû Hanife ve İmameyn arasında ihtilaf bulunmaktadır.²⁸⁴

3- Eşin Kız Kardeşiyle Zina Etmenin Sıhriyete Etkisi

Baldızla zina yapmanın sıhriyet bağıny meydana getirmeyeceğı konusunda alimler ortak görüşe sahiptir.²⁸⁵ İbn Abbas'tan “Karısının kız kardeşi ile zina ettiği zaman, o erkeğı kendi karısı haram olmaz” şeklindeki İkrime'nin naklettiğı rivayette baldızla zinanın sıhriyet bağı oluşturmadığına delalet eder. Fakat Hanefiler, zina sonrasında iddet bitinceye kadar kişinin hanımına yaklaşmaması gerektiğı görüşündedirler.²⁸⁶

Ahmed b. Hanbel baldızıyla zina ederse zina ettiği kadın üç adet görene kadar karısıyla cinsel ilişkide bulunamayacağını söylemiştir.²⁸⁷

Şâfiilerde böyle bir durumda erkeğın karısından uzak durması gerekmez çünkü burada iki kardeşin cem edilmesinden bahsedilemez bundan dolayı eşler boşanırsa hemen baldızla evlenebilir, iddet beklemeye gerek yoktur kanaatindedirler.²⁸⁸

4- Bir Kadının Halasıyla Ve Teyzesiyle Cem Edilmesi

Kur'an-ı Kerim'de iki kız kardeşle aynı anda nikâhlanma yasağının nassla sabit olduğunu belirtmiştik. Bir adam aynı anda eşini nesep ya da süttten kız kardeşiyle nikâh altında bulunduramayacağı gibi karısının halasını, teyzesini ve yeğenini de aynı nikâh altında bulunduramaz.²⁸⁹ Bu yasaklama kaynağını rasûlullahın sünnettinden almaktadır. Burada hala ve teyzelerin hakiki veya mecazi anlamda olması arasında fark bulunmamaktadır.²⁹⁰

²⁸⁴ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/210.

²⁸⁵ Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 200.

²⁸⁶ Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 200.

²⁸⁷ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/165.

²⁸⁸ Şafii, el Ümm, 6/88-89.

²⁸⁹ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/295; Kadri Paşa, El Ahvalü-ş Şahsiyye, md. 26, s. 106-107.

²⁹⁰ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/281.

Teyze kişinin anne tarafından annesi, hala da baba tarafından annesi gibidir. Bir kadının hala ve teyzeleriyle nikâhlanmasının yasaklanmasındaki hikmet akraba bağlarının zarar görmesi hatta kopması ihtimalidir.

Osman el Betti ayetin sadece kız kardeşlerin aynı anda nikâh altında bulundurulmayacağına dair olduğu ayetin devamındaki “Bunlardan başkasını istemeniz size helal kılındı”²⁹¹ şeklindeki ifadenin kız kardeş olmayanlar için caiz olacağını,²⁹² Hâricî ve Râfizîler de Kur’an’da bir kadının hala ve teyzesiyle cem edilmesinin yasaklanmadığını ileri sürerek aynı anda eş ve eşin halası veya teyzesiyle nikâhlı olmayı haram görmemişlerdir.²⁹³

Bir kadının halası ve teyzesiyle cem edilemeyeceğini söyleyenlerin delilleri şu hadislerdir:

Ebû Hureyre’den Buhâri şöyle rivayet edilmiştir:

لا يجمع بين المرأة وعمتها ، ولا بين المرأة وخالتها²⁹⁴

Ebû Dâvûd’un *Süneninde* bu hadis Ebû Hureyre’den “Rasûlullâh (s.a.v.) bir kadınla teyzesini ve bir kadınla halasını(bir nikâh altında) birleştirmeyi yasakladı” şeklinde ifade edilmiştir.²⁹⁵

Müslim’in rivayet ettiği ;

“Bir kadın ile onun halası ve teyzesi aynı nikâh altında birleştirilemez.”

لا تتكح العمة على بنت الاخ ، و لا ابنة الاخت على الخالة²⁹⁶

“Kardeşin kızı üzerine (kızın) hala ve teyzesi nikâhlanmaz.”

²⁹¹ Nisâ, 4/24.

²⁹² Serahsî, **el-Mebsût**, 4 /195; Günay, Evlenme Akdinde Batıl Fasit Ayrımı (dn145) 78.

²⁹³ Tehânevî, İ'lâ'ü's-sünen, 11/27; Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”I, s. 182.

²⁹⁴ Buhari Nikâh 67; Müslim Nikâh 1; İmam Malik, **Muvatta**, 3 /31.

²⁹⁵ Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi 2066 no'lu hadis, 8/ 113.

²⁹⁶ Müslim Nikah, 33.

لا تتكح المرأة على عمتها ، ولا العمة على بنت أخيها، ولا المرأة على خالتها ، و لا
الخالة على بنت اختها ، ولا تتكح الكبرى على الصغرى ، ولا الصغرى على
الكبرى²⁹⁷

“Kadının halası üzerine, hala da erkek kardeşinin kızı üzerine, yine kadın teyzesi üzerine, teyze de kız kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Ayrıca bunlarda ne büyük küçük üzerine ne de küçük büyük üzerine nikâhlanabilir.”

Cabir (r.a) Rasûlullah (s.a.v.)’in bir kadının, onun halası üzerine yahut teyzesi üzerine nikâh olunmasını nehyettiğini nakletmiştir.²⁹⁸

Aşağıda vereceğimiz örnekler de aynı anda nikâh altında cem edilemeyecek hala ve teyzelere dair durumlar olup gerçekleşme ihtimali son derece azdır:

İki hala veya iki teyzeyi aynı nikâh altında toplama şu şekildedir ve bu da haramdır: Biri diğerinin annesiyle evlenen iki erkeğin bu evlilikten doğan kızları (kızlar açısından) birbirinin halasıdır. Birbirlerinin kızlarıyla evlenen iki erkeğin bu evlilikten doğan kızları (kızlar açısından) birbirinin teyzesidir. Bu kızları da bir nikâhta birleştirmek caiz değildir.²⁹⁹

Bir kişi bir kadınla evlenip adamın oğlu kadının annesiyle evlenirse hem adamın hem de oğlunun bu evlilikten kızları olursa adamın oğlunun kızı diğer kızın teyzesi, babanın kızı da oğlun kızının halasıdır. Bu kızları da aynı anda nikâh altında bulundurmak caiz değildir.³⁰⁰

²⁹⁷ Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi 8 /109; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/280.

²⁹⁸ Zebîdî, **Tecrid-i Sarih**, 11/274.

²⁹⁹ Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi, 8/110; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/281; Kalender, Hısımlık ve Oluşturduğu Evlenme Engelleri, s. 70.

³⁰⁰ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/281.

5- Kadın İle Halası veya Teyzesinin Birlikte Nikâh Altında Bulunmasının Hükümü

Bir adamın iki kız kardeşi nikâhlanmasına dair hükümler daha önce ele alındığından .bir adamın bir kadın ile halası veya teyzesinin aynı nikâh altında bulunması da iki kız kardeşin nikâhlanmasına benzer bir durum olduğundan hükümleri de aynıdır. Zeylâi iki kız kardeşin cemi hakkında zikredilen hükümlerin hepsi bir nikâhta toplanmaları caiz olmayan haram kadınlar için de geçerli olduğunu söylemiştir.³⁰¹

C- BİRLİKTE NİKÂH ALTINDA BULUNDURULACAK MAHREMLER

Sadece biri erkek olarak düşünülüğünde birbirleriyle evlenmeleri yasak iken, diğeri erkek olarak düşünülüğünde yasaklık bulunmuyor evlenebiliyorlarsa bu iki kadın aynı anda nikâhlanabilir. Örneğin; kızlar ve üvey anneleri. Kızı erkek olarak düşünürsek üvey anneyle evlenilmez, fakat üvey anneyi erkek olarak düşünürsek yabancı olacağından üvey anne ve kız aynı anda nikâhlanabilir. Yani kadın ve üvey kızı aynı anda aynı adamın nikâhı altında bulunabilir.³⁰² Abdullah b. Cafer'in, Hz. Ali (r.a)'in eşi ile bir başka kadından olan kızını aynı anda nikâhı altında bulundurduğunu *Sahih'inde* Buhari nakletmiştir. İbn Şîrîn, Abdullah b. Ca'fer 'in Ali'nin başka bir kadından olan kızı Zeyneb ile Ali'nin karısı Leylâ bnt. Mes'ûd ile aynı anda evlenmesinde bir sakınca görmemiştir.³⁰³

Kadın ve amcasının kızı bir nikâh altında toplanabilir. Bunlardan birini erkek kabul edersek amcasının kızıyla evlenebilir. Aynı şekilde bir kadın ve halasının kızı, teyzesinin kızı da bir nikâh altında toplanabilir.³⁰⁴

Bir adam daha önce kayınvalide ve gelin ilişkisi olan iki kadını aynı anda nikâh altında toplayabilir³⁰⁵

³⁰¹ İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5 /334.

³⁰² Kudûrî, Muhtasar'ul-Kudûrî, 145; İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5 /325.

³⁰³ Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/162; Serahsî, **el-Mebsût**, 4/211.

³⁰⁴ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/282-283.

³⁰⁵ İbn-i Âbidîn, **Reddül Muhtar**, 5 /325.

III- HÜRMET-İ MUSÂHERENİN OLUŞMASINI SAĞLAYAN SEBEPLER

Çalışmamızın bu bölümünde hürmet-i musâhereyi meydana getirdiği konusunda ittifak bulunan sahih nikâh, milki yemin, hürmet-i musâhereyi sabit kılan fasit nikâh ve şüpheyle cinsel ilişki gibi konuları ve mezhepler arasında hürmet-i musâhere meydana getirmesi konusunda ihtilaflara sebep olmuş haram ilişki olan zina bu kapsamın içerisinde ele alınabilecek olan livata, zinaya zemin hazırlayan şehvetle dokunma, bakma gibi eylemlerin ve halvetin hürmet-i musâhereye etkilerini ele alacağız. Günümüzde kölelik –cariyelik müessesesi bulunmaması sebebiyle konunun o boyutuna ana hatlarıyla değinilecektir, detayına girilmeyecektir.

A- SAHİH NİKAH

Şartlarına uygun gerçekleştirilen nikâh akdiyle hürmet-i musâhere sabit olur Bu konuda İslâm hukukçularının ittifakı bulunmaktadır.³⁰⁶ Fürûun eşi ve usulün eşiyle evlenme engelleri mücerred sahih nikâh akdiyle meydana gelirken; anneyle yapılan sahih nikâhın üvey kızı haram kılmasında cinsel birleşme yani zifaf gerekmektedir. Bunun nedeni de muharremât âyetine bakıldığında ifadenin üvey kızla evlenme dışında mutlak ifade olmasıdır, üvey kızın haram olması içinde zifaf yani cinsel birleşme kaydının bulunmasıdır.

B- MİLK-İ YEMİN SURETİYLE HÜRMET-İ MUSÂHERENİN MEYDANA GELMESİ

Cariye edinerek ondan yararlanmak suretiyle de hürmet-i musâherenin meydana gelmesi konusunda dört mezhep imamının icmaı bulunmaktadır. Çünkü cariye edinerek cinsel ilişkide bulunmak nikâh akdiyle cinsel ilişkiye girmek gibidir.³⁰⁷ Nasıl ki nikâh akdiyle eşin usul ve fûrûu diğer eşe haram oluyorsa cariyenin usul ve

³⁰⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 4/204; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i'*, 3/423; Ruhaybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, 5/92. Zeydân, *el-Mufasssal*, 6/221; Zuhayfî, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu*, 7/134; Aktan, "Sihriyet", *DİA*, 37/111; Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 204.

³⁰⁷ Mevsîli, *el-İhtiyar*, 3/85, Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/291; Ruhaybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, 5/92.

fürûu efendisine, efendinin usul ve fürûuda cariyeye haram olur.³⁰⁸ Ayrıca mahrem akrabaların cem'i konusunda olduğu gibi ; iki mahrem cariyeyi milk-i yemininde bulundurarak bunlardan birisinden cinsel anlamda yararlandıktan sonra her ikisi üzerinde milk-i yemin devam ettiği sürece diğerinden de cinsel anlamda yararlanmak caiz değildir³⁰⁹. Buradaki yasak her ikisine aynı anda malik olmak değil, birisiyle gerçekleşen cinsel birlikteliğin, mahremi olan diğer kadın ile malik arasında hürmet-i musâhere doğurmasıdır.³¹⁰ Kendisiyle ilişkiye girdiği cariyenin ölmesi ya da milk-i yeminin başka bir sebeple sona ermesi durumunda diğer cariyeye cinsel ilişkide bulunması caiz olur.

C- FASİT NİKAH

Fasit nikâhta İslâm hukukçuları fasit nikâh akdinin de sahih nikâh akdi gibi evlilikten doğan evlenme engelleri yani hürmet-i musâhere meydana getirip getirmeyeceği üzerinde tartışmışlardır.

Cinsel ilişki yaşanmamış mücerred fasit nikâh hiçbir hukuki sonuç doğurmaz.³¹¹

Fasit nikâh sonucunda yaşanan cinsel ilişki fasit cinsel ilişkidir. Fasit ilişki şüphe sebebiyle veya nikâhtaki geçerlilik şartlarının eksik olması sebebiyle veya herhangi bir fasitlik nedeninden dolayı yaşanmış olabilmektedir.³¹² Fasit nikâhta cinsel ilişki hürmet-i musâhere meydana getirmesi açısından mübah ilişki gibidir.³¹³

Cinsel ilişkinin yaşandığı fasit nikâh hürmet-i musâhere meydana getirir.³¹⁴ Hanefîler, İmam Mâlik, İmam Şâfiî, Ahmet b.Hanbel, Evzai, Sevri ve başka alimlerin

³⁰⁸ el-Cevziyye, **Zâdü'l Mead**, 5/229.

³⁰⁹ Şîrbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/295; Maverdî, **el-Hâvi'l-kebîr**, 9/201.

³¹⁰ Şîrbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/295.

³¹¹ İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5 /306; Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s. 192-193.

³¹² Zeydân, **el-Mufassal**, 6/222.

³¹³ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/222.

³¹⁴ Şîrbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/291-292

bu konuda icmaı bulunmaktadır.³¹⁵ Ayrıca Mâlikîlere göre fasitliğinde ihtilaf bulunan akitlerde de sahih nikâh akitlerinde olduğu gibi mücerred nikâh akdiyle hürmet-i musâhere meydana gelir.³¹⁶

Hanefîlere göre fasit nikâhla hürmet-i musâhere oluşması için cinsel ilişki veya şehvetle dokunmak ve bakmak gibi cinsel ilişki gibi kabul edilecek bir takım durumların bulunması gerekmektedir.³¹⁷ Çünkü meşru olan cinsel temas sahih nikâhla mümkündür. Bu meşruiyeti fasit akit vermez. Bundan dolayı da hürmet-i musâhere meydana getirmez.³¹⁸ Aynı şekilde muharremât ayetinde geçen eşleriniz ifadesinde de kadının eş sıfatını kazanabilmesi için yine nikâhın sahih olması gerekmektedir. Dolayısıyla fasit nikâh tek başına tarafların eş olma sonucunu doğurmaz. Bu sonucun devamı olarak da tek başına fasit nikâh hürmet-i musâhere oluşturmaz. Ayrıca başka unsurların da gerçekleşmesi gerekir. Bu unsurlar, cinsel ilişki veya cinsel ilişki yerine geçen başka fiillerlerdir.³¹⁹

Şâfiîler de Hanefîler gibi sadece fasid nikâhla hürmet-i musâherenin meydana gelmeyeceği; fasid bir satım akdi veya fasit bir nikâh akdine dayanarak bir kadınla cinsel birliktelik yaşayan adama kadının alt soyu ve üst soyu, kadına da adamın alt ve üst soyu haram olur görüşündedirler.³²⁰

Mâlikîler fasit nikâhta, fasitliğin icmayla mı ihtilafı mı olduğundan hareketle görüşlerini ortaya koyarlar. Mâlikîlerde iddet beklediği veya süt kardeş olduğu bilinmeyen bir kadınla nikâhlanma şeklindeki gibi fasitliği hususunda ittifak edilen nikâh akitlerinde cinsel birliktelik olmaksızın fasit nikâh evlenme engeli meydana

³¹⁵ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/222.

³¹⁶ Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 192-193.

³¹⁷ Serahsî, **el-Mebsût**, 5/158; Kâsânî, **Bedâ’i’u’s-sanâ’i’**,3/423; İbn Nüceym, **el-Bahru’r-râik**, 3/174; İbn-i Âbidîn, **Reddül Muhtar**, 5/306.

³¹⁸ Serahsî, **el-Mebsût**, 5/158; Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 192.

³¹⁹ İbni Abidin, **Reddül Muhtar Tercümesi**, 5/ 306.

³²⁰ Şafii, **el-Ümm**, 6/98-99; Nevevî, **Ravzatü’t-tâlibîn**,7/112; Erdebilî, **el-Envar**, s. 64; Şirbînî, **Muğni’l-Muhtâc**, 4/292; Büceyrimî, **Büceyrimî ale’l Hatîb**, 180; Aktan, “Sihriyet”, **DİA**, 37/111.

getirmez. Fasitliği konusunda farklı görüşlerin bulunduğu nikâh akitlerinde velisiz nikâh akdinde olduğu gibi (Hanefiler açısından sahih bir akit olmakla beraber Mâlikîler açısından fasit bir akittir) cinsel ilişki olmaksızın nikâh akdiyle hürmet-i musâhere meydana gelir. Nikâh akdiyle karının üst soyu kocaya, kocanın alt ve üst soyu da karıya haram olur. Cinsel ilişkinin yaşandığı fasit nikâh hürmet-i musâhere meydana getirir.³²¹

Hanbelîlere göre fasit cinsel ilişkiyle hürmet-i musâhere meydana gelir.³²²

Fasit cinsel ilişkiyle hürmet-i musâhere meydana gelse de adam ve kendisiyle evlenme engeli bulunduğu kadınlar arasında mahremiyet hükümleri geçerli olmaz ve uygulanmaz. Dolayısıyla beraber yolculuk yapamazlar, erkek o kadınlarla başbaşa kalamaz, onlara dokunamaz, kadınlar bu evlenme engeli olan kişinin yanında yabancı erkekler yanındaki tesettür kaidelerine tabidirler.³²³ Bu durumlar fasit ilişkinin mubah bir ilişki olmamasından kaynaklanmaktadır.³²⁴

Hanefî, Şâfiî, Hanbelîlere göre ve Mâlikîlerde iddet beklediği veya süt kardeş olduğu bilinmeyen bir kadınla nikâhlanma şeklindeki gibi fasitliğinde icma bulunan fasit akitlerde, mücerred fasit nikah akdi sonrasında eşiyile cinsel ilişkide bulunmayan kimse eşinin annesiyle, kızıyla ya da diğer yakınları ile evlenebilir.

Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesi'nde salt fasit nikâh akdinin hükümsüz olduğu; nafaka, mehir, nesep, iddet, miras, evlenme engeli gibi hukuki sonuçlarının bulunmadığı ifade edilmiştir.³²⁵

Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesi'nde md. 76 fasit nikâh ile gerçekleşen bir evlilik sonucunda cinsel ilişki meydana gelmiş ise bunun mehri ve iddeti

³²¹ Ceziri, *Kitabu'l- Fıkh ale'l- Mezâhibi'l Erbaa*, 4/64.

³²² İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/485; Ruhaybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, 5/92

³²³ Erdebilî, *el-Envar*, s. 64; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/292; Büceyrimî, *Büceyrimî ale'l Hatîb*, s. 180-181; Ruhaybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, 5/92, Aktan, "Sihriyet", *DİA*, 37/111.

³²⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/292. Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s. 193.

³²⁵ HAK md.75; Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 229.

gerektireceğine, ayrıca nesebin sabit olacağı ve taraflar arasında hürmet-i musâherenin meydana geleceğine hükmedilmiştir.³²⁶

D- ŞÜPHE İLE GERÇEKLEŞEN İLİŞKİNİN HÜRMET-İ MUSÂHEREYE ETKİSİ

Bir adamın karısı zannıyla bir kadınla cinsel ilişkide bulunması fasit bir ilişki olup mübah ilişkide olduğu gibi evlilikten doğan evlenme engeli meydana getirir.³²⁷ Bu konuda Evzâi, Sevri ve dört mezhep imamının icmaı bulunmaktadır.³²⁸

Şâfîlilere göre bir erkek karısı veya cariyesi zannıyla bir kadınla cinsel birliktelik yaşarsa o kadının alt soyu ve üst soyu bu adama, kadın da adamın alt ve üst soyuna haram olur.³²⁹

Kadın şüphe sonucunda ister karısı çıksın ister başkası çıksın sonuç farketmez. Çünkü şüphenin varlığı sonucunda bir ilişki yaşanmıştır. Bu da fasit ilişki olarak değerlendirilir. Fasit ilişki de cinsel ilişkiyle hüküm meydana getirir. Hürmet-i musâhere ve neseb sabit olur kadının iddet beklemesi de gerekmektedir. Bir görüşe göre şüphenin kadından ya da erkekten kaynaklanmasının hiçbir farkı yoktur. Yani kadının kocası zannıyla bir adamla ilişkiye girmesi de aynı sonucu doğurur, taraflardan birinde şüphenin varlığı hürmet-i musâherenin sabit olması için yeterlidir.³³⁰

Bir başka görüşe göre erkekte şüphenin varlığı durumunda hürmet-i musâhere, neseb sabit olur, iddet gerekir, mehir gerekmez. Yalnızca kadında şüphe varsa sadece mehir sabit olur, hürmet-i musâhere, iddet ve neseb sabit olmaz.³³¹

³²⁶ HAK md.76; Aydın, Osmanlı Aile Hukuku, s. 229; Ayrıca bkz. s. 22.

³²⁷ Ruhaybânî, **Metâlibu Uli'n-Nuhâ**, 5/92; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292; Maverdî, **el-Hâvi'l-kebîr**, 9/214; Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/134.

³²⁸ Kâsânî, **Bedâ'i'u's-sanâ'i'**, 3/423; İbn Kudame, **Muğni**, 7/482; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/222; Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/ 95.

³²⁹ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292.

³³⁰ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292.

³³¹ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292.

Hanefî ve Mâlikîlerin meşhur görüşüne göre de bir kişi karısı zannıyla karısının kızıyla cinsel ilişkide bulursa karısı kendisine haram olur.³³²

E- KADININ KOCASININ MENİSİNİ KENDİ CİNSEL ORGANININ İÇİNE AKITMASININ HÜRMET-İ MUSÂHEREYE ETKİSİ

Şâfiî mezhebine göre kadının, kocasına ait meniye ilişkiye girmeksizin cinsel organına akıtması cinsel ilişki gibi değerlendirilip hürmet-i musâhere meydana getirir, iddet ve nesep sabit olur.³³³ Şâfiî hukukçularından Remlî ve İsnevî'nin Mâverdi'nin bazı alimlerden aktardığı görüşe göre de bu işlemin boşalma anında yapılması şartıyla hürmet-i musâherenin meydana geleceği ve tercih edilen görüşün de bu olduğu belirtilmiştir.³³⁴

Hanbelîlerde kadının kocasına ait meniye ilişkiye girmeksizin cinsel organına koymasıyla hürmet-i musâhere meydana gelmez. Bu durumda kadın cinsel ilişki vaki olmadığı için adamın oğluyla, adam da kadının kızıyla evlenebilir. Fakat bu görüşte olmayan Hanbelî hukukçular da bulunmaktadır. *er-Riaye'de* kocanın veya bir yabancıya ait menişi şehvetle cinsel organın içine bırakılırsa nesep, iddet ve hürmet-i musâhere meydana geleceği ifade edilmiş olup Hanbelî fıkıh kitaplarından *el-Münteha'da* da mehrin gerekeceği de bu hükümlere eklenmiştir.³³⁵

F- ZİNA

Zinâ, aralarında nikâh bağı ve şüphesi bulunmayan mükellef hale gelmiş yani tam olarak sorumluluğu olan bir erkeğin kendisi ile birlikte olma arzusu uyandıracak (müştehat) bir kadınla vaginasından cinsel ilişkide bulunmasıdır.³³⁶ Zina insanlık tarihi boyunca gerek ilâhi dinlerde gerek batıl inanç sistemlerinde kötü, çirkin, ayıp ve sakınılması gereken bir fiil olarak görülmüş bunun sonucunda da hukuki ve ahlâki

³³² Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 2/94.

³³³ Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/292.

³³⁴ Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/293; Zeydân, *el-Mufassal*, 6/222-223.

³³⁵ Zeydân, *el-Mufassal*, 6/223.

³³⁶ Yaman / Çalış, *İslam Hukuku*, s. 101; Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 107; Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s. 194.

düzenlemeleri gerektirmiştir. Zina İslâm ceza hukukunun en ağır suçlarından birisidir.³³⁷ Zinanın İslâm ceza hukuku dışında konunun aile hukukunu ilgilendiren boyutu da bulunmaktadır. Zinanın sıhriyetin oluşmasındaki etkisi aile hukukuna dair bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hanefîler, Hanbelîler, İbn'ül Kasım'ın rivayetine göre İmam Mâlik ve Câferîlere göre zinayla hürmet-i musâhere sabit olurken, Mâlikî ve Şâfiî mezhepleri zinayla hürmet-i musâherenin oluşmayacağı yönünde kanaatlerini ortaya koymuşlardır.³³⁸

Câferî mezhebine göre kadın evliyen veya ric'i talaktan iddet beklerken zina yaparsa zina yaptığı erkekle evlenmesi de ebediyen haramdır.³³⁹

Hanefîlere göre tecavüz suretiyle gerçekleşen cinsel ilişki de hürmet-i musâhereyi sabit kılar.³⁴⁰

Mezheplerin bu konudaki görüş ayrılıkları kullandıkları akli ve naklî delillere farklı yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Zinanın hürmet-i musâhere oluşturacağını söyleyenlerin maddî fiilden hareket ederek meseleyi biyolojik ve sosyolojik boyutlarıyla; zinanın hürmet-i musâhere oluşturmayacağını söyleyenlerin ise konuya sadece teorik bir bakış açısıyla ele aldıkları görülmektedir.³⁴¹

1- Zinanın Hürmet-i Musâhere Oluşturduğuna İlişkin Görüşler ve Delilleri

a- Görüşler

³³⁷ İsrâ, 17/32; Esen, Hüseyin, *DİA*, "Zina", 44/440; Dumlu, "Hürmet-i Musâhere", s. 194.

³³⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 4./204; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3/ 88; İbn Kudame, *Muğni*, 7/482; Zeydân, *el-Mufassal*, 6/224; İbn-i Âbidîn, *Reddü'l Muhtar*, 5/310-311; Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/292; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/214; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu*, 7/134-135; Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 204

³³⁹ Şelebî, *Ahkâmü'l-Usra fi'l- İslâm*, s. 193.

³⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 4/204; Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s. 92.

³⁴¹ Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 209.

Hanefî ve Hanbelî mezhebi, benzeri görüşler, değişik sözlerle İmran b.Husayn, Übey b. Ka'b, İbn Mesud ³⁴² Hasan-ı Basrî, Atâ, Tâvus, Mücahid, Şâ'bî, Nehaî, Sevrî, ve İshâk b. Râhuye'ye göre, zina taraflar arasında hürmet-i musâhereye sebebiyet verir.³⁴³ Zinanın hürmet-i musâhere doğurmasını nikâhtan farklı görmezler. Zinâ sebebiyle nesep (soybağı) ve süt (radâ) bakımından da hürmet-i musâhere sabit olur.³⁴⁴ Zinaya yaklaştıran ve sevk eden hareketleri de bunun gibi değerlendirirler.

Bir kişi zinadan doğan kız kardeşiyle evlenemez. Bunun gibi zinadan doğma torun ve yeğenleriyle de evlenemez.³⁴⁵

Bir kadınla zina eden kimseye o kadının alt soyu ve üst soyu haram olup, o kadın da ; erkeğin alt soy ve üst soyuna haramdır.³⁴⁶ Kadın zina yaptığı adamın babası, oğlu, torunlarıyla evlenemez. Adam da zina yaptığı kadının anne ve nineleriyle, kızı ve torunlarıyla evlenemez. Ama zina yaptığı kadının kız kardeşiyle evlenmesinde bir engel yoktur. O kadının üst soyu ve alt soyu ile kendisiyle zinâ yapan erkeğin üst soyu ve alt soyu arasında bir evlenme engeli oluşmaz.³⁴⁷ Bu kişilerin birbirleri ile evlenmeleri helal olur. Mesela bunlardan birinin oğlu, diğerinin kızıyla evlenebilir.

Karısının annesiyle ve kızıyla zina ederse, eşi kendisine ebedi olarak haramdır.³⁴⁸

Hanefilere göre zinanın hürmet-i musâhere meydana getirmesi için kadının sağ olması, müstehat olması, ilişkinin önden olması gibi şartlar bulunmaktadır.³⁴⁹

³⁴² Serahsî, **el-Mebsût**, 4/205.

³⁴³ İbn Kudame, **Muğni**, 7/482; Mevsilî, **el-İhtiyâr** ,3/88; İbn- i Abidin, **Reddü'l Muhtar**, 5/310; Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 205; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/224.

³⁴⁴ İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5/310.

³⁴⁵ Ruhaybânî, **Metâlibu Uli'n-Nuhâ**, 5/92.

³⁴⁶ Kudûrî, **Muhtasar'ul-Kudûrî**, s. 145; Serahsî, **el-Mebsût**, 4/228-229; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-sanâ'i'**, 3/ 423; Meydânî, **el- Lübâb**, 3/6; Kadri Paşa, **el-Ahvâlü-ş Şahsiyye**, md. 24, s. 97..

³⁴⁷ Abdülhamid, **el-Ahvâlü'ş-Şahsiyye**, s. 49.

³⁴⁸ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/208.

³⁴⁹ Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/93.

b- Delilleri:

Hanefîlere göre aşağıda verilmiş deliller açıkça zinanın hürmet-i musâhere meydana getirdiğini ortaya koymaktadır:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا

1-"Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir edepsizliktir, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur."³⁵⁰ mealindeki âyeti kerîmeden hareketle, âyette geçen "nikâh" kelimesi hem cinsel ilişki hem de akit /sözleşme anlamını içeren bir kelimedir. Cinsel ilişki anlamı sözlük anlamı olup; akit anlamı ise hukuki anlamıdır. Hanefîler hukuki anlamını mecaz olarak, sözlük anlamı olan "cinsel ilişki" anlamını hakikat anlamı olarak değerlendirmiş ve hükmü de buna dayandırmışlardır.³⁵¹ Onlara göre âyetteki mutlak ve karinesiz kullanılmış nikâh kavramını cinsel ilişki anlamına almak daha uygundur. Zaten nikâhın bir şeye ekleme ve katma şeklindeki sözlük anlamı da cinsel ilişki anlamını destekler.³⁵² Kelime anlamı açısından bakıldığında maddî ve cinsel bir birlikteliği ifâde eden bu fiilin salt maddî bir eylem olarak, kaynağını hukukî bir işlemde bir sözleşmeden alması ile herhangi meşru bir sebebe dayanmaması arasında bir fark yoktur. Zina bu konuda evlilikte eşler arasındaki meşru olan cinsel temas gibidir.

2-Nikâhta da zina da da karşılıklı faydalanmanın (istimta') varlığı Hanefîlerin zinanın hürmet-i musâhere oluşturduğuna dair görüşlerinin hareket noktalarındandır.

Kur'an-ı Kerîm'de Nisâ Sûresi 22. âyette geçen nikâh ifadesinde cinsel birleşme anlamı alınırsa "Babalarınızın fiilen birleştiği kadın ile birleşmeyin" anlamına ulaşılır. Bu fiili birleşme mubah ve haram birleşmeyi de içine alabilecek mutlak bir ifadedir. Her iki durumda da ister meşru bir durumdan dolayı helal, ister meşru olmayan bir

³⁵⁰ Nisâ, 4/22.

³⁵¹ Zeydân, **el-Mufasssal**, 6/224; Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 207; Kumaş, Ali /Yılmaz, Muharrem/, Sıhriyetin Oluşmasında Zinanın Etkisi, c. 5, sy 2, 58; Dumlu Hürmet-i Müsahere, s. 195.

³⁵² Kumaş/ Yılmaz, Sıhriyetin Oluşmasında Zinanın Etkisi, 59.

durumdan dolayı haram olsun sonuç değişmeyecektir.³⁵³ Âyetin sonundaki iğrenç ve kötü olmasının belirtilmesi akit anlamına değil cinsel ilişki anlamına karinedir. Çünkü çirkin olan şey evlenme akdinin yapılmış olması değil üvey annelerle cinsel ilişkiye girilmesidir.

Bu durumda yukarıda bahsi geçen âyet, babasının cinsel ilişkiye girdiği kadın ile oğlun evlenmesinin yasaklanması konusunda nass olmaktadır. Bu nedenle, zinanın evlenme engeli meydana getirmeyeceği ön kabulünden hareketle, cinsel ilişkinin evlenme engeli doğurabilmesi için mutlaka hukuken meşru olan bir sözleşmeye dayanması şeklinde bir sınırlamada bulunmak, nassın kapsamına eklemeye bulunmak demektir ki ahad haber veya kıyasla nassa eklemeye bulunmak uygun olmaz.³⁵⁴

3- Hanefî mezhebi zinanın hürmet-i musâhere doğurduğuna dair görüşlerini ortaya koyarken biyolojik boyutu üzerinden bilimsel yönüne vurgu yaparak görüşlerini ispatlamaya çalışmışlardır, bu meseledeki kullandıkları argümanların en önemlilerinden birisi de zina ilişkisinin tıpkı mübah kılınan ilişkide olduğu gibi çocuğun meydana gelmesine sebebiyetidir. Mâlikîlerde çok büyük bir çoğunluğa, Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre kişinin bir kadınla yaptığı zinadan doğan kızı da muharremât ayetinin kapsamında evlenilmesi yasak kimselerdendir. Bu görüşe göre kız hukuken adamın kızı kabul edilmese de örneğin babanın velayet hakkı bulunmayışı kızın babaya mirasçı olamayışı gibi haklar tahakkuk etmese de hakikatte kız meşru bir ilişki neticesinde doğan kız gibi yumurta ve spermden meydana gelmiş olup anne ve babanın bir parçasıdır yani cüziyyet açısından fark bulunmamaktadır.³⁵⁵ Çocuk ve ebeveynler arasındaki cüziyyet ilişkisi tarafların alt ve üst soylarına kadar uzanan dolayısıyla hürmet-i musâhereyi sabit kılan bir biyolojik bağıdır. Bu, ilişkinin haram ya da helal olmasından değil cinsel ilişki olmasından kaynaklanmaktadır.³⁵⁶

³⁵³ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/205; Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 205.

³⁵⁴ Dağcı, “İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I”, s. 207.

³⁵⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, IV, 207; Kâsânî, **Bedâ’i’u’s-sanâ’i’**, 3/408-409; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, 7/485; Karâfî, **ez-Zâhire**, 4/258; İbn Nüceym el-Bahrü’r-râik, 3/163-164.

³⁵⁶ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/205; İbn-i Âbidîn, **Redd’ü’l Muhtar**, 5/308; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/227.

Hanefîler kişinin zinadan doğan kızla evlenememesini sadece hürmet-i musâhere açısından ele almışlar, yukarıda da bahsi geçtiği gibi veraset, velayet vb. konularda baba-kız hukukuna dair durumların bulunmadığını ifade etmişlerdir.³⁵⁷ Hanefîlerin bu baba-kız hukukuna dair hükümleri uygulamamasını Şâfiîler zina ile hürmet-i musâhere meydana gelmez görüşlerinin teyidi için bir dayanak olarak göstermiş ve Hânefîlerin ortaya koyduğu görüşlerin aksine hükümlerin bölünemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.³⁵⁸

4-Abdullah b. Abbas'a gelen Horasan'lı biri dünyanın en güzel kadınlarından biriyle evli olmasına ve bu evlilikten yedi çocuğu olmasına rağmen eşinin annesine meylettiğini ve onunla ilişkide bulunduğunu söyleyerek gerekirse bütün malını bu kadın için verebileceğini söyler ona görüşünü sorar. Abdullah b. Abbas'ta karısının ona haram olduğunu söyler.³⁵⁹

5-Tabiinden Salim b. Abdullah'a bir kadınla zina eden bir erkeğin bu kadının süt annesiyle nikâhlanıp nikâhlanmayacağı sorulmuş o da haram olacağını belirtmiştir. Bu soru Urve b. Zubeyr, Said b. Müseyyeb, Ebu Seleme b. Abbas'a da sorulmuş onlar da haram olacağı doğrultusunda görüş beyan etmişlerdir.³⁶⁰

6-İbn Tavus'tan nakledilen rivayete göre babası bir kadınla zina eden erkek o erkeğin zina ettiği kadının annesini ve kızını nikâhlayamayacağını söylemiştir.³⁶¹

Hanbelîler de Hanefîler gibi zinayla hürmet-i musâherenin oluşacağı görüşündedirler. Zina sonrasında kadın zina yapan erkeğin usul ve fûrûna, erkek de kadının usul ve fûrûna haram olur.³⁶² Hanbelîlerin Hanefîlerden ayrıldığı nokta

³⁵⁷ Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 208.

³⁵⁸ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/287.

³⁵⁹ Tehânevî, **İ'lâ'ü's-sünen**, 11/131. İmam Muhammed'in el Hucec'inde rivayet edilmiş olup isnadı hasendir. et- Tezhib'de ravinin sika olduğu belirtilmiştir.

³⁶⁰ Tehânevî, **İ'lâ'ü's-sünen**, 11/132. İsnadı hasen olan bu haber İmam Muhammed'in Hucec'inde rivayet edilmiştir.

³⁶¹ Tehânevî, **İ'lâ'ü's-sünen**, 11/132. Ravileri sika olan bu haber İmam Muhammed'in el-Hucec'inde rivayet edilmiştir.

³⁶² İbn Kudâme, **Muğni**, 7/482; Ruhaybânî, **Metâlibu Uli'n-Nuhâ**, 5/92.

ilişkinin sadece ön taraftan olmasıyla sınırlandırılmaması arkadan ilişkiyle de hürmet-i musâherenin oluşacağı ve livatanın hatta çocukla yapılsa da mezhep içinde genel görüşe göre hürmet-i musâhere oluşturacağı görüşüdür.³⁶³ Mezhep içinde bu görüşe sahip olmayan hukukçular da bulunmaktadır.³⁶⁴

Hanbelîlerin delillerinden birisi Nisâ Sûresi 22. âyettir, âyette geçen nikâh kelimesini cinsel ilişki olarak değerlendirirler.³⁶⁵ Bu ayetle ilgili Hanefîlerin yaklaşımlarının aynısını Hanbelîlerde de görmek mümkündür.

Zinanın da sahih evlenme akdi gibi evlenme engeli doğuracağı görüşünde olan hukukçuların görüşlerini temellendirdiği delillerden bir diğeri de Hz. Peygamberden Ebû Hâni'nin naklettiği "من نظر إلى فرج امرأة لم تحل له أمها و آل ابنتها"

"Bir kadının cinsel organına bakan kimseye onun annesi ve kızı helal olmaz" hadisidir. Hadis zayıf olarak görülse de destekleyici başka rivayetlerden dolayı delil olarak ileri sürülmüştür.³⁶⁶ Bu rivayeti şu rivayetlerle desteklemişlerdir. "Bir kadın ve kızının tenasül uzvuna bakan kişi lanetlidir ve "Allah, bir kadın ve kızının cinsel organına bakan kişinin yüzüne bakmaz."³⁶⁷ Yüksek ahlâki düşünceler sebebiyle harama sebebiyet verecek "şehvetle okşama" veya "şehvetle avret mahalline bakma"dan kaynaklanan evlenme engeli mevcutsa zinanın ehveniyetle hürmet-i musâhereye sebebiyet vereceği ortaya konmuştur.

Peygambere (s a v)'e gelen bir adam: "Ya Rasûlullah! Ben cahiliyede bir kadınla zina ettim kızını nikâhlayabilir miyim?" diye sormuş Hz. Peygamber de "Bunu

³⁶³ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/134; Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s. 196.

³⁶⁴ Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s. 196.

³⁶⁵ İbn Kudâme, **Muğni**, 7/482.

³⁶⁶ Beyhakî isnadının meçhul olduğunu belirttiği hadisi İbn Ebû Şeybe rivayet etmiştir.(İbn Hacer, , Fethu'l -bâri, IX, 135) Zikredilen hadisin kaynağı Concordance da ve Zeyleî nin Nasbur rayesinde tespit edilememiştir.

³⁶⁷ Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 205; Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s.196.

doğru bulmuyorum. Kendisi ile cinsel ilişkiye girdiğin kadının kızıyla nikâhlanman doğru olmaz” buyurmuşlardır.³⁶⁸

Nikâhla meydana gelen hısımlık ile, zinayla meydana gelen hısımlık arasında herhangi bir fark yoktur. Kendisiyle cinsel ilişkide bulunulan kayınvalidenin kızı yani kişinin eşi de zina eylemi ile birlikte kendisinden boş olup artık onunla birlikte olmak haram olur. Evlilikten doğan hısımlık sebebiyle meydana gelen diğer mahremiyetler de böyledir. İster nikâh, ister zinayla oluşan hısımlık arasında fark görülmemiştir. Çocuk vasıtasıyla oluşan cüziyyetin sebebi cinsel ilişkidir. Cinsel ilişki cüz’e atfedildiği gibi asla da izafe edilir.³⁶⁹

Zani sonra tövbe etse bile zaniyenin alt soyu ve üst soyu bu kişiye ebediyen haramdır. Bu durum cinsel ilişkiden dolayı hürmet-i musâherenin doğmasına delalet eder. Zâhirîlere göre tövbe ederse haramlık ortadan kalkar.³⁷⁰

Bir adam bir kadınla zina etse sonra da kadın hamile kalsa doğumdan sonra herhangi bir kız çocuğu o kadının sütünü emerse o kızla sütün oluşmasına sebep olan bu erkek arasında lebenül fahl olmasından dolayı hürmet-i musâhere meydana gelir.

Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre zina, zina yapan erkeğin babası ve oğlunu zina yapan kadına; zina yapan kadının annesi ve kızını zina yapan erkeğe haram kılar ancak taraflar ve mahrem akrabalar arasında mahremiyet hükümleri uygulanmaz.³⁷¹ Kadına mehir hakkı tanınmaz, kadının iddet beklemesi gerekmez. Zinadan doğan çocuğun nesebi sabit olmaz.³⁷²

³⁶⁸ Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/135, İbn Hümam Fethul Kâdir’(III, 212) de mürsel ve munkatî demiştir. Herhangi bir kaynak belirtmemiştir. Buna benzer bir ifade Musannef’te geçmektedir. Ama bu sorunun Hz. Peygamber’e değil de Atâ’ya sorulduğuna dair İbn Cüreyc’ten nakledilmiştir.

³⁶⁹ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/205; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/227.

³⁷⁰ İbn Hazm, **el-Muhallâ**, 9/532; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/225; Bilmen, **İstılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/96.

³⁷¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, 7/483; Ruhaybânî, **Metâlibu Uli’n-Nuhâ**, 5/92; Aktan, “Sihriyet”, DİA, 37/112.

³⁷² Dumlu, “Hürmet-i Müsahere”, s. 196.

Hanefî mezhebinin zina ile hürmet-i musâherenin meydana geleceği görüşüne rağmen Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi'nde zinanın ispatındaki güçlüklerden dolayı aileler arasında bir takım sonuçsuz davalara sebebiyet vermemesi için zina sıhriyet meydana getiren bir durum olarak görülmemiş ve İmam Şâfiî'nin zinanın hürmet-i müsahere meydana getirmeyeceğine dair görüşü tercih edilmiştir.³⁷³

2- Zinanın Hürmet-i Musâhere Oluşturmadığına İlişkin Görüşler ve Delilleri

a- Görüşler

Şâfiî mezhebi ve Mâlikî mezhebinde tercih edilen görüş ve İbn Abbas, Said b. el Müseyyeb, Yahya b. Ya'mer, Urve, Zühri, Ebû Sevr, ve İbnü'l Münzir'e göre zina ile hürmet-i musâhere meydana gelmez.³⁷⁴ Buna göre zina eden erkek zina yaptığı kadının alt soy ve üst soyuyla, zina yapan erkek de kadının alt soy ve üst soyuyla evlenebilir. İmam Mâlik'in *Muvatta*'daki görüşü bu yöndedir. İbn'ül Kasım İmam Mâlikten zinayla hürmet-i musâherenin oluşacağına dair bir nakilde bulunsa da mezhep içindeki görüşün temayülü İmam Mâlik'in *Muvatta*'daki görüşüdür. Zina hiçbir hukuki sonucu doğurmaz, kadına mehir ve nafaka hakkı yoktur. Kadının iddet beklemesi gerekmez. Doğan çocuğun nesebi sabit olmaz. Taraflar arasında mirasçılık cereyan etmez, sıhriyetten evlenme engeli meydana gelmez. Buna göre zina yapılan kadın zina yaptığı erkeğin alt soyuna ve üst soyuna haram olmaz, zina yapan erkek de zina yaptığı kadının alt ve üst soyuna haram olmaz. Bir erkek kayınvalidesi veya üvey kızıyla zina yapsa karısı ona haram olmaz.

Şâfiîlere göre akıl hastasının zinasında hürmet-i musâhere meydana gelir.³⁷⁵ Görünüşte zina, gerçekte zina olmayan bu fiil akıl hastası açısından günah ve had gerektirmediği için İbn Şehbe'ye göre istisnayı gerektirmez.³⁷⁶

³⁷³ Aktan, "Sıhriyet", DİA, 37/111; Çeker, HAK, s. 81; Aydın, **Osmanlı Aile Hukuku**, s. 246.

³⁷⁴ İbn Kudâme, **Muğni**, 7/482; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292; Zeydân, **el-Mufasssal**, 6/225.

³⁷⁵ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292; Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2 /95. Nevevî, **Mecmu**, 19/256.

³⁷⁶ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292.

b- Delilleri

Şâfiîler Nisâ Sûresinin 22. ayetindeki mutlak olarak kullanılan nikâh kelimesinin hakikat anlamını evlenme akdi , mecaz anlamını da cinsel ilişki olarak anlamlandırırılar.³⁷⁷ Şâfiî, (bir rivayette) Mâlik, İbn Abbas, Zührî, Leys b. Sa'd 'a göre "Burada nikâhtan maksat evlenme akdidir" diyenlere göre zina, sıhriyet bağı oluşturan bir durum değildir.³⁷⁸ Babanın zina ettiği kadınla oğlun evlenmesi yasaklanmamıştır. Evlenme akdi niteliği taşımayan gayri meşru bir ilişki olan zina bu ayetin kapsamı dışında olup Nisâ Sûresinin 24. âyetinde yer alan "Bu (sayılanlar) dışındakiler size helal kılındı" ayetinin kapsamına dahil olur.³⁷⁹ Dolayısıyla zinayla hürmet-i musâhere meydana gelmez.

Rasûlullâh'a bir kadınla zina eden bir erkeğin, zina ettiği bu kadının kızı ile evlenip evlenemeyeceğinin sorulması üzerine Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir. "Haram helali haram kılmaz. Ancak helal nikâhla olan haram kılar."³⁸⁰ Hz. Aişe, İbn Abbas ve Sâid b. El-Müseyyeb'den rivayet edilen bu hadis Şâfiîlerin zinanın evlenme engeli doğurmayacağına dair nakli delillerindedir.³⁸¹

Buradan hareketle İmam Şâfiî'ye göre bir kişi bir kadınla zina yapsa Hanefîlerin görüşünün aksine o kadının kızıyla evlenmesinde bir sakınca yoktur.³⁸²

Nisâ Sûresinin 23.ve 24. âyetleri konusunda İmam Şâfiî bu âyetlerde evlenilmeyecek kadınların dolayısıyla haram olanların sayıldıktan sonra "Bunlardan başkası, size helâl kılındı."³⁸³ ibaresiyle haram olanlar dışındakilerle evlenmenin helal olacağından hareketle bu kimselerle meşru bir şekilde nikâh yapmanın caiz olduğunu³⁸⁴ belirtir. Dolayısıyla âyette zinanın evlenme engeli doğuracağına dair bir

³⁷⁷ Dağcı, "İslam Hukukunda Evlenme Engelleri I", s. 207; Dumlu, "Hürmet-i Müsahere", s. 197.

³⁷⁸ Kur'ân Yolu Tefsiri, 2/41-42; Kumaş / Yılmaz, "Sıhriyetin Oluşmasında Zinanın Etkisi", 60.

³⁷⁹ Nevevî, **Mecmu**, 19/256.

³⁸⁰ İbn Mace, Nikâh 63.

³⁸¹ Cassâs, **Ahkâmü'l-Kur'ân**, 2/145 vd.

³⁸² Nevevî, **Mecmu**, 19/256.

³⁸³ Nisâ, 4/23.

³⁸⁴ eş Şâfiî, **er Risale**, s. 119.

kayıt bulunmamaktadır. O halde zina yapılan kişinin alt ve üst soyu arasında evlenme engeli bulunmaz yaklaşımıyla görüşünü delillendirir.

Şâfiîlere göre sadece kaynağını meşru bir sözleşmeden alan evlilik, belli akrabalarla evlenme yasağı meydana getirir. Oysa ki zina kaynağını hukukî bir sözleşmeden almadığı gibi suç skalasının üstlerinde cezayı gerektiren bir fiil olup evlenme engeli doğurmaz.

a) Bu anlayışa göre kişinin eşinin usul ve fûrû ile evlenmesi mümkün değilken; zina ettiği kadının usul ve fûrûyuyla evlenebilmesi mümkündür: İmam Şâfiî'ye göre bir kişi kayınvalidesiyle zina yapsa Hanefîlerin görüşünün aksine eşi kendisine haram olmaz.

b) İmam Şâfiî'ye göre bir adam bir kadınla zina etse bunun sonucunda bir kız doğsa zina eden bu adam için kızı nikâhlamak mekruh olmakla beraber caizdir.³⁸⁵ Çünkü bu adamın zinadan doğan kızla evlenmemesi için aralarında nesep bağı olması gerekir.³⁸⁶ Nesepte ancak nikâh akdiyle sabit olmaktadır. "Çocuk, kadınla evli olan kocaya (sahib-i firâşa) aittir. Zina eden için ise mahrumiyet vardır" hadisi zinayla nesebin sabit olmayacağını (zâni yönünden) bildirir, bunda ise ittifak vardır. Zinanın gayrî meşru bir ilişki olmasından dolayı hukuki boyutu bulunmadığı için hukuki olmayan bir fiile hukuki nitelik verilemez. Bundan dolayı meydana gelen çocuk ile zina fiilini işleyen biyolojik babası ile arasında soybağı bulunmaz. Çocuk zina yapan erkeğe izafe edilemez, aidiyet karinesinin yokluğu nedeniyle neseple sabit olan haklar ve görevler de taraflar için söz konusu olmaz. Kadının iddet beklemesi gerekmez, çocuk ve zina yapan erkek arasında evlenme engeli bulunmaz.³⁸⁷

Zayıf olmakla beraber mezhep içerisinde zina sonucu doğan kızın zina eden erkeğe haram olduğuna dair bir görüşte bulunmaktadır. Rûyânî'nin de içlerinde bulunduğu bir başka görüşe göre ise zinadan olduğu kesin kanıtlanabilirse haramdır.

³⁸⁵ Nevevî, **Ravzatü't- tâlibîn**, 7/109; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/287; Şirazî, **Mühezzeb**, 2/43.

³⁸⁶ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/287; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-sanâ'i**, 3/409.

³⁸⁷ Şirazî, **Mühezzeb**, 2/43.

Bir başka görüş ise zina yapan erkekten doğmuş olması ihtimali sebebiyle mekruh olmakla beraber caizdir.³⁸⁸

Zinadan doğan erkek çocukla zina eden kadın ve çocuğa mahrem olan diğer kadınlar evlenemez.³⁸⁹ Çünkü oğul annenin parçasıdır. Annesi konusunda şüphe yoktur, o kadından doğduğu kesindir. Ama baba ile kız arasındaki durum ana ile oğul arasındaki durum gibi değildir.³⁹⁰

Ayrıca bu kanaatte olanlara göre nikâh bir nimettir. Çünkü nikâh akdi ile kurulan hukuki bağ sonucu, daha önce birbirine yabancı insanlar arasında akrabalık bağı tesis edilmektedir ve sıhriyet hukuki bir akdin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Nesep ve sıhriyet kullara Allah tarafından verilen bir lütuftur. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de bu durum ifade edilmektedir.³⁹¹

Medeniyetin temel taşı nesep ve sıhriyettir. İnsanı insan yapan hayvanlardan farklı kılan psikolojik, sosyal, ekonomik ilişkilerin de temeli bu bağlardır.³⁹² Nikâh, akit yapılmadan önce, aralarında evlenme yasağı bulunmayan kişileri akdin yapılmasıyla beraber birbirlerine haram kılabilirler. Bunun dışında nikâhla eşler arasında helal ilişki muhabbet, mehir, nafaka, miras, ve mahremiyet hükümleri ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda her iki tarafın yakınları bir arada bulunmak, birlikte yolculuk etmek gibi mahremlere özgü bir takım kolaylıkları elde ederler. Halbuki zina, şer'an naslarla açık bir şekilde yasaklanan ve cezayı gerektiren bir suçtur. Suç sayılan bir fiilin hukukî bir bağ sayılması ve sonuç doğurması mümkün değildir. Dolayısıyla sonuç açısından meşru bir fiil olan nikâhla gayr-ı meşru olan zinaya hükümler arasında benzerlik atfetmek uygun olmaz.

³⁸⁸ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/287.

³⁸⁹ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/287.

³⁹⁰ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/287.

³⁹¹ Furkan, 25/54; Şirazî, Mühezzeb, 2/43; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/287; Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/136; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/225.

³⁹² Kur'an Yolu Tefsiri, 4/131.

Hukuki olanla hukuk dışı olan denk tutulamaz. Halbuki haram olan zina, şer'î bir hükmün sebebi olmaya uygun değildir. Bundan dolayı, zinanın, sahih evlilik akdinin sonuçlarını doğurmaması gerekir. Buna göre hürmet-i musâherenin dışında sahih nikâh sonrasında nikâh hükümlerinden olan mahremiyet hükümleri, nesep, iddet, miras, mehir, nafaka tahakkuk etmez. Sıhriyet evlilik sebebiyle akraba olan kişilerin arasındaki ilişkiyi güçlendiren ve dînen teşvik edilen bir durumken, zina ise sakınılması gereken, haram kılınan ve cezayı gerektiren bir fiildir.³⁹³

Şâfiîler “Bir kadın ve kızının tenasül uzvuna bakan kişi lanetlidir” rivayetinin Vehb b. Münebbih'ten nakledildiğini ve baş tarafında “Tevrat'ta şöyle yazılıdır....”bulduğunu ve Kur'an tarafından neshedildiğini dolayısıyla bağlayıcı bir hükmünün bulunmadığını söyleyerek zinayla hürmet-i musâherenin doğacağı görüşüne itiraz ederler.³⁹⁴

Mâlikî mezhebinde bu konuda tercih edilen görüş, zinanın evlenme engeli meydana getirmeyeceği yönündedir.³⁹⁵ İmam Mâlik'e göre nikâh olmaksızın bir kişi bir kadınla zina yapmak suretiyle cinsel birliktelikte bulunursa hürmet-i musâhere meydana gelmez.³⁹⁶ Bu konuda Şâfiîlerle görüş birliği içinde oldukları söylenebilir. Mâlikî mezhebinin önemli alimlerinden İbn'ül Kasım İmam Mâlik'in zinayla hürmet-i musâherenin sabit olacağına dair İmam Mâlik'ten bir rivayet etse'de³⁹⁷ ekseriyetle mezhep içerisinde benimsenen görüş İmam Mâlik'in *Muvatta*'daki zinayla hürmet-i musâherenin doğmayacağına dair görüşüdür.³⁹⁸ İmam Mâlik'e göre bir erkek bir kadınla zina etse ve had uygulansa sonrasında adam kadının kızıyla, kadın da adamın oğluyula evlenir. İmam Mâlik cinsel ilişkinin meşru bir ilişki yoluyla yani nikâhla değil haram yoldan zinayla olmasından dolayı hürmet-i musâherenin doğmayacağını ifade

³⁹³ Dumlu, “Hürmet-i Müsahere”, s. 198.

³⁹⁴ Dumlu, “Hürmet-i Müsahere”, s. 199.

³⁹⁵ Bağdâdî, *Uyûnü'l-Mesâil*, s.311; Derdîr, *Akrebü'l-mesâlik*, s.61; Derdîr, *eş-Şerhu's-sağîr*, 2/405.

³⁹⁶ İmam Mâlik, *Muvatta*,3/33.

³⁹⁷ Dumlu, “Hürmet-i Müsahere”, s.199.

³⁹⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 4/260.

eder. Zira Allah (c.c.) babanın evlendiği kadını nikâhla ya da nikâh şüphesiyle oğluna haram kıldığını belirterek görüşünü Nisâ Sûresi 22. âyete“ Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin” dayandırır.³⁹⁹ Bir kimse zinâ yaptığı kadının alt soyu ve üst soyuyla evlenebileceği gibi, bu adamın alt soyu ve üst soyu o kadınla evlenebilir.

İmam Mâlik’in zinanın hürmet-i musâhere doğurmayacağına dair görüşünü dayandırdığı temellerden biri de “Eşlerinizin annelerisize haram kılındı” âyetidir. Bu âyette ancak eşlerin nikâhlanması durumunda annelerin haram kılınacağıdır. Zinayla haram olacağına dair hiçbir kayıt bulunmamaktadır.

Cinsel ilişkiyi helal kılan ise nikâhtır. Bu yorum sonrasında Medine’de uygulamanın ve duyduğunun da bu doğrultuda olduğunu ifade eder.⁴⁰⁰ Buna göre kişi kayınvalidesiyle zina yapsa karısı kendisine haram olmaz, kayınvalidesi dünürüyle yani damadının babası ve damadının başka kadından oğluyla evlenebilir.

“Haram helali haram kılmaz. Ancak helal nikâhla olan haram kılar.” Hz.Aişe, İbn Abbas ve Sâid b. EI-Müseyyeb'den rivayet edilen bu hadis Şâfiîlerin zinanın evlenme engeli doğurmayacağına dair nakli delillerindedir. İbn Kudâme hadisin sıhhatinin bilinmediğini rivayetin Irak kadılarından birinin sözü olduğunu, Ahmet b. Hanbel de İbn Abbas’ın sözü olarak söylendiğini belirtmiş, Hanefîler de bahsi geçen hadisin zayıf olduğunu söyleyerek Şâfiîlerin görüşlerine itiraz etmişlerdir. Hanefîler gibi hadisin zayıf olduğunu düşünen hadis alimleri de bulunmaktadır.⁴⁰¹

G- LİVÂTANIN ve ANAL İLİŞKİNİN HÜRMET-İ MUSÂHEREYE ETKİSİ

Livâta erkekler arası cinsel ilişkiyi ifade etmekle beraber kadınlar arası cinsel ilişkiyi de ifade eden bir kavramdır. Türkçe’de bu kavram eşcinsellik, lutilik, oğlancılık kelimeleriyle de ifade edilmektedir.⁴⁰²

³⁹⁹ Dumlu, “Hürmet-i Müsahere”, s. 199.

⁴⁰⁰ İmam Mâlik, **Muvatta**, 3/34.

⁴⁰¹ İbn Mâce süneninde “Zevâid’de şöyle denilmiştir: Bu hadisi Nâfi’den rivayet eden Abdullah zayıftır.” şeklinde not düşmüştür. Nikâh 63.

⁴⁰² Yaşaroğlu, “Livâta”, *DİA*, 27/198.

Livata, Kur’anda ve sünnette kınanmış son derece çirkin görülmüş ve haram kılınmıştır.⁴⁰³

1- Livata Hürmet-i Musâhere Meydana Getirdiğine İlişkin Görüşler:

Hanbelî mezhebi yabancı bir kadınla anal ilişkinin hürmet-i musâhereye sebebiyet vereceği görüşündedir. Hanbelîlere göre zina hürmet-i musâhere meydana getirir. Bunun önden ya da arkadan yapılmasının bir önemi yoktur. Süfyan-ı Sevri ve Evzai de livâtanın hürmet-i musâhere meydana getireceği konusunda Ahmed b. Hanbel gibi düşünürler.⁴⁰⁴

Abdullah b. Muhsin erkekler arasındaki homoseksüel ilişkinin kadın ile gerçekleşen zina gibi hürmet-i musâhere sonucunu doğuracağını, dolayısı ile kendisi ile ilişkiye girilen erkeğin annesi ve kızı ile evlenmeyi haram kılacağını ifade etmektedir.⁴⁰⁵ Aynı şekilde İbrahim b. İshak’tan rivayet edildiğine göre kendisinin Süfyan-ı Sevri’ye “Kendisi ile oynadığı bir oğlanın annesi ile evlenilip evlenilemeyeceğini sorduğunu ve onun da evlenilemeyeceği şeklinde cevap verdiğini” ifade etmiştir. Hasan b. Salih oğlu ile ilişkiye girilen bir kişinin annesi ile evlenmenin mekruh olduğunu ifade etmektedir. Evzai de kendisi ile ilişkiye girilen bir erkeğin kızı ile evlenilemeyeceğini ifade etmiştir.⁴⁰⁶

2- Livâta Hürmet-i Musâhere Meydana Getirmediğine İlişkin Görüşler

Hanefîlere,⁴⁰⁷ Şâfiîlere ve Mâlikîlere göre eşcinsel ilişki ve anal ilişki hürmet-i musâhere meydana getirmez.⁴⁰⁸ Onlar ilişkinin önden yapılması durumunda hürmet-i musâhere meydana getireceği görüşündedirler. Arkadan ilişkide de cinsel ilişkinin

⁴⁰³ A'râf, 7/80-81; Tirmizi "rada" 12.

⁴⁰⁴ İbn-i Kudame, **Muğni**, 7/484; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/227; Zuhaylî, **el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/134.

⁴⁰⁵ Cassâs, **Ahkâmü'l-Kur'ân**, 2/143.

⁴⁰⁶ Cassâs, **Ahkâmü'l-Kur'ân**, 2/143.

⁴⁰⁷ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-râik**, 3/174; İbn-i Abidin, **Redd'ül Muhtar**, 5/310-311.

⁴⁰⁸ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-râik**, 3/174; İbn-i Âbidîn, **Redd'ül Muhtar**, 5/315, Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/94.

ferce yapılmadığı kesin olarak bilinmektedir. Zaten Hanefîlerde hürmet-i musâherenin sabit olmasının merkezinde cinsel ilişki vardır var. Zinanın hürmet-i musâhere meydana getiren bir durum olarak değerlendirilmesi haram kılınmasından değil cinsel ilişki olmasından dolayıdır. Zira adetli bir kadınla ilişki de haramdır ama hürmet-i musâhere meydana getirir.

Hanefiler çocuğun meydana gelmesinin, ancak önden gerçekleşen bir cinsel ilişkiyle mümkün olduğu kadınla yapılan ters ilişki şeklinde gerçekleşen cinsel ilişki sonucunda çocuk meydana gelmeyeceği için de, hürmet-i musâherenin oluşmayacağı kanaatindedirler.⁴⁰⁹ İmam Muhammed'in kadınla ters ilişkinin hürmet-i musâhere meydana getirmediği görüşüne sahip olduğu ileri sürülürken, şehvetle dokunmanın hürmet-i musâhere meydana getirmesinden hareketle bazı Hanefî hukukçular bu eylemin hürmet-i musâhere meydana getireceği yönünde görüş beyan etmişlerdir. Mezhep içerisinde ters ilişkiyle hürmet-i musâhere meydana gelmeyeceği görüşü daha çok kabul bulmuştur.⁴¹⁰

Erkekler arasında gerçekleşen homoseksüel ilişki haram olmakla birlikte böyle bir ilişki sebebi ile taraflar arasında hürmet-i musâhere sabit olmaz.⁴¹¹ Yani taraflardan her biri ile diğerinin usul ve fûrûu arasında hürmet-i musâhere meydana gelmez.

Zinayla hürmet-i musâhere meydana gelmeyeceği görüşünde olan Şâfiî ve yaygın görüşe göre Mâlikîlerde de livâta sonucunda hürmet-i musâhere meydana gelmesi düşünülemez.⁴¹²

⁴⁰⁹ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-râik**, 3/174; İbn-i Âbidîn, **Redd'ül Muhtar**, 5 /315, Bilmen, **Istilahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2 /94.

⁴¹⁰ İbn Nüceym, **el-Bahru'r-râik**, 3/174.

⁴¹¹ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292, Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/135.

⁴¹² Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuhu**, 7/135.

H- ÖLÜ İLE CİNSEL İLİŞKİNİN HÜRMET-İ MUSÂHEREYE ETKİSİ

Ölü ile cinsel ilişkide bulunmak da büyük günahlardan olup, bununla birlikte böyle bir ilişki, hürmet-i musâhere meydana getirir mi getirmez mi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konudaki görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

1- Ölü İle Cinsel İlişkinin Hürmet-i Musâhere Oluşturacağına İlişkin Görüşler

Hanbelîler ölü ile ilişkiye girmenin iki ihtimali beraberinde getireceğini ifade ederler. Birinci ihtimal hürmet-i musâherenin meydana geleceğidir. Çünkü buradaki hüküm canlı olmaya mahsus bir hüküm değildir. Ölüyle cinsel ilişki de bu nedenle hürmet-i musâhereye sebebiyet vermektedir.⁴¹³

2- Ölü İle Cinsel İlişkinin Hürmet-i Musâhere Oluşturmayacağına İlişkin Görüşler

Diğer ihtimal ölü ile ilişkinin hürmet-i musâhere oluşturmayacağı görüşüdür. Cinsel ilişkide bulunmak veya şehvetle dokunmaktan kasıt, dirinin diriyle ilişkiye girmesi veya şehvetle dokunması anlamına gelmektedir. Ölümde cinsel ilişkiden ortaya çıkan faydalanma yoktur. Şâfiî hukukçularından Rafii'den süt emzirme bahsinde tek görüş olarak belirtilen ölmüş bir kadınla cinsel ilişkide bulunmak kesin olarak hürmet-i musâhereyi meydana getirmez⁴¹⁴ Hanefîlere göre hürmet-i musâherenin sabit olması için kadının diri olması gerekir .Ölü ile cinsel ilişki hürmet-i musâhere meydana getirmez.⁴¹⁵

I- CİNSEL İLİŞKİYE ZEMİN HAZIRLAYAN FİİLLERİN HÜRMET-İ MUSÂHERE OLUŞTURMASI

Mübah cinsel ilişkiyle hürmet-i musâherenin sabit olduğu konusunda İslâm hukukçuları ittifak etmişlerdir⁴¹⁶. Cinsel ilişki olmayıp ona zemin hazırlayan şehvetle öpme, dokunma, bakma, halvet vb. durumlarda bunların cinsel ilişkiyle aynı

⁴¹³ Zeydân, *el-Mufasssal*, 6/223.

⁴¹⁴ Şirbîni, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/292.

⁴¹⁵ Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 2 /93.

⁴¹⁶ Aydın, "Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması", s. 227.

hükümleri doğurup doğurmayacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Aşağıda bu fiillerle ilgili görüşlere yer vereceğiz.

1- Şehvetle Bakma Ve Dokunma

Şehvetle bakma ve dokunma sonucunda hürmet-i musâhere oluşup oluşmadığına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır.

a- Şehvetle Bakma ve Dokunmanın Hürmet-i Musâhere Meydana Getirdiğine İlişkin Görüşler

Hanefî mezhebi cinsel ilişkiye sebebiyet verebilecek bazı fiillerin evlenme engeli oluşturacağı kanaatindedir. Şehvetle öpme, cinsel organa bakma ve dokunma da bu fiillerdendir.⁴¹⁷ Bu fiiller sonrası kadın erkeğin usul ve fûrûuyla, erkek de kadının usul ve fûrûuyla evlenemez. Bu fiiler meşru ya da gayri meşru olarak gerçekleşse de evlenme engeli ortaya çıkacaktır.

Hanefiler bu konudaki görüşlerini ortaya koyarken meseleyi naslardan daha ziyade akli delillere sahâbe ve tâbiundan gelen rivayetlere dayandırırılar.⁴¹⁸

Hanefilerin görüşü sebep –müsebbeb ilişkisinin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Sebebin müsebbebin yerine kâim olması kaidesinden hareketle cinsel ilişki gerçekleşmemiş olmasına rağmen ihtiyatla hareket ederek cinsel ilişkiye götürecek fiillerin önünü kapatmak için cinsel ilişki gerçekleşmiş gibi hükmü inşa ederler.

Bu konuyla ilgili ortaya koydukları görüşlerin dayandığı delillerden bazıları şunlardır:

1-Ebu Hâni /Ümmü Hâni'den gelen “Bir kadının cinsel organına bakan kişiye o kadının annesi ve kızı helal olmaz.”⁴¹⁹ şeklindeki diğer bir rivayette de “..... ona kadının annesi ve kızı haram olur.”⁴²⁰ ve Hz. Peygamber'den Abdullah b. Mes'ud

⁴¹⁷ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/207; Kâsânî, **Bedâ'i'u's-sanâ'i'**, 3/423.

⁴¹⁸ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/207; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/228; Aydın, “Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, s. 227.

⁴¹⁹ İbn Şeybe tarafından rivayet edilmiş olup, Beyhâki senedinin meçhul olduğunu beyan etmiştir.

⁴²⁰ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/208; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/228.

‘un naklettiği “Yüce Allah bir kadının ve (başka kocadan olan kızının) cinsel organına bakana (rahmet nazarıyla) bakmaz.” hadisleridir.

2-Bunların dışında Hazreti Ömer’den gelen bir uygulamayı da delil göstermektedirler. Hz. Ömer bir cariyein elbiselerini çıkarttırarak ona bakmış daha sonra oğlunun bu cariyeyi kendisine bağışlamasını istediğinde de bu cariyenin kendisine helal olmadığı gerekçesiyle bu teklifi reddetmiştir.⁴²¹

3-Tabiûnden Mesruk b. Ecda tarafından ailesine yazılan mektupta filanca cariyesini satmalarını çünkü ona kendisinin oğluna cariyeyi haram hale getirecek şekilde dokunma ve bakmayla yaklaştığı Şâbi’den nakledilmiştir.⁴²²

4-Hasan-ı Basrî’ bir kız çocuğunu şehvetle kucaklayan erkeğin, çocuğun annesiyle evlenip evlenemeyeceğinin sorulması üzerine hayır cevabını verdi.⁴²³

5-İbrahim en-Nehai’nin bir erkeğin kayınvalidesini şehvetle öpmesi veya dokunması durumunda karısının kendisine haram olduğunu Ebû Hanife, Hammad b. Ebû Süleyman’dan nakletmiştir.⁴²⁴

6-Mücahid bir kadınla sevişen erkeğin, kadının cinsel organına bakmışsa kadının annesi ve kızının adama helal olmayacağını söylemiştir.⁴²⁵

Bakmakla haramlık sabit olursa dokunmakla ehveniyetle sabit olur. Karşılaştırma yapılması gerekirse dokunmak bakmaktan daha etkili bir eylemdir. Bakmak dokunmanın yanında hafif kalır.⁴²⁶

Hanefîler şehvetle bakmada tek tarafın istekli oluşunu hürmet-i musâhere için kâfi görürler. Bu eylemlerin rıza, ikrah, unutmama, sehven, kasten gibi durumlarla ortaya

⁴²¹ Tehânevî, **İ'lâ'ü's-sünen**, 11/33; Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 205.

⁴²² Serahsî, **el-Mebsût**, 4/208; Tehânevî, **İ'lâ'ü's-sünen**, 11/33.

⁴²³ Tehânevî, **İ'lâ'ü's-sünen**, 11/131.

⁴²⁴ Tehânevî, **İ'lâ'ü's-sünen**, 11/131. (Haber İmam Muhammed’in el-Hucec adlı eserinde sika ravilerden. rivayet edildiği belirtilmiştir.).

⁴²⁵ Tehânevî, **İ'lâ'ü's-sünen**, 11/132. (Haber İmam Muhammed’in el-Hucec adlı eserinde sika ravilerden. rivayet edildiği belirtilmiştir.).

⁴²⁶ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/229.

çıkmasını da aynı değerlendirirler aralarında hüküm itibariyle fark görmezler. Bu konuda hata yapanla sarhoş, baliğ ile mürahık, âkil ile mecnun da aynı mesabededir.⁴²⁷ Hanefîlerin bu konudaki tutumları diğer mezheplerle karşılaştırıldığında katı bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Hanefîler şehvetle cinsel organa dokunmanın sıhri hısımlık meydana getirdiği görüşündedirler. Şehvetsiz diğer organlara dokunma hürmet-i musâhere meydana getirmez. Ama şehvetle diğer organlara bakmanın aksine şehvetle diğer organlara dokunma hürmet-i musâhere meydana getirir.⁴²⁸ Şehvetle dokunmanın hürmet-i musâhereyi doğurması için de şu şartların bulunması gerektiğini ileri sürerler:

1) Dokunmakla evlenme engelinin meydana gelmesi için, ancak erkek ile kadının aralarında herhangi bir engel (bir elbise veya bir örtü) bulunmadığı zaman ortaya çıkmaktadır. Fakat aralarında bir elbise (ya da bir örtü) varsa ve bu aradaki örtü de dokunan kişiye, dokunduğu kişinin ten sıcaklığını hissettirmeyecek kadar kalın olursa, bu durumda erkeğin cinsel organı ereksiyon halinde olsa bile hürmet-i musâhere sonucunu doğurmaz. Ancak aradaki elbise (veya örtü) dokunan kişinin dokunduğu kişinin ten sıcaklığını hissedese kadar ince olur ve ten sıcaklığı da hissedilirse hürmet-i musâhere sabit olur⁴²⁹.

2) Bedenin bizzat kendisine dokunma olmalıdır. Salık saçlara dokunulsa hürmet-i musâhere olmaz.⁴³⁰

3) Dokunulan bayan müştihat olmalıdır. “Bir kimse, müştihat olmayan küçük bir kızla cinsel ilişkiye girmiş olsa, hürmet-i musâhere meydana gelmez. Kadının şimdi ya da önceden şehvet duyulacak biri olması gerekir.”⁴³¹ Kendisinden şehvet ve cinselliğin uzak olduğu yaşlı bir kadına dokunma ile de hürmet-i musâhere oluşur.

⁴²⁷ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/228; Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/93.

⁴²⁸ Kâsânî, **Bedâ’i’u’s-sanâ’i’**, 3/423; Zeydân, **el-Mufassal**, 6/233; Ebû Zehra, **el Ahvalü-ş Şahsiyye**, s. 72; Aydın, “Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, s. 227.

⁴²⁹ Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/93;. İbn-i Âbidîn, **Reddü’l Muhtar**, 5/310.

⁴³⁰ İbn-i Âbidîn, **Reddü’l Muhtar**, 5/310-311.

⁴³¹ Zeydân, **el-Mufassal**, 6/228; Bilmen, **Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, 2/93.

Çünkü kendisine dokunulan o kadın, haram olan kadınlar kapsamındadır. Yaşlılığı hürmet-i musâherenin oluşmasına engel değildir. Bu kadın yukarıda bahsedilen çocuk gibi değildir

4) Dokunan erkeğin şehvet duyar olması şarttır. Şehvetin ölçüsü Serahsî'ye göre erkekte ereksiyonun görülmesidir.⁴³²

5) Tam dokunma esnasında şehvet duyulmuş olmalıdır. Yani şehvet hususunda dokunma ve bakma zamanına itibar edilir. Dokunulduğu anda şehvet duyulmaz da daha sonra duyulursa hürmet-i musâhere sabit olmaz.⁴³³

Bu bağlamda kayınvalide veya kayınpederin elinin öpülmesi meselesi konuyla ilgili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konunun fıkhıta ele alınma nedeni birisine dokunurken şehvet duymanın onunla evlenmişçesine değerlendirilmesi ve bundan dolayı da onun yakınları ile evlenmenin haram olması (hürmet-i musâhere) ihtimalidir. Hanefî bakış açısı bu konuda bu yoldan haramlık meydana gelir görüşünden dolayı bu konuya ihtiyatla yaklaşır eğer böyle bir şüphenin varlığı durumunda el öpülmemesini uygun görmüşlerdir.

Hanefîler hürmet-i musâherenin kadının cinsel organına bakmak suretiyle oluşması konusunda kıyası terk ederek istihsana göre sonuca ulaşmaktadırlar. Çünkü maddî olarak gerçekleşmeyen bir fiil üzerine, (gerçekleşmiş gibi) hüküm inşa edilmektedir. Ayrıca şehvetle bakmak düşünmek gibi değerlendirilebilir, dokunmak gibi değildir. Mesela bir kadına bakıldığında meni dahi gelse oruç bozulmaz.⁴³⁴

Hanefîlere göre şehvetle bakmada cinsel organa bakılması durumunda hürmet-i musâhere meydana gelir. Cinsel organ dışındaki organlara şehvetle bakmada hürmet-i musâhere sabit olmaz. “Ferc” kelimesinin hakiki anlamından hareketle cinsel organın içine bakılması gerektiğini söylerler.⁴³⁵ Çocuğun meydana gelmesinin mümkün

⁴³² Serahsî, el-Mebsût, 4/208.

⁴³³ İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5/310.

⁴³⁴ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/208.

⁴³⁵ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/208; İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5/311.

olmayacağı normal bir cinsel ilişkiden bahsedilemeyecek ters ilişki, ölü ile ilişkilerde hürmet-i musâherenin doğmayacağı kanaatinde dirler. Şehvetle bakma ve dokunma durumunda meninin gelmesi hürmet-i musâhere meydana getirmez. Çünkü böyle durumlar da önden yapılmış bir cinsel ilişkiden bahsedilemez. Cinsel ilişkinin imkansız olduğu durumlarda da sebep – müsebbeb ilişkisi olarak değerlendirilemez.⁴³⁶

Bakmayla ilgili şartlar ise şöyle sıralanabilir:

1. Bakma, , kadının sırtını bir yere dayaması durumunda cinsel organına özellikle yuvarlak deliğinin içine doğru yapılmalıdır.⁴³⁷ Bakan kişi kadınsa, erkeğin özellikle penisine bakması şarttır.

2. Cinsel organın aslının görüldüğü durumlarda hürmet-i musâhere meydana gelir. Aynadaki aksi veya sudaki aksinin görülmesi gibi kadının cinsel organının aslının görülmediği durumlarda hürmet-i musâhere meydana gelmez. Suyun içinde ya da candan kadının cinsel organına bakılması durumunda da hürmet-i musâhere meydana gelir.

Fotoğraf, kamera, televizyonun günlük hayatımıza girmesiyle cinsel organın bunlardan görülmesi hürmet-i musâhere meydana getirir mi konusunun bu bağlamda ele alınabileceğini düşünmekteyiz. Güncel bir fıkıh problemi olarak değerlendirmek gerekirse buradaki görüntü cinsel organın sureti olacağından aslı olmayacağından hürmet-i musâhere meydana gelmeyeceği değerlendirmesi Hanefî bakış açısından uygun görünmektedir.

3. Şehvet, bakış anında hissedilmelidir.⁴³⁸

4. Bakma anında meninin akması hürmet-i musâhere meydana getirmez. Çünkü boşalma ile erkek açısından cinsellik tamamlanmış demektir.

⁴³⁶ Aydın, “Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, s. 228.

⁴³⁷ Serahsî, **el-Mebsût**, 4/208; İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5/311; Ebû Zehra, **el-Ahvâlü-Şahsiyye**, s.72.

⁴³⁸ İbn-i Âbidîn, **Reddü'l Muhtar**, 5/310.

5. Küçük yaşta ve şehvetsiz, veya ölü birine bakma hürmet-i musâhere meydana getirmez.

Mâlikî mezhebinin evlenme engeli meydana getiren fiillere, mezhep içindeki farklı görüşler göz önünde bulundurulduğunda; kapsam olarak Hanefilerden daha geniş baktıkları söylenebilir. Bununla beraber Mâlikî eserlerde ilgili konular Hanefiler gibi “sebebin netice gibi hüküm doğurması” kaidesi bağlamında değerlendirilmemiştir. Mâlikî mezhebinde nikâhın bulunmadığı durumlarda şehvetle bakma, dokunma gibi eylemlerde ve hangi kısımlara bakılması durumunda evlenme engelinin oluşacağı konusunda ihtilaflar bulunmaktadır.⁴³⁹

Cinsel ilişki olmaksızın öpmek ve dokunmak suretiyle zevk alma mutlak haramlık meydana getirir.⁴⁴⁰

Mâlikî Mezhebindeki farklı görüşlere bakıldığında İbn Beşir yüz dışındaki organlara şehvetle bakmanın hürmet-i musâhere meydana getireceğini ifade eder.⁴⁴¹

Karâfi’de (v.684) aynı şekilde yüze bakmanın ittifakla hürmet-i musâhereye sebebiyet vermeyeceğini belirttikten sonra diğer organlara bakma konusunda mezhep içinde farklı görüşlerin bulunduğunu ifade etmiştir.⁴⁴²

Mâlikî fıkıhçılarından Derdîr’e göre nikâh akdinin bulunmadığı durumlarda cinsel ilişkiye zemin hazırlayan eylemler evlenme engeli meydana getirmez.⁴⁴³

Mâlikîler şehvetle öpme, dokunma gibi eylemlerin iddet bekleyen kadınla evlenip iddet süresince bu durumların yaşanması durumunda hürmet-i musâhereyi doğuracağı görüşündedirler.⁴⁴⁴ İbn Rüşd’den bu durumun hürmet-i musâhereye cinsel ilişki mesabesinde olup sebebiyet vereceği ve diğer görüş ise hürmet-i musâhereye

⁴³⁹ Aydın, “Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, s. 229-230.

⁴⁴⁰ Derdîr, *eş-Şerhu’s-sağîr*, 2/404.

⁴⁴¹ Derdîr, *eş-Şerhu’s-sağîr*, 2/404.

⁴⁴² Karâfi, *ez-Zâhire*, 4/262.

⁴⁴³ Derdîr, *eş-Şerhu’s-sağîr*, 2/446.

⁴⁴⁴ İbn Rüşd, *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 4/372; Karâfi, *ez-Zâhire*, 4/193; Derdîr, *eş-Şerhu’s-sağîr*, 2/346.

sebebiyet vermeyeceği şeklinde iki farklı görüş bulunmaktadır. İddet sonrasında bu eylemlerin yaşanması durumunda evlenme engelinin meydana gelmeyeceği hususunda mezhep içinde ittifak bulunduğu İbn Rüşd tarafından belirtilmektedir.⁴⁴⁵ Bu eylemler sahih ve fasit nikâhta da evlenme engeli meydana getirir.⁴⁴⁶

Mâlikîler bir kadınla nikâhlanan adamın cinsel beraberlik yaşamadan fakat şehvetle bakma, dokunma gibi eylemlerden sonra evliliğin sona ermesi durumlarında bu eylemlerin zevk almayı sağladığı Nisâ 23. âyette “dühul” kelimesiyle kastedilenin de bu olduğundan hürmet-i musâhereye sebebiyet verdiği dolayısıyla üvey kızla evlenmenin uygun olmayacağı kanaatindedirler. Saç, beden, bacağa bakmak gibi yüz ve ellerden başka bir yere bakmakla da zevk alınması durumunda hürmet-i musâhere meydana gelir.⁴⁴⁷

b- Şehvetle Bakma ve Dokunmanın Hürmet-i Musâhere Meydana Getirmediğine İlişkin Görüşler

Şâfiîlere göre şehvetle cinsel organa bakma, dokunma, öpme gibi cinsel ilişkiye götüren eylemler gerek mubah yoldan gerek haram yoldan hürmet-i musâhere meydana getirmez.⁴⁴⁸ Şehvetle bakma, dokunma vb. eylemler cinsel ilişki değildir.⁴⁴⁹ Bu durumu Hanefîler gibi sebep- müsebbep ilişkisi olarak değerlendirmezler. Kaldı ki zina bile hürmet-i musâhere meydana getirmezken şehvetle dokunma gibi bir konu evleviyetle hürmet-i musâhere meydana getirmez.⁴⁵⁰ Her ne kadar bu meselede mezhep içerisinde yaygın olan görüş sıhri hısımlık meydana gelmez olsa da İmam Şâfiî'nin üvey kızla baba arasında sıhriyet ilişkisi oluşturan cinsel ilişkinin mahiyeti hakkında iki farklı görüşünün bulunduğu Maverdî tarafından nakledilmektedir.⁴⁵¹

⁴⁴⁵ İbn Rüşd, *el-Beyân ve't-tahsîl*, 4/372.

⁴⁴⁶ Berâziî, *et-Tehzîb fi'htisâri'l-Müdevvene*, 2/229.

⁴⁴⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 4/258; Derdîr, *eş-Şerh'us-sagîr*, 2/404.

⁴⁴⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/292; Serahsî, *el-Mebsût*, 4/207; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-müctehid*, 4/258; Aktan, *Sihriyet, DİA*, 37/112.

⁴⁴⁹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/292.

⁴⁵⁰ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 3/425.

⁴⁵¹ Aydın, “Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, s. 230.

Bir kimsenin karısı zannıyla yani şüpheyle bir kadına şehvetle dokunması veya öpmesi gibi eylemleri konusunda İmam Şâfiî'nin iki görüşü bulunmaktadır. Mezhep içerisinde daha doğru kabul edilen görüşe göre bu durum cinsel ilişki gibi değerlendirilemeyeceğinden hürmet-i musâhere meydana getirmez, iddeti gerektirmez. İmam Şâfiî'nin diğer görüşü ise zevk duygusu hissedildiği için cinsel ilişki gibidir. İhramlı için cinsel ilişki gibi fidye gerektirecek bir durumdur. Mezhep içerisinde bu görüşe sahip alimler de bulunmaktadır.⁴⁵² İmam Şâfiî'ye göre hısımlıktan doğan evlenme engeline sebebiyet veren durum nesep ve iddetle ilgili hükümlerde etkili oluyorsa yani hukuki neticeler meydana getiriyorsa hürmet-i musâhere doğuracağı kabul edilir. Buradan hareketle şehvetle dokunma, öpme vs. nesebe ve iddete dair hüküm meydana getirmez, yani etkisi yoktur. Bu nedenle de bu eylemlerle hürmet-i musâhere sabit olmaz. Fasit nikâha kıyasa hareketle görüşünü ortaya koymuştur. Fasit nikâhta bu eylemler mehir, iddetle, ilgili hükümlerde ayrıca şer'î tahlilde de cinsel ilişki gibi değerlendirilmez.⁴⁵³

İmam Şâfiî şehvetle öpme yahut cinsel organına bakmayla hürmet-i musâherenin meydana geleceğine dair Hanefîlerin görüşünü cedel metoduyla çürütür. Önce Hanefîlerin konuyla ilgili hürmet-i musâherenin oluşacağına dair görüşlerini söyler. Sonra delil olarak kullanılan ayetin nikâh dışındakileri konunun dışında bıraktığını belirtir. Helal olan bir durumun haram bir şeyle haram kılınmasına dair sünnette bir uygulamanın varlığının olmadığını imâ ederek dolayısıyla Hanefîlerin delillerinin zayıflığını ortaya koyarak konuyu açıklar.⁴⁵⁴

Hanbelîlerde sahih olan görüş şehvetle bakma, dokunma gibi eylemlerin hürmet-i musâhereye sebebiyet vermeyeceğidir.⁴⁵⁵ Bu tür eylemleri cinsel ilişki olarak değerlendirmezler.⁴⁵⁶ Bu tür eylemlerin kim tarafından yapıldığının önemi yoktur.

⁴⁵² Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, 4/292.

⁴⁵³ Serahsî, **el-Mebsût**, 4 /207.

⁴⁵⁴ Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s.206.

⁴⁵⁵ İbn Müflih, **Kitâbü'l-Fürû'**, 8/240-241; Buhûtî, **Keşşâfu'l-knâ'**, 5/72; Merdâvî, **el-İnsaf**, 8/119.

⁴⁵⁶ Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s. 207; Aydın, "Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması", s. 230.

Hukuki sonuç aynıdır.⁴⁵⁷Hanefîlerin ortaya koyduğu şehvetle bakma ile ilgili rivayeti zayıf olduğu için delil olarak kabul etmezler, hatta İbn Mes'ud'un sözü olduğunu söyleyerek mevkuf bir rivayet olduğunu söyleyenler de vardır. Âyette yasaklananlar bellidir, şehvetle bakma bu kapsamın dışındadır. Zaten yasaklanan dışındakiler helal kılınmıştır. (Kastedilen eylemlerin cinsel ilişkiden kinaye olmaları da muhtemeldir.)⁴⁵⁸

İbn Hazm'a göre de şehvetle dokunmak, öpmek ve ferce bakmak sebebiyle hürmet-i musâhere meydana gelmez. Çünkü buna dair Kur'anda, sünnette, rivayetlerde ve kıyasta destekleyici bir delil bulunmamaktadır.⁴⁵⁹

J- HALVET

Halvet geniş anlamıyla dini literatürde aralarında evlenme yasağı ve nikâh olmayan bir erkekle kadının yalnız kalmasını, dar anlamıyla fıkıh terimi olarak ise sahih nikâhtan sonra eşlerin, kendileri dışındaki kimselerin izinsiz bulunamayacağı güven içinde buldukları bir yerde cinsî birleşme olmaksızın yalnız kalmalarını ifade eden bir terimdir.⁴⁶⁰

Halvet bazı açılardan cinsel ilişki gibi sonuç doğuran ve dolayısıyla sebebin netice gibi hüküm doğurduğu konulardan biridir. Buradan hareketle halveti cinsel ilişki mesabesinde sayılıp sayılamayacağı ve halvetle hürmet-i musâherenin sabit olup olmayacağı konusundaki görüşler açısından değerlendireceğiz.

İslâm hukukçuları daha çok hürmet-i musâhere–halvet ilişkisini cinsel ilişki yaşanmamış bir evliliğin sonuçları bağlamında ele almışlardır. Bu da anneyle nikâh yapıldıktan sonra cinsel ilişki gerçekleşmeden ölüm ve boşama gibi evliliğin sona erdiği durumlarda adam açısından üvey kızla evlenip evlenemeyeceği noktasında ele alınmıştır.

⁴⁵⁷ Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 207.

⁴⁵⁸ Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 208.

⁴⁵⁹ İbn Hazm, **el-Muhallâ**, 9/527.

⁴⁶⁰ Çeker, “Halvet”, *DİA*, 15/386.

Geniş anlamıyla halvetin hürmet-i musâhere doğurmayacağı konusunda İslâm hukukçuları arasında ittifak olduğunu söylemek mümkündür. Halvetin evlilikten doğan evlenme engeli meydana getirmesi hakkında ise İslâm hukukçuları arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Hanefî mezhebinde sahih halveti nesep, mehir, nafaka gibi bazı konularda cinsel ilişki gibi ele alırken, ilk kocaya helal olma, miras ve kızları haram kılma gibi bazı konularda cinsel ilişki gibi ele almadıkları görülmektedir.⁴⁶¹ Anne ile gerçekleşen sahih halvet üvey kızı kocaya haram kılmaz.⁴⁶² Çünkü rebibe üvey babaya sadece hakiki zifafla haram olur.⁴⁶³ Dolayısıyla nikâh akdinden sonra cinsel ilişkiden önce anneyle sahih halvette bulunan bir adam evliliğin sona ermesi halinde üvey kızıyla evlenebilir.

Hanefî kaynaklarda farklı rivayetlerde bulunmaktadır. İmameyne göre sahih halvetle hürmet-i musâhere sabit olur, fasit halvette ise kadını boşaması durumunda İmam Muhammed'e göre üvey kızla evlenmesi caizdir, Ebu Yusuf'a göre caiz değildir.

Hanbelî mezhebinde kabul edilen görüşe göre halvetin hürmet-i musâhere meydana getirmeyeceğidir⁴⁶⁴. Halvetin duhul olarak isimlendirilemeyeceğini ifade ederler.⁴⁶⁵ Delil olarak ‘...Evlenip henüz birleşmemişseniz eşlerinizin kızlarıyla evlenmenizde bir sakınca yoktur...’ ayetini gösterirler, âyette geçen “duhul “ ifadesinin cinsel ilişkiden kinaye olduğunu. âyette cinsel ilişkiye girilmemiş evlenmenin yasaklanmadığı açıktır.⁴⁶⁶ Bu görüşün tam aksi yönünde Ahmet b. Hanbel'den şehvetle dokunma, öpme ve halvet-i sahiha cinsel ilişki gibi olduğuna dair

⁴⁶¹ Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 212.

⁴⁶² Zeydân, **el-Mufassal**, 6/216; Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/281.

⁴⁶³ Özdemir, “Sahih Halvetin Nikâh Akdinin Hükümlerine Etkisi”, s. 95.

⁴⁶⁴ Merdâvî, **el-İnsaf**, 8/119.

⁴⁶⁵ Ruhaybânî, **Metâlibu Uli'n-Nuhâ**, 5/93.

⁴⁶⁶ Ruhaybânî, **Metâlibu Uli'n-Nuhâ**, 5/93; Buhûtî, **Keşşâfu'l-kınâ'**, 5/71-72.

bir görüşte nakledilmektedir.⁴⁶⁷ Bu görüşü mezhep içerisindeki bazı hukukçular halvetle fiziksel temasın birlikte olması durumunda değerlendirmişlerdir.

Şâfiî mezhebine göre halvetin hukuki açıdan sonucu bulunmazhalvet sonrasında kadına iddet ve tam mehir gerekmez, hürmet-i musâhere da meydana gelmez.⁴⁶⁸ Zaten halvetin Şâfiîlerde hürmet-i musâhere oluşturacağını düşünmek mezhebin zina ve zinaya zemin hazırlayan fillerdeki hürmet-i musâhere doğurmayacağına dair görüşüyle çelişmek demektir.

K- GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Zinayla ilgili ortaya konulan görüşler değerlendirildiğinde gerek zina hürmet-i musâhere meydana getirir diyen Hanefî ve Hanbelîlerle gerek zinayla hürmet-i musâhere sabit olmaz diyen Şâfiî ve Mâlikîlerin görüşlerinin akli ve nakli delillere dayandığı görülmektedir. Hanefîlerin ve Hanbelîlerin olaya salt cinsel ilişki, Mâlikîlerin bilhassa Şâfiîlerin haram cinsel ilişki temelli delilleri değerlendirildiğinde biri bariz bir şekilde diğerine üstünlük sağlamamaktadır. İmam Şâfiînin mekruh görmeye beraber kişinin zinadan doğan kızıyla evlenebileceğine dair görüşünde cüziyyet ilişkisinin yani babayla kız arasındaki biyolojik bağın gözardı edilmesinin tarafımızca uygun görülmemektedir. İmam Şâfiî'nin böyle bir durumu meşrulaştırma amacı taşıdığı ve insan fitratına uygun bir durum olarak değerlendirdiği düşünülmektedir. Bu noktada aradaki biyolojik bağ vurgulayan Hanefîlerin de kıza dair velayet ve veraset gibi konularda bu biyolojik bağın göz ardı edilerek bunlara dair hükümlerin kız ve baba arasında doğmaması da Hanefî mezhebinin kendi içerisindeki görüşleriyle uyum içerisinde olmadığı sonucunu düşündürmektedir. Hanefîlerin kendi görüşleri ile uyum içerisinde olmayan bu yaklaşımlarında da İmam Şâfiî'nin içtihadındaki şekle bağlılık dikkati çekmektedir⁴⁶⁹.

Zinanın hürmet-i musâhere doğurup doğurmayacağıyla ilgili bir durumla karşılaşıldığında müftinin veya karar merciinin olayın durumunun değerlendirilerek

⁴⁶⁷ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/280.

⁴⁶⁸ Maverdî, **el-Hâvi'l-kebîr**, 9/540; Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 1/280.

⁴⁶⁹ Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", s. 218.

maslahata uygun karar vermesi için HAK’da olduğu gibi zinanın en azından evlenme engelleri meydana getiren bir unsur olarak görülmemesi uygundur.

Zinaya zemin hazırlayan şehvetle bakma ve dokunma gibi eylemlerde Hanefîlerin ihtiyat düşüncesinden hareketle sınırı geniş tuttuğu, haram olan zinanın hürmet-i musâhere doğurmayacağını söyleyen Şâfiîlerin cinsel ilişkinin varlığıyla bile hürmet-i musâhereyi sabit görmedikleri göz önünde bulundurulursa cinsel ilişkiye götürecek fiilleri evleviyetle hürmet-i musâhere oluşturacak durumlardan saymadıklarını söylemek mümkündür.

Hanefîlerin bu eylemlerin hürmet-i musâhere doğurduğuna dair görüşlerinin diğer mezheplerin delilleri karşısında zayıf kaldığı, realiteye uygun olmayıp mağduriyetleri artırabilecek nitelikte olduğu görülmektedir. Mesela aralarında sürekli evlenme engeli bulunan anne, kız, teyze, kayın valide gibi bir mahremine şehvetle dokunan kişinin karısının haram olması sonucunda tarafların mağduriyetleri söz konusudur. Böyle bir durumda müftü veya hakim konumundaki kimsenin Hanefîlerin görüşünü esas almayıp delilleri daha güçlü olan diğer mezheplerdeki görüşlere göre karar vermesi uygun olabilecektir.⁴⁷⁰

Hanefî mezhebinin burna bile şehvetle dokunma durumunda hürmet-i musâherenin meydana geleceğine dair görüşünü kadınla yapılan anal ilişkide mezhep içerisinde benimsenen hürmet-i musâhere meydana gelmez görüşüyle karşılaştırdığımızda mezhebin şehvetle dokunma noktasında ortaya koyduğu görüşün kendi içerisinde tutarlı olmadığı kanaatindeyiz.

Baldızıyla zina eden kişinin büyük günah işlemiş olduğundan mutlaka tövbe ve istiğfar etmesi gerekmektedir, böyle bir durum nikâhı sona erdirmez bu durum baldızla olan evlenme engelini ebedi değil geçici olmasından kaynaklanmaktadır.

⁴⁷⁰ Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, s. 218; Yaman; “Fetvâ Usûlü ve Fetva –Mezhep İlişkisi”, s. 10

Halvet konusuna gelince sahih halvetin hürmet-i musâhere doğurmadığı kanaatindeyiz. Zira rebibeyle ilişki konusunda âyetteki cinsel birleşme kaydı halvetin de evlenme engeli meydana getirmeyeceğinin delili olmaktadır.

SONUÇ

Geçerli bir nikâh akdine dayanan evliliklerin oluşturduğu hısımlık ile meydana gelen evlenme engelleri ile gayrı meşru ilişkiler sebebi ile meydana gelen evlenme engellerini konu alan bu çalışma ile ortaya bazı sonuçlar çıkmıştır.

Ortaya çıkan bu sonuçlar kısaca aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

1- Aile kurumu ile ortaya çıkan ve birlikte yaşama kültürünün temelini oluşturan akrabalık ilişkileri, hem dini hem hukuki hem de örfî temeller üzerine bina edilmiştir. Bu nedenle söz konusu kurallar çok önemli görevler içermektedir.

2- Ailenin kurulması ile birlikte eşler arasında gerçekleşen ve artık meşru bir zemine kavuşmuş olan cinsel birliktelik, eşlerin hısımlarını birbirleri ile de hısımlık haline getirir ve aralarında bir evlenme engeli oluşur. Bu evlenme engelini oluşmasının sebebi taraflar arasına gerçekleşen nikâh akdi ve buna bağlı olarak gerçekleşen zifadır.

3- Hürmet-i musâhere olarak ifade edilen evlenme engellerinin oluşması için her zaman nikâh ve akabinde cinsel birleşmenin olması gerekmez. Bazı durumlarda, sadece nikâh akdinin yapılmış olması akrabalığın ve hürmet-i musâherenin oluşmasına yeterlidir. Mutlak akit ile akrabalık ve evlenme engeli oluşturacak derecede hısımlık oluşur. Ayrıca cinsel birlikteliğin gerçekleşmiş olması aranmaz. Bu konuda mezhepler arasında ittifak bulunmaktadır. Bir erkek ile kadın evlendiklerinde aralarında cinsel birliktelik yaşanmış olmasa bile, evlilik boşama ya da kadının ölümü ile sona erse, erkek eşinin annesi ile evlenemez. Hürmet-i musâhere nikâh ile kendiliğinden gerçekleşir.

3- Eski toplumlarda geçerli olan ve İslâm hukukunda da meşru kabul edilip kendisine sonuçlar bağlanmış olan kölelik sisteminde de kişi ile cariyesi arasındaki mülkiyet ilişkisi cinsel birlikteliğin sebebini oluşturur. Erkeğin cariyesi ile cinsel birlikteliğinin meşruiyeti için için ayrıca nikâh aranmaz. Milk-i yemin olarak ifade edilen bu sebebe bağlı gerçekleşen cinsel ilişki sonucunda da hısımlık ve hürmet-i musâhere meydana gelir.

4- Cinsel ilişkinin yaşandığı fasit nikâh akdi hürmet-i musâhere meydana getirir.

5- Zina sebebi ile kişiler arasında hısımlık ilişkisinin kurulması ve dolayısı ile hürmet-i musâherenin oluşması oldukça ihtilafli bir konudur.

Taraflar arasında geçerli bir nikâh ilişkisi bulunmaksızın gerçekleşen cinsel ilişki zina olarak nitelendirilir. Hanefî mezhebi ile Hanbelî mezhebinin bu konudaki görüşü zina sonucunda da sanki gerçek bir evlilik varmış gibi hürmet-i musâherenin oluşacağı şeklindedir. Şâfiî mezhebi zinanın haram olması sebebi ile haram bir ilişkiye hiçbir hukuki sonucun bağlanamayacağı gerekçesi ile hürmet-i musâherenin oluşmayacağını söyler. Mâlikî mezhebinde ise bu konuda iki görüş bulunmaktadır. Mercuh olan görüş evlenme engelinin oluşacağını ifade ederken racih olan görüşe göre zina ile hürmet-i musâhere meydana gelmez. Bu noktada Mâlikîlerdeki tercih edilen görüş Şâfiîlerin görüşüne benzemektedir. Osmanlı devletinin son döneminde yapılan HAK evlenme engelleri arasına zinayı katmamıştır. Gerekçe olarak da tespitindeki zorluk sebebi ile aileler arasında çözümsüz davalara neden olacağı ifade edilmiştir.

6- Meşru bir sebebe dayanmayan cinsel ilişkiler gibi homoseksüel ilişki sonucunda hürmet-i musâherenin oluşup oluşmayacağı konusu ile bakma ve dokunma sonucunda hürmet-i musâhere oluşup oluşmayacağı hususu da tartışmalıdır. Aynı şekilde halvetin de hürmet-i musâhere oluşturup oluşturmayacağı hususunda görüş birliği bulunmamaktadır.

Hanefî mezhebi cinsel ilişki gerçekleşmeksizin olsa bile ister helal isterse haram bir şekilde bakma dokunma gibi nedenlerle hürmet-i musâherenin oluşacağı görüşündedir. Yani evli olan erkek ile kadının arasında nikâhtan sonra cinsel ilişki derecesine varmasa bile gerçekleşen söz konusu eylemler gibi aralarında nikâh olmayan kişiler arasında gerçekleşen bu tür eylemler sonucunda hürmet-i musâhere oluşur. Mâlikî mezhebi de bir organa şehvetle dokunma ve el ve yüz dışındaki organlara şehvetle bakmanın hürmet-i musâhere meydana getirdiği görüşüne sahiptir.

Buna karşılık Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri ise bakma dokunma öpme ve okşama ile hürmet-i musâherenin oluşmayacağını kabul etmişlerdir.

Bu konuda mezheplerin görüşleri incelendiğinde Şâfiî ve Hanbelî mezhebinin görüşlerinin dayandığı temellerin daha güçlü olduğu, bu konuda Hanefîlerin ihtiyatlı yaklaşımları için böyle bir sonuca ulaştıkları söylenebilir.

Şâfiî mezhebi ve tercih edilen görüşe göre Mâlikî mezhebi, zinada olduğu gibi homoseksüel ilişki ve ters ilişki sonucunda da hürmet-i musâherenin oluşmayacağını ifade ederler.

Hanbelî mezhebi ise homoseksüel ve ters ilişki sonucunda hürmet-i musâhere meydana geleceği görüşünü benimsemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDÜLHAMİD, Muhammed Muhyiddîn, el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye fi’ş-Şerâti’l-İslâmiyye, Mısır, 1958.
- ACAR, Halil İbrahim, “Evlenme Engeli Olarak Din Farkı”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, sy. 17, ss. 21-46.
- ACAR, Halil İbrahim, İslâm Aile Hukuku, 1. Basım, İstanbul 2017.
- ACARLIOĞLU, Ahmet, Câhiliye’den İslâm’a Evlenme, İlahiyat Akademi, 2020, sy. 11, ss. 101-124.
- AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ KARAMAN, Derya, *Aile Hukuku*, C. 2, 13. Bası, İstanbul 2011
- AKTAN, Hamza, İslâm 'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, "Sihri Hısımlık" Md., MÜİFVY, C. 4, İstanbul 2006, ss. 1787-1788.
- AKTAN, Hamza, “Sihriyet” md., *DİA*, C. 37, İstanbul, 2009, ss. 111-112.
- AKYÜZ, Vecdi, “Akraba” md., *DİA*, C. 2, İstanbul 1989, ss. 285-287.
- ATAR, Fahrettin, “Muharremât” md, *DİA*, C. 31, İstanbul 2006, ss. 6-8.
- ATAR, Fahrettin, “Nikâh” md, *DİA*, C. 33, İstanbul 2007, ss. 112-117.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, “Aile” md., Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1988, Haz., Eren, Hasan/ Gözaydın, Nevzat/ Parlatır, İsmail/ Tekin, Talat/ Zülfikar, Hamza.
- AYDIN, Ahmet, “İslam Aile Hukukunda Sebebin Netice Gibi Hüküm Doğurması”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy. 29, 2017, ss. 221-241.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Aile” md. *DİA*, C. 2, İstanbul 1988, ss. 196-200.
- AYDIN, Mehmet Akif, Osmanlı Aile Hukuku, İstanbul 2017.
- AYDIN, Mehmet Akif, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, 2005.

BAĞDÂDÎ, Ebî Muhammed Abdulvehhâb b. Ali b. Nasr (ö. h. 422), Uyûnü'l-Mesâil, (thk. Ali Muhammed İbrahim, Dar'ul İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut 2009.

BEYATÎ, Abdülğafur Muhammed, el Kavaidü'l Fıkhiyye fil Ahvaliş Şahsiyye Darul Kütüp İlmiyye, Beyrut 2019.

BERÂZÎ, Ebû Sâid Halef b. Ebi'l Kâsım Muhammed el-Ezdi el-Kayrevâni (ö. 430/1039'dan sonra), et-Tehzîb fi'htisâri'l-Müdevvene, Thk yazılacak , I. Baskı, 1423/2002 Dubai.

BİLMEN, Ömer Nasuhi (ö. 1971), Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu, C. 2, İstanbul 1968.

BUHÂRÎ Ebû Abdillâh Muhammed b.İsmail (ö. 256/869), Sahîhu'l Buhârî, İstanbul 1981.

BUHÛTÎ, Mansûr b. Yûnus b.İdrîs (ö. 1051/1641), Keşşâfü'l-kınâ an-metni'l-İknâ, C. 5, Âlemü'l Kütüb, Beyrût 1983.

BÜCEYRİMÎ, Süleyman b. Muhammed b. Ömer (ö. h.1221), Büceyrimî ale'l Hatîb, C.4; el-Mektebetül Tefvik , yy. , ty.

CASSAS, Ebu Bekir Ahmed b. Ali er-Râzi, Ahkâm'ül Kur'an, C. 2, 2. Baskı, Darül Kütüb-il İlmiyye, Beyrut 2002.

CEVHERÎ, İsmail b. Hammad, (ö. 400/1010), es-Sıhah, C. 2, yy, ty.

CEZİRÎ, Kitabu'l- Fıkh ale'l- Mezâhibü'l Erbaa, Lübnan, 2003.

CİN, Halil, İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, SÜHFY, 2. BASKI, Konya 1988

ÇEKER, Orhan, İslâm Hukukunda Akidler, İstanbul 2006.

ÇEKER, Orhan, “İslam Hukukunda Süt Akrabalığı, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi”, sy. 34, Konya 2019, ss. 341-358.

ÇEKER, Orhan, “Halvet” md., DİA, C. 15, İstanbul 1997, ss. 384-386.

ÇOLAK, Abdullah, İslam Aile Hukuku, İstanbul 2018.

DAĞCI, Şamil, “İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri- I (Sürekli Evlenme Engelleri)”, *AÜİFD*, C. 39, Ankara 1999, ss. 175-237.

DAĞCI, Şamil, “İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-II (Geçici Engeller)”, *AÜİFD*, C. 41, Ankara 2000, ss. 137-194.

DEMİRCAN, Adnan, Cahiliye ile İslâm Nikâh Uygulamaları Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar -Farklı Bir Yaklaşım “Dinlerde Nikâh Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı”, İstanbul 2012, ss. 35-51.

DEMİRCAN, Adnan, Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh, *Diyanet İlmi Dergi*, 2013, C. 49, sy. 3, ss. 21-42.

DERDÎR, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed (ö. 1201/1786), *Akrebü'l-mesâlik li-mezhebi'l-İmâm Mâlik*, Mektebetü'l Eyyûb, Kano-Nijerya 2000.

DERDÎR, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed (ö. 1201/1786), , eş-Şerhu's-sağîr ala akrabi'l-mesâlik, (Thc. Mustafa Kemal Vasfi), C. 3, Dâr'ul Mearif, Kahire ty.

DİHLEVÎ, Şah Veliyyullah (ö. 1176-1762), *Hüccetullâh'i'l-Bâliğa*, C. 2, (Trc. Dr. Mehmet Erdoğan), İstanbul 1994.

DÖNDÜREN Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul, 2011.

DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, “Müt'a” md., *DİA*. C. 32, İstanbul 2008, ss. 174-180.

DUMLU, Emrullah, Hürmet-i Müsâhere ve İlgili Bazı Meseleler, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2017, sy. 29, ss. 185-219.

DURAL, Mustafa/ ÖĞÜZ, Tufan/ GÜMÜŞ, Mustafa Alper, *Türk Özel Hukuku*, C. 3, Aile Hukuku, 12. Baskı, İstanbul 2016.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (ö. 275/888), *Sünen-i Ebu Dâvûd Terceme ve Şerhi*, (Trc:Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar), C. 8, İstanbul 1989.

EBÛ ZEHRÂ, Muhammed, *El Ahvalü-ş Şahsiyye*, Kahire 2005.

ERDEBÎLÎ, Yûsuf b. İbrahim, *el-Envâr li-A 'mâl i'l-Ebrâr*, Mısır, ty.

ESEN, Hüseyin, *İslâm Hukukunda Aile*, İlahiyat Akademi Y. 2020, sy. 11, ss. 19-57.

ESEN, Hüseyin, “Zina”, *DİA*, C. 44, İstanbul 2013, ss. 444-445.

FEYZİOĞLU, F. Necmettin, Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1979.

GÖNENÇ, Fulya İlçin, Roma Hukukunda Kadın, İstanbul 2010.

GÜNAY, Hacı Mehmet, Evlenme Akdinde Batıl –Fasit Ayrımı İstanbul 2008

GÜNAY, “İslam Hukukunda Hükümsüzlük Teorisi ve Şüphe Doktrini Bağlamında Evlenme Engelleri II: Örneklem Tahlilleri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* , sy. 5, 2005, ss.243-266.

HATEMİ, Hüseyin/ SEROZAN, Rona, Aile Hukuku, İstanbul 1993.

Hukuk-i Aile Kararnamesi, (Haz. ve Notlar Ekleyen:Orhan Çeker), 3. Baskı, Konya 2016.

İBN ABİDİN Muhammed Emin b.Ömer b. Abdilaziz el-Hüseynî ed- Dimeşkî, (ö. 1252/1836), *Raddii 'l -Muhtar ale 'd-Diirr'ül-Muhtâr*, (Trc Ahmed Davudoğlu), İstanbul 1983

İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd (ö. 456/1064), *el-Muhallâ*, (Thk. Ahmed Muhammed Şâkir), C. 9, Dâr`ut-Türâs, Kahire ty.

İBN KAYYİM el-Cevziyye (ö.751/1350), *Zâdu'l Meâd*, (Trc. Mehmet Erdoğan), C. 5, İklim Yayınları, İstanbul 1990.

İBN KUDAME, Muvaffakuddin Ebu Muhammed b. Ahmed, *el- Muğni ve ş-Şerh`ul Kebîr*, C. 7, Beyrut 1972.

İBN MÂCE Ebu Abdillâh Muhammed el-Kazvînî (ö. 273/886), *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi*, (Trc: Haydar Hatipoğlu), İstanbul 1983

İBN MANZUR Ebû'l- Fazl Cemâluddin Muhammed b. Mükerrrem (ö. 711/1311) *Lisânu'l -Arab*, C. 4, Beyrut, ty.

İBN MİFTAĦ, Ebul Hasen Abdullah bin Ebi'l Kasim, *el-Müntezeul Muhtar min`el Gaysi`l Midrar (Şerhul Ezhâr)*(ö. 877 h), C. 4, Mektebetü Ehlil Beyt, San`a Yemen 2018.

İBN MÜFLİH, Şemsüddîn Muhammed b. Müflih el-Makdisî (ö. 763/1362), Kitâbü'l-Fürû' (Merdâvî'nin Tashihu'l-fürû' adlı eseriyle basılmıştır.), Thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, C. 8, Dar'ul-Müeyyed, I. Baskı, yy. 1424/ 2003.

İBN NÜCEYM, Zeynüddin b. İbrâhîm b. Muhammed (ö. 970/1563), el-Bahrü'r-Râik, Dâr'ul Kütübü'l-İlmiyye, C. 3, I. Baskı, Beyrût 1997.

İBN RÜŞD, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198) Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muķteşid, Dar'ül Kütübül İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1416/1996.

İBN RÜŞD, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198) , el-Beyân ve't-tahsîl, (Thk. Ahmet İkbâl), C. 4, 3. Baskı, Dâr'ul-Garb'il-İslâmiyye, Beyrut 1988.

KADRÎ PAŞA, *el-Ahkâmü's-Şer'iyye fi'l-Ahvâli's-Şahsiyye*, C. 1, Kahire 2006.

KALENDER, Mustafa, İslâm Hukukunda Hısımlık ve Oluşturduğu Evlenme Engelleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize 2000.

KARÂFÎ, Şihâbüddîn Ahmet b. İdrîs (ö.684/1285), ez-Zâhire, (Thk. Muhammed Bûhubze), Dâr'ul-Garb'il-İslâmiyye, C. 4, I. Baskı, Beyrut 1994.

KARAMAN, Hayreddin, İslam Hukuk Tarihi, İstanbul 1989.

KARAMAN, Hayrettin, Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku, C. 2, İstanbul 2007.

KARAMAN, Hayrettin, Mukayeseli İslâm Hukuku, C. 1,3, İstanbul 1991.

KÂSÂNÎ, Alaüddin Ebû Bekr b. Mes'udi'l-Hanefî, (ö. 587/1191), *Bedâ'i'u's-Sanâ'i' fi Tertibi's-Şerâi*, C. 3, Beyrut 1982.

KAHVECİ, Nuri, İslâm Aile Hukuku, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014.

KILIÇOĞLU, Ahmet M., Aile Hukuku, Ankara 2015.

KİZİR, Mahmut, “Türk Hukukunda Evlat Edinme”, SÜHFD, y. 2009, C. 17, Sy. 1, s. 151-184.

KUDÛRÎ, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer (ö. 428/1037), Muhtasar'ul-Kudûrî, I. Baskı, Dâr'al-Kütüb'al-İlmiye, Beyrut 1997, s. 255.

KUMAŞ, Ali/YILMAZ, Muharrem, Sıhriyetin Oluşmasında Zinanın Etkisi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2017, c. 5, sy. 2, s. 51-68.

MALİK b.Enes el-Eşbâhî (ö. 179/795), el-Muvatta, (Trc:Ahmet M. Büyükçınar, Vecdi Akyüz, Ahmet Arpa, Durak Pasmaz, Abdullah Yücel), İstanbul 1994.

MAVERDÎ, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö. 450/1058), el-Hâvi'l-kebîr, C.9, I. Baskı, Dar'ül-Kütübül-İlmiyye, Beyrût 1994.

MERDÂVÎ, Ebü'l-Hasen Alâüddîn Alî b. Süleymân b. Ahmed (ö. 885/1480), el-İnsâf fî marifeti'r-râcih mine'l-hilâf alâ mezhebi'l-mübeccel Ahmed b. Hanbel, tah. Muhammed Hamid el-Fıkî, C. 8, I. Baskı, yy. 1385/1956.

MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud (ö. 683/ 1284), *el- İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, İstanbul, ty.

MEYDÂNÎ, Abdülganî (ö. 1298/1881), el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb, (I-IV), el-Mektebetül İlmiyye, Beyrut ty.

MÜSLİM, b. Haccac el-Kuşeyrî (ö. 261/874), *Sahih-i Müslim*, İstanbul 1981.

NESÂÎ, Ahmed b. Ali (ö. 303/915), *Sünenü'n- Nesâî*, İstanbul 1981.

NEVEVÎ, Ebu Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şeref, Ravzatu't-talibîn ve umdetü'l-müftîn, el-Mektebü'l-İslamî, III. Baskı, Beyrut/Dımaşk/Amman, 1412/1991.

NEVEVÎ, Ebu Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şeref, Mecmu' Şerhu'l Mühezzeb, (Tahkik Adil Ahmed Abdülmevcud vd.), C, 19, 1. Baskı, Beyrut 2007.

OĞUZMAN, Kemal/ SELİÇİ, Özer/ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe, Kişiler Hukuku, 18. Baskı İstanbul 2019.

ÖĞÜT, Salim, Mahrem, *DİA*, C. 27, Ankara 2003, ss. 388-389.

ÖZDEMİR, Recep, “*Sahih Halvetin Nikâh Akdinin Hükümlerine Etkisi*”, Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslami İlimler Araştırmaları Dergisi 1 (2017/1), ss. 81-104.

ÖZTAN, Bilge, *Aile Hukuku*, Ankara, 2016.

PAÇACI, İbrahim, “*Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslâm Aile Hukuku (Evlenme ve Boşanma Örneği)*”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 11, ss. 59-92, Konya 2008.

RUHAYBÂNÎ, Mustafa es-Suyûtî, *Metâlibu uli'n-Nuhâ fî şerh-i gaye'til-müntehâ*, el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. Baskı, yy. 1994,

RUHÎ, Ahmet Cemal, *Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Evlat Edinme İle İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye’de Tanınması*, 2. Baskı, Ankara 2003.

SAVAŞ, Abdurrahman, *İslâm Hukuku ve Türk Medeni Hukukunda Evlenmenin Hükümsüzlüğü ve Hukuki Sonuçları*, İstanbul 2006.

SEMERKANDÎ, Alâeddin (ö.539/1144), *Tuhfetü'l-fukahâ*, Dar’ül-Kütübül-İlmiyye, Beyrût 1984, I. Baskı, C.2.

SERAHSÎ, Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl (ö. 453/1090), *el-Mebsut*, III. Baskı *Dar’ul Ma’rife*, Beyrut, 1978.

SERİM, Gökçe, *Roma İmparatorluk Döneminde Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler*, Ankara 2018.

ŞA'BAN, Zekiyü'd-din, *el-Ahkâmü's-Şer'iyye li'l-Ahvâli's-Şahsiyye*, Beyrut, 1978.

ŞAFİİ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İdris (ö. 204/ 819), *el-Ümm*, C. 6, Beyrut, 2000.

ŞAFİİ, Muhammed b.İdrîs, *er-Risâle*, İslâm Hukukunun Kaynakları, (Trc: Abdülkadir Şener. İbrahim Çalışkan), TDVY, Ankara 1996.

ŞAHİN, Hasan, “*İslamiyet Öncesi Dönemde Yahudi ve Hıristiyanlarda Nikâh Algısı*”, *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Samsun 2016, sy. 2, ss. 118-147.

ŞELEBÎ, Muhammed Mustafa, *Ahkâmü'l-Usra fi'l-İslâm*, 4. Baskı, Beyrut 1983.

ŞİRÂZÎ, Ebu İshak İbrahim bin Ali bin Yusuf, *el-Mühezzeb*, C. 2, Mısır ty.

ŞİRBÎNÎ, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb (ö. 977/1570), Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc, (Thk.:Muavvad, Ali Muhammed/ Abdülmevcud, Adil Ahmed), C. 4, Dar'ül Kütübi'l İlmiyye, Beyrut 2000.

TEHÂNEVÎ, Zafer Ahmed b. Latîf (ö. 1974), İ'lâ'ü's-Sünen, C. 11, Pakistan h. 1415.

TEKİNAY, Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 1990.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa (ö. 279/892), *Sünenü't-Tirmizî*, İstanbul 1981.

ÜNAL, Asife, Yahudilikte Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri “Bütün Yönleriyle Yahudilik” Bası Ankara 2012, ss.673-693.

ÜNAL, Asife, Hıristiyanlıkta Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri, “ Dinlerde Nikâh Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı”, İstanbul 2012, ss. 279-307.

ÜNAL, Mehmet, “Medeni Kanunun Kabulünden Önce Türk Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler ve Özellikle 1917 Tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi”, *AÜHFD*, Ankara 1978, XXXIV, 1-4 .

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 2. Bası İstanbul 1950.

YABANOVA, Çiğdem Gülşah, İslâm Aile Hukukunda Evlilikten Doğan Akrabalık Ve Hükümleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2010.

YAMAN, Ahmet, İslâm Aile Hukuku, Konya, 2002.

YAMAN, Ahmet, “İslâm Hukukuna Özgü Bir Kurum Süt Akrabalığı”, *NEÜİFD*, c.13, sy. 13, Konya 2002, ss. 55-67.

YAMAN, Ahmet; “*Fetvâ ve Mezhep Fetvâ Usûlü ve Tarihinin Tartışmalı Bir Konusu Olarak Fetva –Mezhep İlişkisi*”, *MÜİFD*, c. 48, sy, 48, İstanbul 2015, ss. 5-34.

YAŞAROĞLU, M. Kâmil, “Livâta”, *DİA*, C. 27, Ankara, 2003, ss. 198-200.

ZEBÎDÎ, Zeynüddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdillatîf (ö. 893/1488), *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, c. 11, (Trc. Kâmil Miras), 5. Baskı, Gaye Mt. Sanayii, Ankara 1980.

ZEYDÂN, Abdulkerim (ö. 2014), *el-Mufassal fî Ahkâmi'l Mer'e ve'l- Beyti'l Müslim fî'ş-Şerî'ati'l-İslâmiyye*, C.6, I. Baskı, Beyrut 1993.

ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuhu*, C.7, Dar'ul-Fıkr, Dimeşk 1989.